

OMLADINSKI AMBASADORI POMIRENJA

Zbornik eseja

AMBASADORËT PAJTIMIT RINORE

Ese të zgjedhura

YOUTH RECONCILIATION AMBASSADORS

Selected Essays

Impresum
Omladinski ambasadori pomirenja – zbornik eseja

Izdavač
Omladinski odbor za obrazovanje
Dvadesetsedmog marta 25a
11120 Beograd, tel. +381 11 3245806
office@ooo.org.rs
www.ooo.org.rs

Za izdavača, glavni i odgovorni urednik
Naim Leo Beširi

Urednici
Naim Leo Beširi
Dijana Ljubanović
Marko Stanislavljević

Dizajn korica
Marko Vukomanović

Prevod na srpski
Ivan Grahek

Prevod na albanski
Valerina Dedvukaj

Prevod na engleski
Ivan Grahek
Aleksandra Ivanović

Lektura i korektura srpski i engleski
Ivan Grahek, Ana Jovanović

Prelom
comma | communications design

Štampa
Fiducia 011

Tiraž
300

ISBN 978-86-917317-0-0

Objavljivanje ove zbirke pomogli su britanska ambasada u Beogradu i Misija OEBS-a u Srbiji uz finansijsku pomoć Vlade Švajcarske. Stavovi izraženi u zbirci pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno i stavove donatora i izdavača.

The views herein expressed are solely those of the author and do not necessarily reflect the official position of the British Embassy in Belgrade, OSCE Mission to Serbia, Government of Switzerland or the Youth Education Committee.

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.485.6(4-12)"20"(082)
323.1(4-12)"20"(082)

OMLADINSKI ambasadori pomirenja : zbornik eseja = Ambasadorët pajtimit rinore : ese të zgjedhura = Youth Reconciliation Ambassadors : Selected Essays / [glavni i odgovorni urednik Naim Leo Beširi ; prevod na srpski Ivan Grahek, prevod na albanski Valerina Dedvukaj, prevod na engleski Aleksandra Ivanović]. - Beograd : Omladinski odbor za obrazovanje, 2013 (Beograd : Fiducia 011). - 204 str. ; 21 cm

Uporedo srp., alb. i engl. tekst. - Tiraž 300. - Str. 13-15: Predgovor / Dijana Ljubanović. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-917317-0-0

1. Уп. ств. насл.

а) Помирење - Југоисточна Европа - 21в - Зборници б) Етнички односи - Југоисточна Европа - 21в - Зборници
COBISS.SR-ID 202938124

**OMLADINSKI
AMBASADORI
POMIRENJA**

**AMBASADORËT
PAJTIMIT
RINORE**

**YOUTH
RECONCILIATION
AMBASSADORS**

Zbornik eseja / Ese të zgjedhura / Selected Essays

OMLADINSKI AMBASADORI POMIRENJA

Zbornik eseja

Sadržaj

Zahvalnica	9
Predgovor	13
Adnan Smajić DIZAJNIRANJE RATA	17
Amina Herak PROMENA	21
Bojana Miletić DOSTIZANJE TRANZICIONE PRAVDE – PUT KA POMIRENJU	25
Damjan Jugović MORALNA KRIZA – GLOBALNI IZAZOV	31
Jelena Vraneš SUOČAVANJE	37

Kristina Ivanović MOJ DOPRINOS PROCESU POMIRENJA NA BALKANU	41
Marko Potić MOJA VIZIJA POMIRENJA MLADIH LJUDINA BALKANU: KONCEPT I OPŠTI PLAN	47
Xevat Kastrati MOJ PUT	51
Sabina Pstrocki-Šehović MOJ DOPRINOS POMIRENJU U REGIONU	55
Predrag Panić MOJ DOPRINOS POMIRENJU U REGIONU	59
Jasmina Karatošić „JA IMAM SAN”	63

Zahvalnica

U čitavom procesu informisanja o pomirenju i subproizvoda koji proizlaze iz nastojanja da se omladina koja dolazi sa područja na kojima je pre dvadesetak godina besnio rat opremi znanjem i veštinama u prevazilaženju netrpeljivosti i fašisoidne društvene klime, učestvovalo je mnogo individualaca, eksperata, entuzijasta, volontera, nevladinih organizacija, državnih institucija, fakulteta, diplomatskih misija i donatora.

Svi oni uložili su ogroman trud i energiju dajući svoj doprinos u humanijem i empatičnijem odnosu prema žrtvama. Istovremeno edukujući se o uzrocima i posledicama ratnih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije i radeći na sopstvenom shvatanju i razumevanju istih, ali bez opravdavanja nečovečnog ponašanja svojih sunarodnika i komšija, razvijajući nove perspektive usmerene ka evropskom modelu razvoja postsocijalističkih zemalja koje su se našle u demokratskoj tranziciji. Sve to podelili su/smo u toku regionalnog projekta Omladinski ambasadori pomirenja.

U celokupnom programu objašnjavanja/pojašnjavanja faktora, činilaca i uzročno-posledičnih veza koje su razorile tj. materijalno, ideološki i vrednosno opustošile prostor na ko-

jemu je nakon rata svakoga protiv svih bilo potrebno da se funkcionisanje sistema obnovi, popravi i, najzad, u potpunosti izgradi uz pomoć zakona, pravila i institucija koje garantuju sigurnost i bezbedan život svih članova društva.

Eminentno je da rad na poboljšanju mehanizama pravne države i izgradnji svetonazora koji omogućava naprednji odnos ka pravičnosti iziskuje napor i strpljenje. Upravo iz tog razloga, Omladinski odbor za obrazovanje se zahvaljuje celom kolektivu i mreži ljudi koji su omogućili da ovaj projekat zaživi i razvije se u čitavom regionu. Umesto kolektivne zahvale, pokušaću da navedem svaku osobu pomenice koja je učestvovala u implementaciji ovog projekta, unapred se izvinjavam ukoliko nekoga izostavim. To su osobe od kojih smo mnogo naučili, a i koje su otvorene za nadogradnju svojih znanja i preispitivanja sopstvenih perspektiva što dokazuje da je čovek misaono biće koje se nalazi na proputovanju na kojemu se svakim novim danom nadograđuje, raste i uči te tako postaje plemenitija, vrednija i bogatija jedinka.

Iz ovih i još milion razloga želim da uputim veliko i neizmerno hvala Ambasadi Velike Britanije koja nam je omogućila sredstva da svoju ideju sprovedemo u delo. Zahvalnost dugujem i Misiji OEBS-a u Srbiji i vladi Švajcarske koji su pomogli da ova zbirka bude objavljena.

Hvala Ivanu Graheku na podršci, savetima, prevodima tekstova i konstruktivnim kritikama.

Hvala volonterkama i volonterima na sjajnim idejama, ekspeditivnosti te uloženom trudu i znanju: Milanu Škobiću, Vladislavi Stojmenović, Jovani Đurović, Nedi Živanović, Bojani Miletić, Hani Hudak, Tamari Ratković i Taboru Moldvaiu.

Ogromno hvala stručnom savetu Omladinskog odbora za obrazovanje Tamari Tomašević, Nebojši Tasiću i Srđanu Miloševiću na prenetom nam iskustvu i uputstvima za rad. Hvala Fondu za humanitarno pravo koji nam je nesebično pomogao u razumevanju tranzicione pravde deleći sa nama prikupljene informacije kojima su se bavili dugi niz godina i ostavili neprocenjiv pečat u razvoju demokratiskog i pacifističkog društva.

Hvala poverenicima za ravnopravnost, Neveni Petrušić i njenim saradnicima i saradnicama, povereniku za zaštitu informacija od javnog značaja Rodoljubu Šabiću, ombudsmanu Saši Jankoviću, Zorani Marković i Tatjani Babić, bivšoj i sadašnjoj direktorki Agencije za borbu protiv korupcije, Brunu Vekariću i ostalim ekspertima iz Tužilaštva za ratne zločine, Ivani Čirović direktorki vladine kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, Milanu Pajeviću, direktoru kancelarije za EU integracije i Maji Bobić direktorki Evropskom pokretu u Srbiji koji uvek nađu vremena za omladinske ambasadore i opreme ih znanjem o mehanizmima funkcionisanja aktivnog građanstva te ih upoznaju s načelima borbe za ljudska prava.

Hvala predavačima, predavačicama, trenerima i trenericama: Dubravki Stojanović, Tanji Mišćević, Žarku Koraću, Ivanu Jovanoviću, Marijani Tomi, Dušanu Jovanoviću, Katarini Janković, Milici Delević, Srđanu Miloševiću, Milošu Hrnjazu, Jeleni Bubanji, Jeleni Milić, Tamari Tomašević, Nebojši Tasiću, Ivanu Kuzminoviću, Marku Stanisavljeviću, Aleksandru Gajiću (...) koji na upečatljiv i inspirativan način pomažu studentima, učesnicima ovog regionalnog projekta da prikupe znanja iz područja istorije i evropskih integracija te da shvate ulogu svojih zemalja, ali i svoju ličnu u procesu razbijanja predrasuda i stereotipa kao i da shvate važnost pomirenja u regionu.

Hvala ambasadama Velike Britanije, Bosne i Hercegovine, Nemačke i Slovenije što su nas ugostili i razmenili mšljenja sa omladinskim ambasadorima pomirenja u vezi sa napretkom Regiona u evropskim integracijama.

Marku Vukomanoviću se zahvaljujem na brzini i efikasnosti u dizajniranju ovog zbornika.

Hvala Turističkoj organizaciji Beograda, Turističkoj organizaciji Srbije i Peščaniku na materijalima i literaturi za učesnike programa Omladinski ambasadori pomirenja.

Posebno se zahvaljujem svim omladinskim ambasadorima pomirenja na njihovim tekstovima i postseminarskim aktivnostima kojima nas uveravaju da je vredno nastaviti rad sa mladima u Regionu jer nas toliko stvari spajaju da bismo međusobno gradili zidove.

Hvala svima koji veruju da je moguće svet učiniti boljim mestom za život ulažući u buduće donosiocce odluka koji će se prema svojoj ulozi odnositi na odgovoran i pravedan način; na način koji je suprotan onome koji je bio praksa bivših lidera regiona u vremenskom periodu kada je rat bio jedina kulisa za koju smo znali.

Naim Leo Beširi

Izvršni direktor Omladinskog odbora za obrazovanje i rukovodilac programa

Predgovor

“Rat, i najduži, samo protrese pitanja zbog kojih se zaratilo, a njihovo rješenje ostavlja vremenima koja nastupaju poslije sklapanja mira.”

Ivo Andrić

Ispred nas se nalazi zbornik, zbirka eseja o pomirenju iz perspektive studenata koji su se našli u ulozi omladinskih ambasadora pomirenja. Na ovome mestu instaliran je koloplet informacija, želja, stremljenja te ličnih iskustava o pomirenju u regionu. Priče su to svijuu nas.

Na mestu gde je umesto igračkaka i balona, nebom i zemljom tutnjalo oružje, a vazduhom strah i neizvesnost koji je othranio decu koja su rasla u doba rata, danas su ta ista deca, na istom tom mestu, mladi i obrazovani pojedinci koji pokušavaju da slike ratnih stradanja zamene boljim i srećnijim slikama. Oni i one ulaganjem u sopstveno obrazovanje, pružanjem ruku pomirenja svojim susedima, aktivnim slušanjem onih koji pripadaju drugoj „skupini“ (nacionalnoj/verskoj/političkoj/seksualnoj...), istraživanjem i propitivanjem informacija koje su im jednostrano plasirane s tendencijom da im apologetički pristupe, pružaju do-

bar primer svima onima koji se još uvek boje i iz tog istog straha mrze. Oni koji još uvek nisu spremni na pomirenje neguju ksenofobiju i netrpeljivost kao biljku zla koja razara zdravo tkivo društva i onemogućava prosperitet. Isključivost koja ograničava loša je i nazadna za čitav region. Konsolidacija demokratije i uspostavljanje pravne države jedni su od glavnih zadataka postsocijalističkih zemalja koje su nastale okončanjem raspada Jugoslavije. U toku tok procesa, ipak se javljaju struje koje svojim radom unažavaju napore za progresivnošću socijalnog habitata. No, kada bi instaliranje institucija i realizacija mehanizama za njihovo funkcionisanje bili jedini izazov pred kojim se suočavaju zemlje koje su pre više od dvadeset godina bile sukobljene, možda bismo danas živeli u mnogo zdravijim i naprednijim društvenim poretcima.

Ono što plaši jeste činjenica da na području o kojem upravo govorimo bivstvuju nacionalističke frakcije koje još uvek negiraju zločine i upražnjavaju metode dehumanizirajućeg odnosa prema žrtvama. Ipak, nadu ulivaju intelektualne grupacije koje imaju zdrav i racionalan odnos prema definisanju prošlosti i sadašnjosti. Oni gledaju pozitivno ka zajedničkoj budućnosti saradnje i razvoja.

Ovakvu građansku i humanističku struju čine i mladi ljudi koji su svojim izričajem obeležili delo koje upravo držimo u rukama. Oni su shvatili loš uticaj i ishod ratnohuškačkog diskursa koji je obeležen prenatlaženim izazivanjem straha od komšija i sugrađana druge nacionalnosti.

Omladinski ambasadori pomirenja su hrabri mladi ljudi, željni znanja i žedni istine. Ne boje se govoriti o prošlosti koja je traumatična i antičovečna, a istovremeno razmenjivati iskustva, stavove i znanja sa susedima te kroz diskusiju i zajedničke projekte graditi mrežu pomirenja koja

rezultira zajedništvom u regionu ubrzavajući proces jačanja demokratije i suživota.

Njihov umeren i racionalan stav propituje svaku teoriju, svaku izjavu potkrepljuje činjenicama i citatima filozofa, naučnika i eminentnih stručnjaka. Oni tragaju i uče, prethodna znanja nadograđuju, a nenaučeno znatiželjno sakupljaju gradeći mozaik istine i pravdoljublja.

Ovim radovima svedoče o tome koliko su svesni da državni poredak u kojemu trenutačno živimo nije najidealniji oblik demokratije i pravne države, nije košnica pravde i pravdoljubivosti, nije u potpunosti neutralan prostor koji otvara mogućnost za jačanje i implementaciju ljudskih prava jer su posledice rata u svim porama društva, ali pretenduje da postane sigurnije i stabilnije mesto za život. Ne za mesec dana, ali kroz duži period je moguće osigurati bolje i pravednije društvo. Sitnim, ali čvrstim koracima približavamo se cilju izgradnje mira i stabilnosti. Važno je negovati svest da svako od nas nosi deo odgovornosti i da je moguće delovati na mikro nivou kako bi se nagomilanim malim promenama, ostvarile veće i značajnije. Razvoj kritičkog mišljenja dobar je način da se jednoulje i indoktrinisanost obeleže kao jedno od osnovnih problema u regionu. Istražujući fenomene političke stvarnosti, istorijske čimbenike, sredstva manipulisanja javnim mnijenjem, ovi mladi ljudi garantuju da je zrelo društvo bez stereotipizacije i etiketiranja moguće na prostoru bivše Jugoslavije.

Dijana Ljubanović
Direktorka odeljenja za ljudska prava
i koordinatorka programa

Adnan Smajić
Banja Luka

DIZAJNIRANJE RATA

U predavanju naslovljenom „Zloupotreba istorije“ Du-bravka Stojanović, uvažena profesorka Univerziteta u Be-ogradu, završila je jednu od tema rečenicom: „Potom je rat proizveden.“ Tačno je ta rečenica sumirala čitavu istoriju ljudskih konflikata. Suprotno onome što plasiraju mediji, u modernoj istoriji se nijedan konflikt nije pojavio odjed-nom, iako uvek postoji tendencija da se određeni događaj odredi kao onaj koji je prouzrokovao potonji lanac događa-ja. Ipak, uvek postoji dugotrajan i pažljivo planiran proces propagande, stvaranja nemira i menjanja istorijskog kon-teksta kako bi se izazvao konflikt. Ovaj proces se može nazvati dizajniranjem rata.

Tokom proteklog veka istorija se koristila kao eksperimentalna nauka za pripremanje ljudi za buduće konflikte. Oduvek je bilo neophodno izmeniti prošlost svim sredstvima kako bi se menjala sadašnjost. Što se tiče bivše Jugoslavije, propaganda je započela godinama pre konflikta. Jako dugo je intelektualna elita Jugoslavije, predvođena istoričarima, pisala članke o alternativnoj istoriji; raspravljajući i razvijajući novi, politički obojeni, istorijski kontekst u televizijskim debatama i udžbenicima istorije, a sve to kako bi se narod pripremio za mržnju. Štaviše, promene u udžbenicima istorije su bile neophodne kako bi se opravdao rat. Ovakva politika pružila je mnogo dokaza za to da je stara izreka tačna: „Mnogo puta ponovljena laž postaje istina.“

Zbog čega je promena istorijskog konteksta neophodna? Temeljno razumevanje konflikata između dve velike grupe uvek podrazumeva i uzimanje u obzir njegove psihološke dimenzije. Ako se prisetimo konflikata iz prošlog veka, ili čak onih iz dalje prošlosti, nećemo naići ni na jedan koji je prikazan kao agresija ili invazija jedne države na drugu. Nije postojala Ruska invazija na Avganistan, već Ruska odbrana Avganistana; nije postojala ni Američka invazija na Južni Vijetnam, El Salvador, itd. Lažno prezentovanje događaja išlo je toliko daleko da su koncentracioni logori, okruženi električnim žicama i čuvani uz pomoć naoružanih vojnika, nazivani „strateškim naseljima“. Ratna propaganda je toliko napredovala da bi čak i Orvel lično bio iznenađen. Ipak, jedan od glavnih ciljeva ratne propagande je postavljanje nas samih u ulogu žrtve, što Dubravka Stojanović navodi kao ključni istorijski trenutak. Kroz ovakvu viktimizaciju, stvara se pojam *političkog zadovoljenja*, koji oslobađa vođe od krivice za buduća dela. Ukoliko se javnost prikaže kao žrtva, onda se ona lako može gurnuti u konflikt. Zbog toga, nije važno kakvu poziciju u istoriji zauzimamo, naša nacija nikada

nije učinila nešto loše i svaki rat koji ona vodi je ili oslobo-
dilački ili branilački.

Proces viktimizacije se dogodio i neposredno pre rata u Jugoslaviji, ponovo oživljavajući konflikte iz Drugog svet-
skog rata u NDH ili čak tokom Otomanske imperije. Tako
da, kada je došlo do početka konflikata devedesetih, sva
objašnjenja su već bila pripremljena. Istorija bez odgovor-
nosti je već stvorena i nije bilo sumnje u ispravnost ci-
ljeva. Odličan primer toga je ponašanje Slobodana Milo-
ševića, koji je reaktivirao traumu Srba podsećanjem na
Kosovsku bitku.

Posle relativno kratkog objašnjenja procesa dizajniranja
rata, sledeće pitanje povezano je sa onim što se događa po-
što je rat proizveden. Da bi se ponovo uspostavio prioritet
ljudskih potreba, postoji tendencija da se koristi *izabrana
trauma*. Ovaj koncept je usko povezan sa procesom vikti-
mizacije i selektivnih verovanja, a često je korišćen kao os-
nova za dalje konflikte i određene političke ideologije. Pre-
ma Vamiku: „[t]ermin *izabrana trauma* precizno reflektuje
*nesvesni izbor velikih grupa da sebi usade mentalne repre-
zentacije događaja koji su se odigrali u prošlosti i prihvate
ih kao deo sopstvenog identiteta. Izabrana trauma povezu-
je hiljade i milione ljudi kroz njihove deljene reprezentaci-
je o traumati*¹.“ Jedan od najvažnijih procesa pri pomirenju
jeste prevazilaženje izabranih traumi i uspostavljanje re-
levante istine. Možemo izabrati da u nedogled nakupljamo
bol i da žudimo za osvetom, ili možemo prihvatiti gubitke,
rehumanizovati neprijatelja i uspostaviti pravdu tražeći
odgovornost, pre nego krivicu. Pomirenje se može odigrati

1 [1] Vamik D. Volkan, „Large-Group Identity And Chosen Trauma“, Australian
Psychoanalytical Society, 2005.
[www.psychoanalysisdownunder.com.au/downunder/backissues/6/427/
large_group_vv](http://www.psychoanalysisdownunder.com.au/downunder/backissues/6/427/large_group_vv), pristupljeno - 19.01.2013

samo u istinskom miru, koji ne predstavlja puko odsustvo konflikta, već i postojanje stvarne pravde.

Važnost ovog teksta leži u razumevanju toga da je svaki rat dizajniran na temeljima slabosti određenog društva, koja se najčešće oslanja na izabranu traumu. Svaka nacija nosi teret svoje prošlosti i posmatra svet kroz prizmu minulih konflikata, nedužnih žrtava i nezaslužene patnje. Ipak, svaki novi konflikt je korak ka dehumanizaciji nacije. Ljude ne treba kriviti zbog toga. Svaki rat je deo velikog projekta intelektualnih i političkih elita i, rečima Ajzenhauera, svaki napravljeni pištolj, svaki porinuti ratni brod i svaka ispaljena raketa su, na kraju, ukradeni od onih koji su gladni, a ne nahranjeni, od onih koji se smrjavaju, a goli su.

Amina Herak
Goražde

PROMENA

*„Mrakom se ne može izaći iz mraka,
To se može uraditi samo svetlom
Mržnjom se ne može izaći iz mržnje,
To se može uraditi samo ljubavlju.“*
Martin Luter King

Moja zemlja, Bosna i Hercegovina, ima dva entiteta, distrikt Brčko i tri predsednika. Situacija u zemlji je vrlo komplikovana zbog velike socijalne nejednakosti, slabe ekonomije, slabosti institucija i političke nestabilnosti. Zbog toga, Bosna i Hercegovina je jedna od najslabijih država regiona. Teško je reći kada će doći do pozitivnih promena. Bosna i Hercegovina dugo stoji na evropskom putu,

ali bukvalno stoji i ne miče se. Sam po sebi, Ustav moje zemlje je diskriminatoran i proizvodi mnogo problema za manjine u ovoj zemlji. Jedan od čivenih primera je svakako slučaj Sjedić – Fins. Da bi se BIH pomerila sa početne tačke puta ka EU i da bi rešila druge probleme, ona prvo mora rešiti ovo pitanje. Problem položaja manjinskih grupa može se rešiti samo promenom celog Ustava. Teško je biti mlada osoba u Bosni i Hercegovini zato što nemamo uslove koji su makar blizu onima koje imaju naši evropski vršnjaci. Naš sistem obrazovanja i dalje nije definisan, Bolonja još uvek nije potpuno primenjena, stope nezaposlenosti su visoke, a siromaštvo raste dok političari pune svoje džepove.

Ovakva situacija svakako je posledica ratova koji su se dogodili na prostoru bivše Jugoslavije, a BIH ih i dalje proživljava. Prvo pitanje posle ratova je bilo pomirenje u regionu. Kako da ljudi povrate veru jedni u druge? Dakle, dvadeset godina nakon rata, ovo pitanje i dalje nije rešeno. Prvi korak koji je obavezan za narod Bosne na putu ka regionalnom pomirenju jeste procesuiranje zločina koji su počinjeni od 1992. do 1995. I prihvatanje odgovornosti za genocid u Srebrenici. Odluka suda je bila da Srbija nije kriva za genocid u Srebrenici i da se ne mogu kriviti jedinice koje su vršile opsadu grada. Srbija nije kriva za genocid, ali jeste odgovorna za to što ga nije sprečila i za to što nije u potpunosti saradivala sa Haškim tribunalom. Posle konačne presude suda, premijer Republike Srpske je izjavio da tužba BIH protiv Srbije i Crne Gore nije bila legalna i legitimna zato što nije predstavljala stav svih insitucija Bosne i Hercegovine. Činjenica je da narod Bosne i Hercegovine živi zajedno tokom poslednjih dvadeset godina i da pokušava da nastavi dalje sa svojim životom, ali govor mržnje i izjave političara o Srebrenici i dalje lako mogu da zapale vatru. Da bi ljudi živeli u miru, baveći se ekonomskim i socijalnim problemima, moraju prvo pri-

znati zločine i izviniti se za njih. To svakako ne bi smanjilo broj žrtava sa obe strane. Korak napred je bilo hapšenje Slobodana Miloševića, Ratka Mladića i Radovana Karadžića i njihovo izvođenje pred lice pravde. Još jedan korak je i tekst protokola o kooperaciji u gonjenju ratnih zločinaca koji su Srbija i BIH potpisale. Sve ovo vodi regionalnom pomirenju i procesuiranju ratnih zločina.

Ja predstavljam omladinu moje zemlje i regiona. Nisam puna predrasuda prema drugim narodima i moje srce je ispunjeno ambicijom i željom za boljom budućnošću, željom za radom na njoj, željom za obrazovanjem sličnom onom koje imaju moji vršnjaci u Evropi i ostatku sveta. Život je previše kratak da bismo ga proveli u mržnji i strahu, baš zbog toga što imamo toliko toga da uradimo u regionu, toliko zgrada da podignemo, ekonomija da popravimo, toliko promena da unesemo u politički sistem, regionalnu bezbednost i – najvažnije – u obrazovni sistem. Toliko stvari moramo zajedno da uradimo. Da bismo postigli pomirenje i jedinstvo, ljudi, pogotovo mladi, moraju da ulažu u sebe i svoje obrazovanje, da razvijaju veštine i prikupljaju znanja, da kritički promatraju stvarnost. Mladi su najveća snaga i ukoliko želimo da postignemo pozitivne promene u našim zemljama i u regionu, moramo uložiti naše snage u zajedničke projekte, asocijacije, unije i organizacije. Samo pozitivnim i profesionalnim pristupom problemima možemo izazvati promene. Učešće u programu „Omladinski ambasadori pomirenja“ svakako pokazuje spremnost mladih ljudi u regionu da budu deo velikih promena koje žele da vide u regionu, promena do kojih svakako mora doći.

Bojana Miletić
Beograd

DOSTIZANJE TRANZICIONE PRAVDE – PUT KA POMIRENJU

Milan Kundera, čuveni čehoslovački pisac i oštri kritičar totalitarnog režima koji je u njegovoj zemlji uspostavljen posle Drugog svetskog rata, jednom je rekao da je borba za ljudska prava borba za humanost usmerena protiv zlo-ubotrebe vlasti i da je to borba za sećanje nasuprot zaboravu². U ovom radu ću se prvo baviti tranzicionom pravdom,

² Alex Boraine, Janet Levy, Ronel Scheffer: *“Dealing with the past-Truth and reconciliation in South Africa”* Samizdat FreeB92, 1999. p.6

time šta ona predstavlja i koji su njeni osnovni principi, a potom načinom na koji je ona povezana sa putem ka iskrenom pomirenju u post-konfliktnim društvima.

Prema Marku Frimenu³ tranziciona pravda je usmerena na „izazove društava u tranziciji – nezavisno od toga da li idu od rata ka miru ili od autoritarnog ka demokratskom društvu – načinom na koji se ona suočavaju sa nasleđem masovnih kršenja ljudskih prava.“⁴ Iako se koreni ideje o tranzicionoj pravdi mogu naći u Nirnberškim procesima, ona zaista postaje relevantna pravna doktrina u periodu posle Hladnog rata. Tokom 1988. presuda u slučaju Velaskez-Rodriguez protiv Hondurasa postavila je pravne osnove tranzicione pravde. Ova presuda, koja je kasnije potvrđena od strane Evropskog suda za ljudska prava i u mnogim dokumentima UN-a, utvrdila je pet osnovnih obaveza svake države u svetu. Ove obaveze su: preuzimanje koraka u cilju prevencije kršenja ljudskih prava i sprovođenje istraga u slučajevima u kojima je došlo do kršenja, identifikovanje žrtava i izvršilaca zločina, utvrđivanje adekvatnih kazni za one koji su krivi za zločine i obezbeđivanje reparacije za žrtve. Ove obaveze se ispunjavaju kroz četiri mehanizma: gonjenje izvršilaca najokrutnijih zločina – genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina; formiranje „komisija za istinu“; reparacije za žrtve i procese provere.

Gonjenje generala, paramilitarnih i militarnih lica, pogotovo onih koji su počinili zločine protiv drugih etničkih grupa u ratovima, veoma je teško u njihovim domovinama, uglavnom zbog nedostatka političke volje. Zato se sudovi često uspostavljaju u nekoj neutralnoj zemlji i bave se

3 Mark Freeman: „What is Transitional Justice?“, *Journal for Transitional Justice*, Humanitarian Law Center, Belgrade, 2007.

4 *Ibid.* p. 7

određenim zemljama ili regionima poput Jugoslavije, Sijera Leonea, Istočnog Timora, Ruande, itd. Takođe, neki od sudova se uspostavljaju i tokom trajanja konflikta, na primer, Međunarodni tribunal za bivšu Jugoslaviju u Hagu osnovan je tokom 1993/94. Ipak, pre ili kasnije, kao i u slučaju bivše Jugoslavije, svaka od novoformiranih zemalja je osnovala zasebne specijalne sudove i Kancelarije tužioca za ratne zločine.

Komisije za istinu su privremene, obično su finansirane od strane države i predstavljaju mehanizme tranzicione pravde koji nisu direktno povezani sa pravosudnim sistemom. Glavni fokus ovih komisija je na žrtvama i njihovoj patnji i tome kroz šta su one prošle, kao i efektu koji to može da ima na društvo. One su osnovane kako bi se istražila masivna kršenja ljudskih prava kroz izveštaje žrtava i njihovih porodica. Prva uspešna komisija za istinu osnovana je u Argentini 1983. godine. Pokrenuo ju je Raul Alfonsin, novoizabrani argentinski predsednik, koji se odmah ogradio od vojne hunte Peronove Populističke partije. Predsednik komisije bio je poznati argentinski književnik Ernesto Sabato. Ova komisija je posle manje od godinu dana rada prezentovala javnosti izvšetak Nacionalne komisije: otkrili su oko 350 koncentracionih logora za političke disidente, članove gerile, ali i za civile – sveštenike, profesore, advokate, itd. Takođe, komisija za istinu i pomirenje u Južnoj Africi je bila veoma uspešna, a saslušanja koja su se uživo prenosila na državnoj televiziji doprinela su katarzi čitavog društva.

Reparacije žrtvama kao mehanizam tranzicione pravde predstavlja vanskudske metode čiji je cilj otklanjanje moralnih i finansijskih posledica rata. One najčešće uključuju materijalnu pomoć za žrtve i njihove porodice, kao i povlastice u korišćenju javnih i privatnih usluga kao što su zdravstveno osiguranje, bezbednost, penzije, itd. Pored fi-

nansijske, postoji i simbolična reparacija koja može biti efikasnija i najčešće predstavlja izgradnju memorijalnih centara i odavanje pošte žrtvama, kao i stalno podsećanje na ratne zločine.

Poslednji mehanizam koji navodi Frimen je „proces provere“; njegov cilj je da edukuje i senzibilizuje zaposlene u javnom sektoru u posttotalitarnim režimima kako bi se oni transformisali iz instrumenta opresije u instrument integriteta i časne državne administracije.

Kako bismo izgradili svetliju budućnost moramo graditi moralno odgovornu sadašnjost. Važno je gledati na tranziciju pravdu kao na set principa, ali takođe i kao na akcioni plan ili strategiju. Ovaj akcioni plan sastoji se od sledećih vrednosti⁵: istina, pravda, reparacije, demokratija, vladavina prava, ekonomski rast i prosperitet, mir i na kraju pomirenje.

Na konferenciji povodom obeležavanja 40 godina od potpisivanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, a koja se održala 1988. godine, Meri Burton, aktivistkinja Lige za ljudska prava prisetila se urugvajskog sveštenika koji je pričao priču o ženi u Urugvaju čija su deca bila oteta verovatno od strane vladinih snaga. Ona je rekla: „Oče, ja sam spremna da oprostim, ali moram da znam kome i za šta opraštam“⁶. Bez otkrivanja istine o tome šta se dogodilo, ko je počinio zločine, nepravda prema žrtvama postajace sve veća, tako da je naša dužnost da zahtevamo istinu. Sledeći korak bi bio pronalaženje i procesuiranje onih koji su odgovorni za zločine. Ovo je takođe vrlo važno i pove-

5 Slušala sam predavanje Marijane Tome, urednice *Journal of Transitional Justice* i koordinatorke Škole tranzicione pravde pri Centru za humanitarno pravo. Ovo su vrednosti koje je ona navela kao zaključke godina rada i analize tranzicionih društava. Vrlo sam joj zahvalna na iskustvu koje je podelila sa nama.

6 Borraine, Scheffer and Levy...p. 14

zано са претходним циљем. Ако сви знамо шта се догодило, али не радимо ништа да пронађемо и гонимо починиоце, ми продуђавамо опресију и на неки наћин и сами учествујемо у злочину. Символичке репарације – меморијални центри, комеморације и јавна извињенја жртвима од стране политичара – могу да нам помогну да се suoћимо са прошлоћу и са стварима које су учињене у наће име; јоћ је ваћније, међутим, то што оне могу да покажу жртвима да саoseћамо са њиховим болом. Оћигледно је да се ови процеси неће догодити без демократије, владавине права, мира и економског развоја. Алби Сакс је једном рекао: „[i]стинска репарација за којом трагамо је директно повезана са уставом, правом гласа, достојанством, земљом, запосленјем и образовањем. Уколико имамо све то и ако током тог периода видимо пут ка стварању друћтва које заиста поштује људско достојанство у овој земљи, мислим да ће се смањити притисак који се врћи на оне који гоне злочинце и каћнјавaju ih, као и на комисије за истину“.⁷

У мојој земљи постоји изрека: „Не гради се кућа од krova.“ Не моћемо оћекивати да напредујемо као заједница ukoliko не сарађујемо са комћијамa. Не моћемо добро да сарађујемо са њима ukoliko и даље постоји неразумеванје, ако не знамо или не ћелимо да сазнамо комплетну истину о злочинима, ukoliko једна страна види другу као агресора који није урадио ништа како би поправио штету изазвану ратним злочинима. Не моћемо напредовати ukoliko не постоји слобода говора, владавина права, социјална и економска сигурност. Какве год да су okolinosti, пошто смо већ окривили наће политичаре за погрешне izbore, не смемо заборавити да се запитамо – где смо ми били када су се ове ствари догађале? Ко је изабрао те политичаре? Због тога људи који су подржавали те катастрофалне одлуке и који нису учинили ни-

7 *Ibid.* p.36

šta kako bi ih sprečili imaju odgovornost da to i priznaju. Mi, kao nove generacije koje su odrasle u strašnim vremenima, imamo odgovornost da kažemo „nikada više“. Ne možemo nametnuti pomirenje žrtvama, ne možemo to zahtevati od njih, ali moramo pronaći sopstveni put u skladu sa izloženim akcionim planom kako bi se postigla tranziciona pravda kao univerzalna vrednosti i cilj za zaceljivanje rana izazvanih ratovima i masovnim kršenjima ljudskih prava.

Literatura:

Alex Boraine, Janet Levy, Ronel Scheffer: *“Dealing with the past-Truth and reconciliation in South Africa”* Samizdat Free B92, 1999;

Mark Freeman: *What is Transitional Justice?*, Journal for Transitional Justice, Humanitarian Law Center, 2007.

Damjan Jugović
Sarajevo

MORALNA KRIZA – GLOBALNI IZAZOV

*„Ponekad osećam da život brzo prolazi pored mene,
u oblacima pare, na iskričavim točkovima sa
zastrašujućom snagom. Život prolazi,
a ipak sam jedini ja taj koji se pomera“*
Martin Amis

Vreme... Vrlo važna stvar za mene. Tokom školovanja učimo o evoluciji ljudi, poreklu čoveka, razvoju civilizacije i modernom društvu. Naši roditelji nas uče da gledamo na sat i pre nego što krenemo u školu. Tik-tak, tik-tak, tik-

tak, sat otkucava. Vreme prolazi. Postoji mnogo misli koje mi prolaze kroz glavu. Živimo u mnogo ubrzanijem društvu od onog u kome su živeli naši preci. Da li se naše obaveze svakoga dana uvećavaju? Da li smo odgovorni da brže mislimo, da pravimo sopstvene odluke, da učimo iz prošlosti? Da li je krajnje vreme da postanemo svesni činjenice da nećemo zauvek biti mladi? Ako je naše vreme ograničeno, gde smo sada? Mogu sebi da postavim milion pitanja na koje verovatno niko nema odgovor.

„Pokušaji da se spoje mudrost i snaga su retko kada bili uspešni, a i tada samo na kratko vreme.“
Albert Ajnštajn

Da li je Ajnštajn bio u pravu? Hajde da budemo ti retki ljudi, mudri i moćni. Oni koji imaju kontrolu nad budućnošću svakako su vrlo moćni. Ipak, kako možemo biti sigurni u to da su dovoljno mudri da bi promenili svet na bolje? Odgovor je jednostavan – moramo verovati! Budućnost pripada onima koji veruju u lepotu svojih snova. Moć, bez obzira na to da li je nasleđena ili stečena, menja naš pogled na svet. Menja društva i načine razmišljanja. Nije nam ostalo još mnogo vremena. Moramo nešto učiniti.

„Bolje uraditi nešto nesavršeno, nego savršeno ne raditi ništa.“
Rober Šuler

Dok mi razmišljamo o tome šta da uradimo, svet se menja. Drugi upravljaju našim životima. Mi ih samo posmatramo u tišini. To nije uloga za koju sam ja rođen. Na nama je da

donesemo odluku o tome šta želimo da budemo i kako će naša budućnost izgledati.

Svi mladi ljudi na svetu mogu da se dogovore oko osnovnih principa na kojima će počivati naša budućnost. Znam da se ne može očekivati da svi imaju savršeno detinjstvo ispunjeno duhovnim i fizičkim razvojem, ali znam da bi se svi ratovi mogli zaustaviti ako bismo bili malo manje sebični i ako bismo životinjske instinkte zamenili zdravim razumom i tolerancijom. Kako možemo da dozvolimo da toliko ljudi širom sveta umire od gladi znajući koliko se hrane svakaog dana baca? Treba nam više razumevanja i tolerancije, a manje sebičluka.

Svi konflikti na svetu se mogu razrešiti mirnim putem. Da li ijedan cilj može biti važniji od ljudskog života? Ko ima prava da oduzme nečiji život? Sve što mi želimo je mir. Ne želimo da se istorija ponavlja.

Svaka promena započinje sa pojedincem. Sve revolucije, pokreti i bitke imale su jednu figuru, lidera i pokretača. Ako želimo da promenimo nešto u našem okruženju, moramo početi od nas samih. Mi se prvi moramo promeniti. Tek se onda možemo usmeriti ka društvu i lokalnim zajednicama. Na taj način bismo mogli da budemo tim koji bi uticao na više društvene sfere. Na javno mnjenje se mora uticati svakodnevno kako bi se otklonile predrasude, navike i diskriminacija. Ako vi kao pojedinac ne doprinosite društvu, onda barem ne bi trebalo da odmažete. Da li smo zadovoljni sa trenutnom situacijom? Zašto se suočavamo sa odlivom mozgova u regionu? Mislim da je krajnje vreme da uzmemo stvari u svoje ruke, da započnemo promene. Kao prvo, neophodno je da shvatimo važnost regionalne saradnje. Kada se ujedinito, mnogo brže ćemo napredovati. Ceo svet, ne samo Evropa, ide ka globalnom ujedinjavanju, uprošćavanju svih sistema, jedinstvenom

obrazovnom sistemu i otvorenom tržištu. Ipak, na Balkanu postoje tolike različitosti. Da li smo toliko specifični da ne vidimo prednosti globalnog ujedinjavanja ili smo samo previše tvrdoglavi da bismo krenuli u tom pravcu?

Hajde da stvorimo viziju. Svako od nas treba da je ima. Svi treba da se složimo oko nje. Ta vizija će biti naša polazna osnova. Vodiće nas ka boljoj i bezbednijoj budućnosti. Moramo da proširimo naše horizonte, da težimo dugoročnim ciljevima. Treba da ignorišemo svakodnevne, sitne interese koji nam skreću pažnju sa mnogo većih i mnogo težih za dostizanje, ali i daleko važnijih. Često su ljudi zaslepljeni takvim sitnim interesima. Mi samo nismo svesni činjenice da nas oni vode, da nas ti interesi udaljavaju od krajnjeg cilja – onog koji je teže postići.

Vreme je da razumemo da političari u većini slučajeva koriste nacionalizam i govor mržnje kako bi odvucli pažnju ljudi sa važnijih stvari, sa onih stvari za koje se zanimaju obični ljudi koji nisu zainteresovani za teorije zavere i koji ne veruju da je bilo čiji cilj da ih prevari. Oni samo žele bezbednost, poslove, bolju zdravstvenu zaštitu, besplatno i kvalitetno obrazovanje, i priliku da pošalju svoju decu na studiranje u inostranstvo. Oni žele da im njihova država obezbedi normalne uslove za rad. Oni ne traže mnogo, ali njihovi zahtevi obično nisu ispunjeni. Vreme je da se započnu reforme. Cilj priključenja Evropskoj uniji ne tiče se nje kao takve, niti vizne liberalizacije, već se radi o svim onim reformama koje su neophodne da bismo postali zemlja članica EU. Ove reforme sadrže najbolje vrednosti, kvalitete i mogućnosti.

Svakodnevno se suočavamo sa moralnom krizom u našim društvima. Korupcija, nepotizam i zloupotreba vlasti; sve su to stvari koje prave ozbiljne probleme u društvu poput nasilja, maloletničke delinkvencije i svih drugih. U buduć-

nosti ćemo mariti da obratimo više pažnje na ulogu porodice kao baze na kojoj će se graditi novo društvo. Porodica je osnov sa kojeg se dalje razvijamo. Kasnije se pojavljuje uticaj društva, ali njega možemo da biramo, za razliku od porodice.

Potrebni su nam mediji da podrže promene u društvu. Oni oblikuju javno mnjenje i stavove. Živimo u eri masovnih medija koji vode i uništavaju društva. Sloboda medija mora biti garantovana, ali smatram da moraju postojati i neke granice koje mediji ne smeju preći. Treba nam šira socijalna akcija koja bi konačno postavila pozitivne stvari, priče i ljude na njihovo mesto u medijima. Te priče bi zamenile loše vesti sa naslovnih strana. Poklanjanje pažnje huliganima i kriminalcima promoviše nasilje koje podriava normalan razvoj pojedinca. Ovakvi ljudi danas igraju ulogu idola mladim ljudima.

Ja verujem u ovo društvo i verujem u promene. Želim da verujem zato što, kada smo motivisani važnim ciljevima, snovima koje treba dovršiti, samo tada zaista živimo. Značenje života je u optimizmu, u veri koja pokreće društva vekovima i u najgorim vremenima. Na kraju, sat i dalje otkucava... Otkucao je *krajnje vreme*.

„Zvezde se vide tek kada je dovoljno mračno.“

Šarl Bird

Jelena Vraneš
Beograd

SUOČAVANJE

Nemačka je, kao i Berlin, bila podeljena između saveznika posle Drugog svetskog rata. Ta granica delila je demokratiju od komunizma. Berlinski zid, pored toga što je bio linija između dve ideologije, bio je i pravi zid unutar grada. Pad ovog zida označio je kraj hladnog rata. Sa njegovim padom započeo je proces tranzicije u zemljama Istočne Evrope. Tranzicija je uglavnom bila mirna, ali to nije bio slučaj i sa Jugoslavijom. Političke elite su upotrebile višepartijski sistem kako bi stvorile nacionalne države. U to vreme prelazak sa komunističkog autoritarnog sistema na nacionalističko-autoritarni nalazio je svoje opravdanje u ideji da svaka nacija ima pravo da živi u zasebnoj državi. To je dovelo do građanskog rata tokom poslednje decenije dvadesetog veka i do mnogih kriza u našim društvima. Rezultati tih ratova bili su animoziteti među narodima, ksenofobija i netolerancija.

Ipak, zašto je priča o podeljenoj Nemačkoj i Berlinu tako važna? Zato što niko nije verovao da će posle hladnog rata postojati još jedan fizički razdvojen grad. Danas imamo, međutim, sličnu situaciju na Balkanu. Kosovska Mitrovica je podeljeni grad u dvadeset i prvom veku. Most preko reke Ibar je linija koja razdvaja severni od južnog dela Mitrovice. Ljudi kažu da mostovi spajaju ljude, ali to nije slučaj sa mostom na Ibru. Ova barijera je rezultat rata, ali, takođe, i nerazumevanja problema, situacije i straha kod ljudi. Iako se rat na Kosovu formalno okončao Kumanovskim sporazumom, problemi i dalje nisu rešeni. Odlaganje rešenja i kasni početak pregovora dodatno su pogoršali situaciju. Pored problema povezanih sa visokom politikom, ostaju mnoga svakodnevna pitanja na koja i dalje ne postoje odgovori. Pritom, postoje isti problemi u svakoj od republika bivše Jugoslavije; sve se one suočavaju sa netolerancijom i animozitetom prema drugim etničkim grupama.

Tokom mnogo godina, pričanje o zločinima počinjenim u naše ime i žrtvama drugih naroda bilo je tabu tema. Svaka od strana u ratu je smatrala kako je njeno legitimno pravo bilo da brani sopstvenu teritoriju i narod, a političari su negirali zločine. Situacija se u međuvremenu promenila, ali ne u potpunosti. Ipak, i dalje ne postoji politička volja za istinskim suočavanjem sa prošlašću. Sa druge strane, pozitivno je to što postoje mlade generacije koje žele da se okrenu ka budućnosti, da odaju počast žrtvama i da grade dalje odnose. Takođe, jednako je važan napor koji ulažu nevladine organizacije za osnivanje REKOM-a. Rekom bi bila Komisija za istinu sa fokusom na žrtve i njen cilj bi bio da istraži i izvesti o periodima u kojima su kršena ljudska prava, da predloži mere reparacije, kao i načine za prevenciju konflikata u budućnosti. Važno je suočiti se za zločinima i poštovati žrtve svih nacionalnosti, zato što je svaka žrtva jednaka i zasluđuje po-

štovanje. Ovu Komisiju bi činilo dvadeset članova iz svih delova bivše Jugoslavije, pri čemu bi se vodilo računa o podjednako zastupljenosti svih etničkih grupa. Njen glavni cilj bi bio otkrivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim kršenjima ljudskih prava počinjenim na teritoriji SFRJ od prvog januara 1991. do trideset i prvog decembra 2001. Takođe, da ukaže na počinjene zločine i kršenja ljudskih prava, kao i na njihove posledice.

Pored ovoga, jedan od ciljeva je i prepoznavanje nepravde koja je učinjena žrtvama, kao i izgradnja kulture solidarnosti i empatije, kao i doprinos rasvetljavanju sudbine nestalih lica. Veoma važna stvar za ovu Komisiju je da pomogne u prevenciji ratnih zločina i drugih vrsta kršenja ljudskih prava. Nacrt statuta REKOM-a naglašava da je neophodno da političke elite naših društava prihvate činjenice⁸. Rekla bih da ova Komisija ima jako težak zadatak i da će biti veoma teško ispuniti ga, ali da je njen cilj veoma važan za sve nas i za buduće generacije. Koalicija za REKOM, koja trenutno broji više od 1800 nevladinih organizacija i ljudi iz cele bivše Jugoslavije, trenutno pokušava da lobira za podršku među političkim strankama kako bi dobila na legitimitetu i podršci država.

Možemo videti da postoji napor nevladinih organizacija da se izvede ovako značajan projekat, ali da je neophodna i podrška vladinih institucija. Ovo se može izvesti do kraja ove godine, sledeće godine ili nekada u budućnosti, tako da nam je potrebno da delujemo na više planova odjednom. Interkulturalni sastanci i kooperacija među mladima su jako važni. Kroz ove stvari mladi ljudi se upoznaju sa drugim kulturama u regionu. Takođe, to je dobar način za razbijanje stereotipa o drugim etničkim grupama i nji-

8 Dostupno na: http://www.zarekom.org/uploads/documents/2011/04/i_836/f_20/f_1857_sr.pdf, član 13., preuzeto: 08.10.2012.

hovom ponašanju. Na primer, Inicijativa mladih za ljudska prava organizuje programe posete sa ciljem da direktnim kontaktom razbije barijere između Srba i Albanaca. Ovaj program je započeo 2003. i do danas je u njemu učestvovalo više od 2000 mladih ljudi. Pored toga, Omladinski odbor za obrazovanje je organizovao projekat pod nazivom „Omladinski ambasadori pomirenja“ tokom koga su se povezali studenti iz Srbije, Bosne i Hercegovine i sa Kosova u cilju promovisanja kooperacije među našim društvima, prevazilaženja problema sa kojima se suočavamo još od ratova, kao i raznih predrasuda koje gajimo. Ovo su sve mladi ljudi koji žele da pokažu da se rat odavno završio i da je moguće saradivati sa drugim etničkim grupama. Oni žele da se suoče sa nasleđem iz prošlosti. Svi oni razumeju da je za zemlje Balkana jako bitno da zajedno rade na prevazilaženju problema i da dele iskustva tranzicije.

Problem lepih reči na papiru je u tome kako ih realizovati. Većina ljudi koji žive na Balkanu želi mir i prijateljske odnose sa susedima. Zato se moramo zapitati šta nas sprečava da to postignemo. Ja bih rekla da je to uglavnom strah od toga da ćemo shvatiti da su naši stereotipi i predrasude neosnovani. Verovatno se plašimo da ćemo ispasti smešni. Neki ljudi i dalje misle da je nemoguće živeti u miru sa susedima na Balkanu, ali to su i dalje nametnute predrasude. Zato mi moramo dokazati sami sebi da možemo da živimo u miru. Najbolji način da se to postigne je regionalna saradnja, sa ciljem promovisanja multikulturalnosti i prijateljstva. Kada shvatimo da nas naše razlike ne ugrožavaju, tek tada možemo doći do toga da razumemo jedni druge. To je početna tačka od koje ćemo graditi mirne odnose i saradnju.

Kristina Ivanović
Leskovac

MOJ DOPRINOS PROCESU POMIRENJA NA BALKANU

*„Oko za oko čini ceo svet slepim“
Mahatma Gandhi*

Većina ljudi u našem regionu i dalje nije spremna da napravi prvi korak i počne da veruje kako je jedini život vredan življenja – život u miru, slozi i prijateljskim odnosima sa komšijama, život bez ratova i bez patnji nedužnih. Ljudi su slepi i zato im je potreban neko ko će im otvoriti oči

i prosvetliti njihove umove tako da bi mogli da počnu da razmišljaju o pomirenju i da žive okrenuti ka budućnosti. Zato smo mi ovde. Ambasadori pomirenja će im otvoriti oči i pritom doneti svetlost u ovaj region, koji je rastrzan ratovima i prekriven tamom.

Kako to uraditi? Ovo je pitanje koje se najčešće postavlja pri suočenju sa svakim velikim problemom našeg doba. Odgovor je vrlo jednostavan pošto zemlje našeg regiona nisu usamljene u svojim problemima; sa sličnim problemima suočavale su se i mnoge druge zemlje koje su našle neke odgovore na njih. Jedino što treba da radimo je da „posmatramo“.

Jedan dobar primer kako treba razrešiti neprijateljstvo između dve zemlje je francusko-nemački model kooperacije. Posle Drugog svetskog rata, Francuska i Nemačka su bile zakleti neprijatelji. Decenije konflikata su bile iza njih i budućnost je delovala prilično neizvesno. Ipak, na kraju je shvaćeno da će ove zemlje napredovati i razvijati se samo ukoliko zaborave na svoje neprijateljstvo i ukoliko dođe do pomirenja. Rezultat toga je bila „Deklaracija prijateljstva“ između Francuske i Nemačke koja je potpisana 1963. godine i od tada su veze ove dve zemlje jačale. Danas su one među najprosperitetnijim ekonomijama Evropske Unije i takođe najveći garanti evropskog mira i bezbednosti. Naš region bi trebalo da prati njihov primer. Naši lideri su ti koji bi morali da naprave prvi korak ka miru, kao što su to pre više decenija uradili De Gol i Adenauer, oprostivši jedni drugima zločine iz prošlosti. To bi bio jasan znak građanima da je vreme da započnemo međusobnu saradnju i da se konačno udružimo u zajedničkom cilju – evropskoj budućnosti.

Kao što možemo videti iz francusko-nemačkog primera, taj problem je rešen „odozgo“ – De Gol i Adenauer su učinili

prvi korak. Ipak, pravo pitanje je kako ja mogu, kao obična građanka male balkanske zemlje, da doprinesem procesu pomirenja između moje zemlje i njenih suseda. Takođe, šta mladi ljudi mogu da učine da bi promenili prošlost i budućnost i doprineli boljem životu svih? Da li uopšte postoji nešto što možemo da učinimo?

U eri novih tehnologija, mladi ljudi mogu da učine mnogo, kao i ja. Socijalne mreže pružaju, onima koji imaju vremena da provedu dosta vremena pred kompjuterom, mnogo mogućnosti za uticaj na javno mnjenje. Ja planiram da počnem pisanje tekstova o važnosti pomirenja i da ih objavljujem na Fejsbuku, Tviteru, blogovima i drugim mestima pogodnim za internet komunikaciju. Moj cilj je da pokažem drugim ljudima da postoje oni koji razmišljaju drugačije od većine i nadam se da će ljudi posle čitanja mojih tekstova naći hrabrosti da promene svoje mišljenje i počnu da koriste zdrav razum. Neko mora da započne veliki proces edukacije o važnosti saradnje među zemljama Balkana, kao i o važnosti mira u regionu. Takođe, ljude treba naučiti i kako da obrazuju svoje prijatelje i članove porodice o ovoj važnoj temi. Čak i pre konferencije „Omladinski ambasadori pomirenja“, ja sam pokušavala da obrazujem moju porodicu i prijatelje o važnosti mirnog suživota sa susjedima i imala sam dosta uspeha u tome. Zbog toga sam prilično sigurna u to da mogu da ubedim i druge ljude u važnost pomirenja.

Pored ovih ideja, mladi koji su posvećeni zadatku obrazovanja imaju jednu prednost koju De Gol i Adenauer u svoje vreme nisu imali – budućnost u Evropskoj Uniji. Evro-integracije su veoma važne za region zato što sve zemlje sa tog područja žele da postanu članice EU i zato što su uslovi uglavnom isti za sve. Jedini način da se ovaj proces ubrza jeste saradnja svih zemalja Balkana. Samo zajedničkim snagama možemo završiti taj proces i izboriti se sa korup-

cijom, kriminalom, nelegalnim migracijama i nasleđem iz prošlosti. Zato planiram da sa mojim kolegama organizujem nekoliko seminara koji se neće baviti samo važnošću pomirenja, već i ulogom evropskih integracija u stvaranju trajnog mira u regionu. Jednom kada sve zemlje Balkana budu bile članice EU, više neće ni biti granica ni razloga da se borimo za teritorije; jer, svi ljudi će moći da putuju i da žive u svim delovima Evrope. Zbog toga moramo uložiti napor u to da ubrzamo procese integracija i pomirenja, te da ih oba uspešno okončamo.

Poslednja stvar koju planiram da organizujem zajedno sa mojim prijateljima sa konferencije je kampanja o potpisivanju Deklaracije o prijateljstvu između balkanskih zemalja. Mislim da to neće biti težak posao zato što smatram da bi obični ljudi rado prihvatili tako nešto. Ovakve deklaracije bi bile znak dobre volje i prvi korak ka pomirenju, a takođe bi pokazale da je saradnja moguća i da naše vlade treba zajedno da rade. Uspeh ovih deklaracija je gotovo zagarantovan: ako su Francuska i Nemačka uspele da urade nešto slično, zašto ne bismo i mi?

Kao što vidite, moj doprinos procesu pomirenja ima tri ključne tačke. Prvo, moramo naći načina da obrazujemo ljude o procesu pomirenja i o tome koliko je on važan. Potom, moramo povezati to pitanje sa procesom evropskih integracija i ubediti ljude da su ta dva procesa povezana i da ih treba na taj način i rešavati. Na kraju, moramo zajedno pronaći način da utičemo na naše vlade da potpišu Deklaraciju o prijateljstvu kako bi pokazale građanima da svako može saradivati kada pokaže dobru volju. Rešavanje ova tri problema dovešće do svetlije budućnosti za nas i za našu decu.

Prilično sam sigurna da se sve ovo može uraditi samo ukoliko svi budemo saradivali i poštovali jedni druge. Kada

postignemo ove ciljeve, možda će naš način suočavanja sa prošlosti biti korišćen i u drugim zemljama koje tek treba da započnu ovaj proces ili se trenutno nalaze u konfliktu. Na ovaj način, doprinećemo i svetskom miru i bezbednosti.

Marko Potić
Pirot

MOJA VIZIJA POMIRENJA MLADIH LJUDI NA BALKANU: KONCEPT I OPŠTI PLAN

“Devedesete. Godine koje se u zemljama Evropske unije pamte kao dekada u kojoj se učvrstila Evropska unija, u kojoj se popravio standard građana, kada su se desile velike promene u pravosudnim sistemima i kada su se dogodile reforme u svim sferama života – mnogi smatraju da je ovo bila zlatna dekada moderne Evrope. Međutim, situa-

cija nije bila takva na Balkanu. Dok su ostale evropske zemlje doživljavale procvat u svim aspektima života, region Zapadnog Balkana, dragi moji studenti, bio je uništavan u ratu, siromaštvu, nehumanosti i patnji.

Ratni zločinci su mirno činili zločine nad ljudima koji su molili za svoje živote; posle svega, čak su ti zločinci proglašavani herojima i uzimani su kao uzori za ispravne modele ponašanja. Njihove slike i grafiti koji su o njima pohvalno govorili krasili su zidove mnogih osnovnih i srednjih škola: slabo informisani mladi gledali su na njih kao na idole. „To je razlog što smo sada zaglavljani na ovoj ničijoj zemlji, što se vrtimo oko sopstvene bede, uplašeni da ćemo opet biti povređeni, uplašeni da saradujemo sa nekim ko je bolji od nas“.

Dobro se sećam ovih reči mog nastavnika istorije, reči kojima je pokušao da oslabi uticaj društva na nas, uticaj koji nastavlja da nas vuče na dno i okreće nas ka besu i mržnji. Sa dužnim poštovanjem, mislim da su postojali mnogi koji su držali slične govore pre njega, ali bez velikog efekta. Zbog toga, ja imam veliku želju da iskažem moje stavove o načinima na koje se ovi problemi mogu rešiti, kako se prošlost može prevazići i kako se može stvoriti nova politika – politika omladinskog pomirenja.

Postoji jedna izreka koja se ne može osporiti: „Svet pripada mladima“. Ipak, odrasli su nas ostavili u vrlo zamršenoj situaciji koja se može rešiti samo našim trudom. To je prvi izazov – suočavanje sa svim problemima umesto njihovog guranja pod tepih sa skepsom i sarkazmom. Mi smo jedini koji mogu rešiti ove probleme. Kada to razumemo, napravili smo prvi korak. Drugi korak bi bila spremnost mladih iz svih država bivše Jugoslavije da saraduju kroz „dijalog i pomoću drugih legitimnih sredstava“, kako je to rekao generalni sekretar Ujedinjenih nacija Ban-Ki Mun. Svaka

zemlja bi imala ovlašćeno telo ili instituciju za mlade na nacionalnom nivou – takvo telo ili ustanova organizovali bi debate, takmičenja, seminare koje bi pohađali mladi iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije, Srbije i sa Kosova. Na ovaj način, mladi bi mogli da dođu u kontakt i shvate kako imaju mnogo toga zajedničkog; razumeli bi da se suočavaju sa istim problemima, a dobili bi priliku da stvore nova prijateljstva koja će trajati celog života.

Mogli bismo da postavimo pitanje odakle nam novac za tako nešto! Umesto da trošimo pare na trgovinu oružjem koje služi samo za destrukciju, jasno je da novac moramo ulagati u projekte koji promovišu mir i toleranciju. Svaka država bi profitirala od toga. Ovakav pristup problemu je jedini koji bi doprineo stvarnoj promeni zato što, budite uvereni, ništa dobro ne može proizići iz nasilja. Na svu sreću, zle sile su uvek imale svog protivnika u silama koje teže ka dobru – ka miru i bezbednosti u svetu. Ovakvom cilju, koji zahteva mnogo entuzijazma, rizika i borbe, ja sam spreman da se priključim zato što mislim da je on sasvim ostvariv i, što je najvažnije, plodonosan.

Mladi bi trebalo da se okrenu ka cilju pomirenja i da se upoznaju sa njim – to je cilj koji će ostati u njima poput smernica prisutnih gde god da krenu i šta god da rade. Moralni kodeks se mora gajiti u porodici i mora podrazumevati usmerenje protiv nasilja i promovisanje ljubavi, dobre volje, humanosti i opraštanja.

Da zaključim: ono što je najvažnije jeste dobra organizacija i volja da se dolazi u kontakt sa drugim zemljama u regionu - da se stvaraju posebne veze kroz razne omladinske projekte koji bi se bavili promovisanjem pozitivnih ciljeva. Ulaganje u mlade ljude nikada nije uzaludno trošenje novca. Upravo suprotno – to je najbolja moguća investicija.

Xhevat Kastrati
Gnjilane

MOJ PUT

Smatram sebe srećnim dvadesetjednogodišnjakom koji pokušava da pronađe siguran put kroz život i koji želi da pruži pozitivan doprinos društvu u kome živi. Trenutno sam na trećoj godini studija biznisa i administracije na Jugoistočnom evropskom univerzitetu.

Moje putovanje u inostranstvo je započelo prošlog septembra kada sam imao sreće da dobijem stipendiju kao student na razmeni u Ljubljani. Nisam znao mnogo o Sloveniji, osim da smo nekada bili jedna zemlja – Jugoslavija, koju većina mladih u mojoj zemlji povezuje sa sećanjem na rat i vrlo negativnim iskustvima.

To je za mene bilo prvi put da idem da živim u stranoj zemlji i od te ideje sam osetio žmarce po telu, iako je napolju bilo sunčano popodne. Ipak, bile su to velike vesti i za moju

porodicu. Ponos, sreća i sva druga lepa osećanja koja su bila posledica toga što sam bio jedini albanski student sa Kosova koji je dobio stipendiju, pored drugih pet makedonskih studenata. Ovo je napokon bila promena u mom životu. Kao i sve ostale zemlje u koje sam imao priliku da putujem tokom prošle godine, Slovenija mi je pružila prilično jedinstveno iskustvo. Za mene je Ljubljana vrlo sladak gradić sa lepom arhitekturom. Pored toga, ima alternativni, urbani noćni život koji se odvija po skvotovima punim grafita, skulptura i razrušenih dečijih igrališta. U Sloveniji sam upoznao ljude iz celog sveta, stekao mnogo prijatelja, razmenio kontakte i slušao mnoge vrste muzike od balkanskih pop hitova to hrapavog glasa Toma Vejtsa i Hindu folk muzike.

Program na FELU je takođe bio vrlo kulturno bogat. Moje kolege su dolazile iz zemalja kao što su: Kazahstan, Južna Koreja, Australija, Island ili Španija. Na kraju se ispostavilo da Slovenija ipak nije tako hladna. Ali možda sam ja zakačio „dobru godinu“, kako je slovenački meteorolozi zovu. S obzirom na to da sam bio u EU, mogao sam napokon da putujem gde god sam želeo. Svaki grad svake zemlje koju sam posetio imao je nešto novo da mi ponudi. Štuttgart, Venecija, Zagreb i Novi Sad. Nova imena gradova, različita lica i jedna mala prodavnica knjiga pored reke u kojoj sam video neke stvari koje su u meni izazvale nostalgiju za mojim rodnim gradom.

Ipak, „EU bajka“ se završila. Godina je bila gotova i putovao sam nazad kroz vreme i prostor. Kući sam se vratio sa velikim prtljagom punim novih iskustava, nešto nove odeće, knjiga i poklona za moju porodicu i prijatelje.

Ponovo lutati ulicama moga grada delovalo je čudno. Nisam ja bio jedini koji se promenio, moja zemlja i njeni stanovnici su se takođe promenili, počevši od moje porodice i prijatelja. Novi posao ili kola, brak i slične priče slušao

sam na svakom koraku. Svi koje sam poznao su pokušavali su da pronađu neki način i da preguraju teški period.

U svakom slučaju, putovanje u druge zemlje i upoznavanje ljudi iz različitih kultura sa njihovim malim životnim pričama i dalje predstavlja nešto što najviše volim i što ne mogu da prestanem da radim; jer, to mi pomaže da otkrijem sopstvenu priču. Željnan sam svih razgovora, debata i smeha sa što više ljudi. Zato, uz sve probleme vezane za poslednje ispite na fakultetu, kao i uz druženja sa prijateljima, nisam otkrio zašto mi moja prošlost predstavlja toliki teret. Mislio sam da će se stvari vratiti na svoje mesto pošto nisam zapazio mnogo tužnih priča tokom mog putovanja. Ipak, kao što mudri majmun kaže lavu u Lajon Kingu, mom omiljenom crtanom filmu iz detinjstva: „ili učiš iz prošlosti ili bežiš od nje.“

Ovakve ideje su mi dale novi zadatak: ovoga puta trebalo je da otkrijem istoriju velike Jugoslavije i načine na koje ona i dalje utiče na moju zemlju. Bio sam izabran da učestvujem na petodnevnom seminaru „Omladinski ambasadori pomirenja“ koji se održao u septembru. Tamo sam upoznao buduće „omladinske ambasadore“ iz Bosne, Srbije i sa Kosova. Tokom tih pet dana posetili smo različite institucije poput Skupštine Republike Srbije, provodili vreme na beogradskoj tvrđavi i razgovarali na teme koje su nas izazivale da reagujemo i debatujemo. Dobio sam priliku da vidim drugu stranu istog novčića. Upoznavanje sa ljudima na ulicama Beograda ili sa političarima bilo je isto kao i u drugim gradovima Balkana. Delio sam dobre i loše priče sa njima o tome kako se osećamo povodom naših zemalja i nas samih. „Postoje dobre i loše stvari koje se dešavaju svuda, pa tako i u ovom vremenu i na ovom mestu.“, to je rečenica jedne stare Beograđanke sa kojom sam pričao na ulici, pokušavajući da čitam između redova sa mojim lošim razumevanjem srpskog jezika.

Biti ponovo kod kuće posle svih ovih iskustava je malo zamorno, ali prijatno osećanje. Osećam da bi mladi ljudi trebalo da budu željni otkrivanja sopstvene prošlosti i učenja iz tog iskustva. Svi ljudi iz zemalja koje su nekada bile ili trenutno jesu u konfliktu imaju slične priče. Zato, da bismo mi, mladi ljudi, mogli da stvorimo bolji svet i društva sa ispravnijim vrednostima i višim moralnim standardima, moramo da se suočimo sa sopstvenom prošlošću, a onda da stvaramo svetliju budućnost.

Sabina Pstrocki-Šehović
Sarajevo

MOJ DOPRINOS POMIRENJU U REGIONU

Verujem da je moj doprinos pomirenju u regionu odavno započeo, još sa aktivnim angažmanom u radu nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini, a nakon što sam završila postdiplomske studije u Velikoj Britaniji. Shvatila sam da koji god projekat da započnete (pri čemu mislim na projekte koji se bave pomirenjem i uspostavljanjem mira) pravite mali, ali vrlo važan korak. Ono što se događalo devedesetih na ovim prostorima je prava noćna mora, ali od kada su se konflikti završili, sve više ljudi je svesno potrebe za pomirenjem.

Sa druge strane, politički prostor i dalje je zaražen diskursom terora i govora mržnje i svaki pojedinac mora paziti i biti vrlo kritički nastrojen kako bi mogao da se izbori sa ovim; pri tome ne sme da prihvati, čak i podsvesno, sistem vrednosti zasnovan na rasizmu ili nacionalizmu. Problem je u tome što političke elite mnogih zemalja politizuju pitanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, produkujući nove konflikte i obmanjujući mlade generacije.

Mi, koji živimo u XXI veku, često osećamo potrebu da pripadamo nekoj grupi, zajednici ili partiji sa čijim se stavovima slažemo i uz pomoć kojih možemo da menjamo stvarnost oko nas. Ipak, tužna je istina, kao što je Emerson pisao u svom eseju o politici, da: „[ž]ivimo u tužno vreme za svet i, iako to ne želimo, plaćamo danak vladama koje počivaju na sili.“ Dalje, moramo biti svesni da: „[n]e postoji, čak ni među najreligioznijim ljudima i najreligioznijim nacijama, poverenje u moral i dovoljno jako verovanje u jedinstvenost, koje bi uverilo ljude da se društvo može održati i bez veštačkih ograničenja, kao što to čini solar-ni sistem.“ (*Emerson, Essays and Lectures, The Library of America, 1984. strana 570*). Pošto nismo u uređenom i savršenom sunčevom sistemu, moramo da budemo aktivisti, indirektno uključeni u politiku i vlast, kako bismo mogli da menjamo stvari.

Svaka grupa, kojoj privremeno ili stalno pripadamo, pomalo nas menja na određeni način i učvršćuje ili modifikuje naše stavove. Dobra strana ovog „procesa pripadanja“ je u tome što se sve više okrećemo od materijalističkih dobara, barem neki od nas, i ne razmišljamo više toliko o novcu i kako da ga potrošimo, već razmišljamo o zagađenosti planete i ratovima koji bukne na kontinentima pored naših, ili čak u susednim zemljama. Na ovaj način patimo; jer, ne proživljavamo neku stvarnu patnju u našim

prenatrpanim i prebrzim životima, u kojima nemamo vremena za emocije.

Razmišljanje o tuđoj patnji je takođe važno za proces pomirenja zato što danas oni pate, a već sutra to može biti neko od nas; mi možemo postati nove žrtve konflikta sa kojim uopšte nemamo veze. U procesu pomirenja, jako je važno biti originalan, pored delovanja u malim grupama i kritičkog odnosa prema konfliktima. Moramo biti originalni kako bismo bili zapamćeni. Za mene to znači da ukoliko radim u nevladinoj organizaciji, moram započeti originalne projekte, one koji će imati dugoročni uticaj i proizvode i koji će se izdvojiti u moru nevladinih projekata svojom originalnošću i inventivnošću. Takođe, verujem da je važno započinjati male inicijative koje će biti okrenute ograničenom broju ljudi i koje će zbog toga biti efikasne. Iako postoji samo nekoliko stotina korisnika projekta, on je i dalje važan i ostavlja trag koji će se pamtit.

Druga važna stvar kada je u pitanju naš region i pomirenje, jeste rad na edukaciji i pismenosti. Ne postoji bolji način iskazivanja vaših stavova, uz veliki uticaj, od pisanja knjige ili prevodenja autora koji vam se dopada, a koji piše na temu koja vas zanima. Ukoliko je u pitanju pomirenje, dobijate ekstra poene za opšte dobro i ceo proces dobija novu dimenziju; jer, pored lične satisfakcije, postoji i edukativna strana ovakvog rada budući da je on vezan za druge i da menja njihove stavove i razmišljanja. Ljudi na Balkanu su oduvek bili pohlepniji i ljubomorniji od ljudi u nekim drugim delovima sveta zato što su neuki; osim toga, radije kritikuju druge, umesto da rade na sebi. Emerson u svom eseju *Samopouzdanje* kaže: „Postoji tačka u obrazovanju svakoga čoveka u kojoj on shvati da je zavist zapravo neukost...” (Emerson, *Essays and Lectures*, The Library of America, 1984. str. 259). Da bi neko bio dobar kritičar, mora posedovati veliko znanje i nikada se ne sme zadovoljiti.

ljiti određenim nivoom obrazovanja, čak i ukoliko je erudita; mora znati da je znanje lomljiva stvar i da se mora svakoga dana obnavljati.

Ipak, ukoliko pričamo o Bosni i Hercegovini, kao jednoj od tri zemlje učesnice programa „Ambasadori pomirenja“, čini nam se da je ovo zemlja sa najvećim brojem problema. Zanimljivo je to što mnogi obični ljudi, a čak i neki od predavača, ne znaju za naše probleme – kao što je, na primer, činjenica da ustav Republike Srpske uspostavlja smrtnu kaznu, koja u Evropi ne postoji od početka XX veka. Možemo se samo nadati da je ovo greška nepoznatog autora koji je spremio verziju ovog ustava kao internetski materijal.

MOJ DOPRINOS POMIRENJU U REGIONU

Mark Frimen u svom članku *Šta je tranziciona pravda* definiše Tranzicionu pravdu kao relativno novu disciplinu sa širim poljem delovanja od ljudskih prava. Kao što joj ime govori, tranziciona pravda se fokusira na izazove sa kojima se suočavaju društva u tranziciji iz rata u mir i iz diktature u demokratiju.

U oba slučaja, tokom rata i diktature, dolazi do masovnih kršenja ljudskih prava. Posle toga, država je, pre ili kasnije, prinuđena na suočavnje sa prošlošću. Najčešće, zbog nedostatka političke volje i hrabrosti od strane države i

njenih lidera, prevladavanje prošlosti se događa kasnije – kada taj težak proces postaje još komplikovaniji.

Nakon raspada Jugoslavije, građani novih republika su bili svedoci velikih kršenja ljudskih prava kao što su genocid, etnička čišćenja i ratni zločini. Još jedan primer toga da se stvari često „guraju pod tepih“ je i primer bivše Jugoslavije. Ovo guranje pod tepih kasnije dovodi do velikog prostora za eksploataciju žrtava u političke svrhe. Trenutno smo svedoci ovog procesa. Uprkos jasnom opredeljenju da se raskrsti sa prošlošću, dešava se da nova demokratska vlast nije spremna za iskrena izvinjenja (ona kasnije postaju iznuđena), niti kajanje, zato što smatra da je za prethodne događaje odgovorna prošla vlast. I u tome ima istine.

Najbolji primer ovoga je prvi premijer Srbije nakon svrgavanja Miloševića – Zoran Đinđić. On je neosporni simbol promena i drugačijeg pristupa politici. Đinđić je izjavio da se nikome neće izvinjavati u ime Srbije za zločine počinjene u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu, kao i da za zločine protiv Srba treba ustanoviti individualnu odgovornost, a ne kolektivnu. Ja bih se složio sa bivšim premijerom u tome da ne treba uspostavljati kolektivnu odgovornost, ali bih dodao da odgovornost nacije leži u tome što je dala legitimitet nacionalističkoj vlasti koja je odgovorna za ratne zločine.

Ipak, moramo da uspostavimo individualnu odgovornost, ali takođe, i odgovornost državnih institucija. U ovom slučaju, odgovornost Republike Srbije, čije su institucije, direktno ili indirektno, bile uključene u masovna kršenja ljudskih prava kroz ratne zločine i genocid usmeren protiv drugih etničkih i religioznih grupa. Od premijera Srbije, Zorana Đinđića, nije se tražilo da se izvini u ime Srbije i njenog naroda, nego u ime institucija države, kako bi se prekinuo kontinuitet sa starim režimom i kako bi se ušlo u eru drugačije politike jednim simboličnim gestom koji

bi pokazao da se politička matrica nije promenila samo *de jure*, već i *de facto* – iskreno i iz korena.

Zbog izbegavanja političara da se suoče sa bolnim problemima, mladi ljudi su morali da preuzmu na sebe ovaj zadatak, iako nisu učestvovali u konfliktima i ne osećaju mržnju prema drugim etničkim i religijskim grupama. Na programu „Omladinski ambasadori pomirenja“ sam pronašao upravo takve ljude iz Bosne i Hercegovine, Srbije i sa Kosova*.

Kao što sam i rekao u mom aplikacionom formularu za ovaj program, od njega sam očekivao da me poveže sa mladim ljudima koji su ambiciozni, entuzijastični, puni energije i dobrih ideja i voljni da naprave promenu kroz učenje i sticanje novih veština. Očekivao sam priliku da ih upoznam i da sa njima počnem da radim na promenama u ovom regionu sa bogatom istorijom ratova i konflikata. Upravo sam to i dobio. Nakon seminara, mi smo se povezali u mrežu koja je doprinela jačanju zajedničke saradnje. Zajedno sa drugim učesnicima programa, bio sam jedan od pokretača osnivanja Asocijacije studenata političkih nauka iz zemalja bivše Jugoslavije. To je rezultovalo potpisivanjem zajedničke Deklaracije o saradnji između studenstih udruženja studenata političkih nauka na fakultetima u regionu.

Ovaj program je svakako bio ohrabrenje moje buduće obrazovanje. U mojoj četvrtoj godini osnovnih studija planiram da izaberem modul Evropske integracije, a potom i master studije iz ove oblasti. Vrlo sam ambiciozan i do sada sam uspevao da postignem rezultate koji me dalje teraju da nastavim sa mojim naporima kako bih mogao da budem jedan od nosilaca promena u mom društvu tako što ću se baviti politikom. Ozbiljna politika zahteva veliko znanje i iskustvo, koje sam ja spreman da steknem, i koje sam sticao i tokom ovog programa.

Politika uključuje i promovisanje kulture sećavanja. Stabilna društva žele da se sećaju žrtava zato što one to zaslužuju, a ne da bi se smanjila nečija odgovornost. Do smanjivanja krivice često dolazi zbog toga što „onaj koji kontroliše prošlost... kontroliše i budućnost, a onaj koji kontroliše sadašnjost, kontroliše prošlost.“

Da li moramo da čekamo na smenu generacija, kao što su to radili Nemci, da bismo zločine „lakše svarili“? Ili će tada biti prekasno? Normalno je da ljudi koji su bili direktni učesnici u tim događajima žele da ih što pre zaborave; često u maniru popularne izreke „šta je prošlo, prošlo je.“ Ipak, ono što može na prvi pogled biti iznenađujuće je to da ljudi koji nisu bili učesnici u ratu, naprotiv, ljudi koji su bili njegovi najžešći protivnici, takođe imaju slične stavove – „ne treba buditi uspavane demone“ ili „ne treba stavljati so na rane.“

Sa jedne strane, njihov stav je razumljiv zato što kolektivno sećanje dovodi do negativnih potreba za osvetom, ne momentalnom, ali u nekom trenutku u budućnosti, kada se za to ukaže prilika. Kao najočigledniji primer, uzeću jedan događaj iz prošlosti. Kada je general Ratko Mladić ušao u Srebrenicu 11. jula 1995. on je rekao: „...Poklanjam ovaj grad srpskom narodu. Vreme je došlo da se osvetimo Turcima...“ Zbog ovakvih stavova, ljudi koji su bili protiv rata ne žele da ga se više sećaju, ali su rane i dalje otvorene. Na zaraslu ranu možete sipati koliko god želite soli, ona vas neće boleti, ali će ožiljak zauvek postojati da vas na nju podseća. Kada se dete opeče na vrelu ringlu, ono neće ponovo stavljati prst na nju. Ipak, ako zaboravi ovaj događaj, opet će se opeći.

Parafraziraću Frojda, koji je rekao da su oni koji nešto sada ne prepoznaju, osuđeni na strahote koje će se ponovo događati. Samo ona društva koja se sećaju i razumeju svoju istoriju i razloge za prošle konflikte, samo ona neće dozvoliti da se takve stvari ponove.

„JA IMAM SAN”⁹

Svako od nas ima neku specijalnu misiju u svom životu, neki više od drugih, i oni su odabrani, kao i mi. Nas dvadesetoro smo Omladinski ambasadori pomirenja na Zapadnom Balkanu, i to nije lak posao. Naša misija je da širimo razumevanje i saradnju i da razvijamo integracije i pomirenje u ovom 'osetljivom' regionu.

Kada ljudi čuju reč ambasador, uglavnom pomisle na privilegije i beneficije koje diplomate obično imaju, i takvi ljudi su, prema našem mišljenju, površni. Biti ambasador, pogotovo sa tako delikatnom misijom, je čast, ali takođe i velika odgovornost i obaveza. Međutim, to ne znači da je ta misija nemoguća.

⁹ Naslov govora Martina Lutera Kinga o ljudskim pravima.

Mi, Ambasadori pomirenja, smo svi prošli kroz iste stvari u okviru ovog programa. Sada nam se ukazuje prilika da počnemo da menjamo svet, makar na mikro nivou. Iako svi dolazimo iz različitih okruženja, imamo različite kulturne modele, različite smo veroispovesti i govorimo različite ili slične jezike, mi smo, iznad svega, svi ljudi, i to treba da imamo na umu.

Prošle su tri nedelje od ove studijske posete, ali to nije ništa u poređenju sa vremenom koje smo proveli živeći pasivno i u neznanju! Postoji jedna izreka u zemlji iz koje dolazim: „Ako želiš da promeniš svet, počni od sebe.“ Na početku programa, mi, Ambasadori pomirenja, smo bili različiti, ali u isto vreme i istovetni: slušali smo ista predavanja, jeli istu hranu, delili srećne trenutke društvenog života, ali i bolna iskustva iz prošlosti naših naroda. Možda smo imali sumnje u vezi sa ishodom programa, možda nismo. Ali, izašli smo drugačiji i odlučniji nego što smo ikada bili pre ovog zajedničkog trenutka „trežnjenja“.

Iako sam se uvek trudila da razrešim svoje predrasude (i uvek ću), moram da priznam da sam saznala stvari koje nisam mogla ni da zamislim. Bila sam zgrožena, u šoku... Bila sam prosvetljena. Slušala sam o ratnim zločinima, genocidima, ubistvima koja se jesu dešavala. Mislila sam da znam mnogo, ali nove stvari su samo nadolazile i bivale razotkrivane, kao da je neko otvorio Pandorinu kutiju. To je, zapravo, pokrenulo lavinu. Znala sam da moram da uradim nešto povodom procesa pomirenja, jer je to moja moralna dužnost kao i moja lična potreba. Već sam imala to u svom unutrašnjem biću i to nikada nije bilo u sukobu sa mojim ličnim osećanjima, intelektualnom pozadinom i moralnim standardima. Znala sam da moram da počnem da radim nešto. Znala sam da je od krucijalnog značaja delati, a ne pričati, kao što je bivši američki predsednik Teodor Ruzvelt jednom rekao: „... zasluge pripadaju onome ko

je zapravo na bojištu, čije je lice umazano prašinom i znojem i krvlju, koji smelo stremi, ko iznova greši biva poražen, jer nema truda bez grešaka ili poraza, ali ko pozna je veliki entuzijazam, veliku posvećenost, koji daje vrednu stvar; koji, u najboljem slučaju, na kraju, spozna trijumf visokog dostignuća i ko, u najgorem slučaju, ako podbaci, to čini uz veliku smelost, tako da njegovo mesto nikada ne bude među onim hladnim i bojažljivim dušama koji ne poznaju ni pobjedu ni poraz.“ (Teodor Ruzvelt, „Državljanstvo u Republici“, govor na Sorboni, Pariz, 23. april 1910.)

Kako nikada nisam robovala stereotipima, predrasudama i glasinama, spremna sam da pratim svoja osećanja i moral, koji je modelovan mojim vaspitanjem, kulturom i obrazovanjem. Prema mom mišljenju, nije neophodno imati određena mesta za delanja i aktivnosti ismerena ka procesu pomirenja. To može biti bilo gde i bilo kad. Youth Reconciliation ambassadors ne smeju da imaju radno vreme (i kancelariju), jer ovo je posao za one koje su spremni da posvete 24 dnevno, sedam dana nedeljno.

Kako bih upotporila gorenavedene tvrdnje, pomenuću korak koji u potpunosti nameravam da napravim i koji će sigurno doprineti procesu pomirenja u Regionu.

Kao prvo, pošto je moj posao da podučavam ljude, imam priliku da širim pozitivne misli i atmosferu među mladim ljudima kao što su, u velikom broju, studenti, dok pričam o jačanju saradnje između ljudi Zapadnog Balkana. Neki od njih nisu bili ni rođeni kada je izbio rat u bivšoj Jugoslaviji i možda nisu upoznati sa onim što se zapravo događalo. Možda su živeli (i još uvek žive) zadojeni mržnjom, zatućanošću i netrpeljivošću. Njihove oči treba ponovo otvoriti, jer moramo da nastavimo dalje, moramo da ponovo obnovimo mostove koji se se jednom urušili i postavimo temelje novim fazama Balkanskih odnosa.

Kao drugo, ja sam takođe i student kulturoloških studija, pri čemu se načešće susrećem sa fenomenima multikulturalizma, kroz koje sam naučila i da poštujem razlike i da promovišem razvoj multi-lateralnih odnosa na svim nivoima i na svim poljima. Samim tim, meni je prirodno da živim po modelu *pluribus unum*¹⁰, te bih rado proširila ovu temu kroz radove koje pišem, kroz istraživanja koja sprovodim i među akademske krugove u kojima se krećem.

Kao poslednje, ali ne i manje važno, potrudila bih se, koristeći krajnji napor, da upoznam ljude oko sebe sa inicijativom koju sam preuzela, kao i da pokušam da ih na neki način uključim u proces regionalnog pomirenja. Takođe bih se potrudila da budem aktivniji građanin, kao i da više učestvujem u aktivnostima koja bi vodila ostvarenju tog cilja. Čvrsto verujem da je veoma važno stvoriti mrežu ljudi koji će aktivno učestvovati, širiti poruku drugima.

Kao što je još jedan Američki predsednik rekao: „Naša sudbina ne nudi šolju očaja, nego putir mogućnosti. Hajde onda da ga iskoristimo, ne u strahu, već u sreći, i „jahači na Zemlji“, hajdemo napred, čvrsti u svoju veru, postojani u svojoj nameri, u oprezu od opasnosti; ali podržani našim poverenjem u Božju volju i čovekovo obećanje. (Richard Milhaus Nikson, Prvo inauguralno obraćanje, 20. januar, 1969.)

¹⁰ Ujedini u različitosti.

AMBASADORËT PAJTIMIT RINORE

Ese të zgjedhura

Përmbajtja

Falenderimi	71
Hyrje	75
Adnan Smajiq DIZAJNIMI I LUFTËS	79
Amina Herak NDRYSHIMI	83
Bojana Milletiq ARRITJA E DREJTËSISË TRANZICIONALE – UDHA DREJTË PAJTIMIT	87
Damjan Jugoviq KRIZA MORALE – SFIDË GLOBALE	95
Jellena Vranesh KONFRONTIMI	101

Kristina Ivanoviq KONTRIBUTI IM PËR PROCESIN I PAJTIMIT NË BALLKAN	107
Marko Potiq VIZIONI IM I PAJTIMIT TË TË RINJËVE NË BALLKAN: KONCEPTI DHE PLANI I PËRGJITHSHËM	113
Xhevat Kastrati UDHA IME	117
Sabina Pstrocki-Shehoviq KONTRIBUTI IM PËR PAQË NË RAJON	121
Predrag Paniq KONTRIBUTI IM PAJTIMIT NË RAJON	125
Jasmina Karatoshiq “UNË KAM NJË ËNDËRR”	131

Falenderimi

Gjatë procesit të informimit rreth pajtimit dhe prodhimeve që rrjedhin nga përpjekjet që të rinjtë që vijnë nga zonat ku njëzet vjet më parë kishte luftë të ashpëra të mbushet me njohuritë dhe aftësitë për të kapërcyer fanatizmin dhe klimën fashistoide sociale, kanë marrë pjesë shumë individë, ekspertë, entuziastë, vullnetarë, OJQ, institucione qeveritare, universitetet, misionet diplomatike dhe donatorët.

Gjithë ata kanë investuar shumë përpjekje dhe energji duke kontribuar në sjelljes më humane dhe me më empati për viktimat. Në të njëjtën kohë duke u edukuar mbi shkaqet dhe pasojat e luftës në ish-Jugosllavi, dhe duke punuar në idetë e tyre rreth kuptimit të të njëjtave, por pa justifikimin e trajtimit çnjerëzor të bashkëqytetarëve të tyre dhe të fqinjëve, duke zhvilluar perspektiva të reja të drejtuara drejt modelit evropian të zhvillimit në vendet post-socialiste që janë përfshirë në tranzicionin demokratik.

Të gjithë atë e ndanë gjatë projektit tonë rajonal Ambasadorëve rinor të pajtimit.

Në kuadër të programit të spjegimit / qartësimit të faktorëve dhe marrëdhënieve shkak-pasojë që shkatërroan

nga ana materiale, ideologjike dhe e vlerave hapësiren në të cilën pas luftës së çdo njeriu kundër të gjithëve ka qenë e nevojshëm restaurimi i sistemit, riparimi, dhe, më në fund, e të ndërtohet tërësisht me ndihmën e ligjeve, rregullave dhe institucioneve që garantojnë sigurinë dhe jetë të sigurisë për të gjithë anëtarët e shoqërisë.

Eminente është që puna për të përmirësuar mekanizmat e sundimit të ligjit dhe ndërtimit të një botëkuptimi që lejon qëndrim më progresiv drejt drejtësisë kërkon përpjekje dhe durim. Për këtë arsye, Bordi Rinor i arsimit i falënderohet tërë kolektivit dhe rrjetit të njerëzve të cilët e bënë këtë projekt të gjallë dhe mundësuan të zhvillohet në rajon. Në vend të falenderimit kolektiv, unë do të përpiqem për të përmendur çdo person me emër e që morën pjesë në realizimin e këtij projekti, dhe kërkoj falje para-prakisht nëse dikush mbetet jashtë.

Këta janë njerëz prej të cilëve kemi mësuar shumë, dhe që janë të hapur për të përmirësuar njohuritë e tyre dhe të shqyrtojnë perspektivën e tyre, e cila dëshmon se njeriu është një krijesë që mendon që ndodhet në një udhëtim, ku me secilën ditë të re ndërtohet, rritet dhe mëson dhe bëhet më fisnik, më i vlefshëm dhe i pasur si individual.

Për këto dhe një milion arsye më shumë unë dua të jap një falenderim të madh Ambasadës Britanike e cila ka mundësuar burimet që idenë tonë ta realizojmë. Mirënjohës i jam edhe Misionit të OSBE-së në Serbi dhe Qeverisë së Zvicrës të cilët ndihmuan që ky koleksion të botohet.

I falënderohem Ivan Grahekut në mbështetje, këshillim, përkthime të teksteve dhe kritikave konstruktive.

Falënderit vullnetarëve në ide të mira, ekspeditet dhe përpjekjet e tyre dhe njohuritë: Millanit Shkobiq, Vladislavit Stojmenoviq, Jovanit Gjuroviciq, Nedës Zhivano-

viq, Bojanës Milletiq, Hanës Hudak, Tamarës Ratkoviq dhe Tibor Moldvaiut.

Një falenderim i madh vjen për Këshillin profesional të Komitetit rinor për arsim Tamarës Tomasheviq, Nebojshës Tasiq dhe Sërgjan Millosheviqit në tregimin e përvojave dhe udhëzimet operative.

Faleminderit Fondit për të drejtën humanitare i cili bujarisht ndihmoi në të kuptuarit e drejtësisë tranzicionale duke ndarë me ne informacionet e mbledhura që i trajtuan për shumë vite dhe që kanë lënë një vulë të çmueshme në zhvillimin e një shoqërie demokratike dhe pacifiste.

Faleminderit përfaqësues për barazi Nevena Petrushiqit dhe bashkëpuntorëve të saj, përfaqësuesit për mbrojtjen e informatave të rëndësisë publike Rodolub Shabiqit, Avokatit të popullit Sasha Jankoviq, Zoranës Markoviq dhe Tatjanës Babiq, ish-drejtoreshës dhe drejtoreshës aktuale të Agjencionit për luftën kundër korupsionit, Bruno Vekariqit, dhe ekspertëve të tjerë nga Prokuroria për krimet e luftës, Ivanës Qiroviq drejtoreshës së zyrës së qeverisë për bashkëpunim me sektorin civil, Millanit Pajeviq, drejtorit të Zyrës për Integritim Evropian dhe Maja Bobiqit drejtoreshës së Lëvizjes Evropiane në Serbi, që gjithmonë gjejnë kohë për ambasadorët rinor dhe i pajisin me njohuri rreth mekanizmave të funksionimit qytetarisë aktive dhe njoftimin e tyre me parimet e luftës për të drejtat e njeriut.

Faleminderit ligjëruesëve dhe trajnerëve: Dubravka Stojanoviq, Tanja Mishçeviq, Zharko Koraq, Ivan Jovanoviq, Marijana Toma, Dushan Jovanoviq, Katarina Jankoviq, Milica Delleviq, Srgjan Millosheviq, Millosh Hrnjaz, Jellena Bubanja, Jellena Milliq, Tamara Tomasheviq, Nebojsha Tasiq, Ivan Kuzminoviq, Marko Stanisavljeviq, Aleksandar Gajiq ...) që mënyrë të habitshme dhe frymëzuese

ndihmojnë studentët, pjesëmarrësit në këtë projekt rajonal për të mbledhur njohuri të historisë dhe integriteteve evropiane dhe për të kuptuar rolin e vendeve të tyre, dhe të vetës tyre në procesin për të thyer paragjykimet dhe stereotipet dhe për të kuptuar rëndësinë e pajtimit në rajon.

Faleminderit ambasadave të Britanisë së Madhe, Bosnjë dhe Hercegovinës, Gjermanisë dhe Sllovenisë të cilat na kanë pritur dhe shkëmbyen pikëpamjet e tyre me ambasadorët rinor të pajtimit në lidhje me ecurinë e integritetit evropian të rajonit.

Mark Vukomanoviçit i jam mirënjohës për shpejtësi dhe efikasitet në hartimin e këtij koleksioni.

Faleminderit Organizatës Turistike të Beogradit, Organizatës Turistike të Serbisë dhe Peshçanikut në materiale dhe literaturë për pjesëmarrësit programi të ambasadorëve rinor të pajtimit.

Falenderim të veçantë për të gjithë ambasadorët rinor të pajtimit në tekstet e tyre dhe aktivitetet postseminarike që na sigurojnë se ia vlen të vazhdojnë të punojnë me të rinjtë në rajon, sepse ne kemi kaq shumë gjëra që na lidhin. Faleminderit për të gjithë ata që besojnë se është e mundur për të bërë botën një vend më të mirë duke investuar në vendimmarrësit e të ardhmes që ndaj rolit të tyre do të referohen në një mënyrë të përgjegjshme dhe të ndershme, në një mënyrë që është e kundërt nga ajo që ka qenë praktikë e ish-udhëheqësve të rajonit gjatë periudhës kur lufta ka qenë skena e vetme që ne dinim.

Naim Lleo Beshiri

Drejtori ekzekutiv i Komitetit rinor për
arsim dhe udhëheqësi i programit

'Lufta, edhe më e gjata, vetëm tund pyetjet se pse shpërtheu lufta, dhe zgjidhjen e tyre ua jep kohërave që pasojnë pas arritjes së paqes.'

Ivo Andriq

Përpara nesh është një antologji, një përmbledhje esesh mbi pajtimin nga perspektiva e studentëve të cilët e gjetën veten në rolin e ambasadorëve rinor të pajtimit. Në këtë vend është i instaluar një grumbull i informatave, dëshirave, aspiratave dhe përvojat personale mbi pajtimin në rajon. Historitë janë të të gjithë neve.

Në vendin ku në vend të lodrave dhe ballonave, në qiell dhe tokës kanë gjëmuar armët, ndërsa në ajër frika dhe pasiguria që u është sjellë fëmijëve të cilët janë rrit në një kohë lufte, sot këta të njëjtit fëmijë, në të njëjtin vend, janë individ të rinj dhe të arsimuar të cilët janë duke u përpjekur për të zëvendësuar imazhet e viktimave të luftës me fotografi më të mira dhe lumtura.

Ata dhe ato me investim në arsimin e tyre, duke ofruar dorën e pajtimit fqinjëve të tyre, me të dëgjuarit aktiv të

atyre që i përkasin një tjetër 'grupi' (kombëtar/ fetar/ politik/ seksual...), hulumtimin dhe investigimin e informatave që u janë vendosur në mënyrë të njëanshme me tendencë që tu qasen në mënyrë apologjetike, japin një shembull të mirë për të gjithë ata që ende frigohen dhe nga ajo frikë urrejnë.

Ata të cilët nuk janë ende gati për pajtim ushqejnë ksenofobinë dhe jotolerancën si një e bimë të së keqes që shkatërron indet e shëndetshme dhe e pengon prosperitetin e shoqërisë. Ekskluziviteti që kufizon është i dëmshëm dhe prapambetur për krejt rajon. Konsolidimi i demokracisë dhe vendosja e sundimit të ligjit janë ndër detyrat kryesore të vendeve post-socialiste që dolën nga shpërbërja e Jugosllavisë.

Gjatë rrjedhës së procesit, megjithatë, lajmërohen rrymat që me punën e tyre ngadalësojnë tentimet për progresivitetin e habitatit social. Megjithatë, sikurse instalimi i institucioneve dhe mekanizmave zbatues për funksionimin e tyre të ishin e vetmja sfidë me të cilat përballen vendet që kanë më shumë se njëzet vjet që janë në konflikt, ndoshta ne tani do jetonim në një sistem më të shëndoshtë dhe më të zhvilluar.

Ajo që frigëson është fakti se në zonen për të cilën ne flasim ekzistojnë fraksione nacionaliste që ende mohojnë krimet dhe praktikojnë metodat të sjelljes dehumanizuese ndaj viktimave. Megjithatë, na frymëzojnë grupet intelektuale që kanë një marrëdhënie të shëndetshme dhe racionale ndaj përcaktimit të së kaluarës dhe tashmes. Ato shikojnë pozitivisht drejt të ardhmes të përbashkët të përbashkët dhe bashkëpunimit.

Fuqinë e tillë qytetare dhe humaniste e bëjnë të rinjtë që me formulimin e tyre shënuan punën që mbani në du-

art tuaja. Ata e kuptojnë ndikimin e keq dhe rezultatit e diskursit luftënxitës që është shënuar nga një frikë e ekzagjeruar nga fqinjët dhe bashkëqytetarët nga nacionalitetet tjera.

Ambasadorët rinor të pajtimit janë të rinj trima, të etur për dije dhe për të vërtetën. Ata nuk janë të frikësuar për të folur për të kaluarën e cila është traumatike dhe jonjerëzore, dhe të shkëmbejnë përvojat, pikëpamjet dhe njohuritë me fqinjët dhe përmes diskutimeve dhe projekteve të përbashkëta të ndërtojnë një rrjet pajtimi që rezultoi me miqësi në rajon duke përshpejtuar procesin e forcimit të demokracisë dhe bashkëjetesës.

Qëndrimi i tyre i moderuar dhe racional investigon çdo teori, çdo deklaratë e mbështet me faktet dhe citate nga filozofët, shkencëtarët dhe ekspertët eminentë. Ata kërkojnë dhe mësojnë, njohuritë e mëparshme i plotësojnë, dhe mbledhin me shumë kureshtje duke ndërtuar një mozaik të së vërtetës dhe dashurisë ndaj drejtësisë.

Me këto vepra dëshmojnë se sa ata janë të vetëdijshëm se rendi shtetëror në të cilin jetojmë aktualisht nuk është forma më ideale e demokracisë dhe sundimit të ligjit, nuk është kosherë e drejtësisë dhe dashurisë ndaj drejtësisë, nuk është hapësirë krejtësisht neutrale që hap mundësinë për forcimin dhe zbatimin e të drejtave të njeriut sepse pasojat e luftës janë në të gjitha poret e shoqërisë, por pretendon të bëhet vend më i sigurt dhe qëndrueshem për të jetuar.

Jo për një muaj, por gjatë një periudhe më të gjatë është e mundshme për të siguruar një shoqëri më të mirë dhe më të drejtë. Me hapa të vogël, por të fortë i afrohemi qëllimit të paqes dhe stabilitetit. Është e rëndësishme për të nxitur vetëdijen se secili prej nesh mbart një pjesë të përgjegjësi-

së, dhe se është e mundur për të vepruar në mikro nivel që me ndryshimet e akumuluar të vogla, të arrihen ato më të mëdha dhe më të rëndësishme.

Zhvillimi i të menduarit kritik është një mënyrë e mirë që totalitarizmi dhe indoktrinimi të shënohen si një nga problemet kryesore në rajon. Me eksplorimin e fenomeneve të realitetit politik, faktorëve historikë, mjeteve të manipulimit me opinionin publik, këta të rinj garantojnë që një shoqëri e pjekur pa stereotipe dhe etiketime mund të ekzistojë në ish-Jugosllavi.

Dijana Ljubanoviç

Drejtoreshë e departamentit të të drejtave
të njeriut dhe koordinatore e programit

DIZAJNIMI I LUFTËS

Në ligjëratë që titullohet „Keqpërdorimi i historisë“ Du-bravka Stojanović, profesoresha e nderuar e Univerzitetit të Beogradit, ka përfunduar njëren prej temave me fjali: „Pastaj u prodhua lufta“. Vetë kjo fjali ka përmbledh gjithë historinë e konflikteve njerëzore. Përkundrazi asaj çfarë thonë mediat, në historinë moderne asnjë konflikt nuk është shfaqur menjëherë, edhe pse gjithmonë ekziston tendenca që një ngjarje specifike të zgjidhet si ajo që ka shkaktuar zinxhirin e fundit të ngjarjeve. Megjithatë, gjithmonë ekziston një proces i gjatë dhe me kujdes i planifikuar i propagandës, krijimit të trazirave dhe ndryshimit të kontekstit të historisë, për të shkaktur konflikt. Ky proces mund të quhet dizajnimi i luftës.

Gjatë shekullit të kaluar historia është përdorur si shkencë eksperimentale për përgatitjen e njerëzve për konfliktet e ardhshme. Gjithmonë ka qenë e nevojshme të ndryshohet e kaluara me të gjitha mjetet, për të ndryshuar të tashmën. Sa i përket ish Jugosllavisë, propaganda ka filluar vite më heret se konflikti. Shumë gjatë elita intelektuale e Jugosllavisë, e udhëhequr prej historianëve, ka shkruar artikuj mbi historinë alternative; duke diskutuar dhe krijuar një kontekst të ri historik e të ngjyrosur politikisht, në debatet televizive dhe librat e historisë, dhe gjithë kjo për të përgatitur popullin për urrejtje. Përveç kësaj, ndryshimet në librat e historisë kanë qenë të nevojshme për ta justifikuar luftën. Kjo lloj politike ka dhënë mjaft fakte që thënia e vjetër është e saktë: „Gënjeshtra e përsëritur shumë herë bëhet e vërtetë.“

Përse është i nevojshëm ndryshimi i kontekstit historik? Kuptimi i plotë i konflikteve mes dy grupeve gjithmonë nënkupton edhe marrjen në konsiderim të dimenzionit të tij psikologjik. Nëse kujtojmë konfliktet e shekullit të kaluar, ose ato të së kaluarës së largët, nuk do gjejmë asnjë që është paraqitur si agresion ose invazion i një shteti ndaj tjetrit. Nuk ka ekzistuar invazioni rus në Avganistan, por mbrojtja ruse e Avganistanit; nuk ka ekzistuar invazioni amerikan në Vietnam të Jugut, El Salvador, etj. Prezantimi falls i ngjarjeve ka shkuar aq larg saqë kampet e përqëndrimit, të rrethuara me tela elektrik dhe ruajtura me ndihmën e ushtarëve të armatosur, janë quajtur „zona strategjike“. Propaganda luftarake është avancuar aq sa që edhe vetë Orvelli do ishte habitur. Megjithatë, një nga objektivat kryesor të propagandës luftarake është vendosja jonë në rolin e viktimës, gjë që Dubravka Stojanoviç e përmend si moment kyçës historik. Nëpërmjet viktimizimit të tillë, krijohet koncepti i kënaqësisë politike, që liron liderët nga faji për vepra të ardhshme. Nëse publiku paraqitet si viktimë, atëherë atë është lehtë ta shtysh

në konflikt. Prandaj, nuk është e rëndësishme çfarë pozitët kemi në histori, kombi ynë kurrë nuk ka bërë diçka të keqe dhe çdo luftë që ka bërë ose është çlirimtare ose mbrojtëse.

Procesi i viktimizimit ka ndodhur pak par fillimit të luftës në Jugosllavi, duke rizgjuar konfliktet nga Lufta e Dytë Botërore në SPK ose gjatë Përandorisë Osmane. Kështu që, kur ka ardhë deri te fillimi i konflikteve viteve të 90-ta, të gjitha spjegimet kanë qenë të përgatitura.

Historia pa përgjegjësi ka qenë e krijuar dhe nuk ka ekzistuar dyshimi në drejtësinë e qellimeve. Shembull i shkëlqyeshëm i kësaj është sjellja e Sllobodan Millosheviqit, që ka reaktivizuar traumën e Sërbeve duke i përkujuar në betejën e Kosovës.

Pas një shpjegimi relativisht të shkurtër të procesit të dizajnit të luftës, pyetja e rallës është e lidhur me atë çfarë ndodhë pasi luftë është prodhuar. Në mënyrë që të rikrijohet prioriteti i nevojave njerëzore, ekziston tendenca për të përdorur *traumat e zgjedhura*. Ky koncept është ngushtë i lidhur me procesin e viktimizimit dhe besimeve selektive, dhe shpesh është përdorur si themel për konflikte të mëtejshme dhe ideologji politike të caktuara. Sipas Vamikut: „*Termi taumë e zgjedhur në mënyrë precize reflekton zgjedhjen e pavetëdijshme të grupeve të mëdha që vetës të ja rrënjosin reprezentimet mentale të ngjarjeve që kanë ndodhur në të kaluarën dhe ti pranojnë si pjesë të identitetit personal.*

Trauma e zgjedhur lidh mijëra e miliona njerëz përmes reprezentacionit të tyre të përbashkët mbi traumë¹.“ Një nga proceset më të rëndësishme gjatë pajtimit është tejkalimi i traumave të zgjedhura dhe vendosja e të së vërtetës relevante. Ne mund të zgjedhim që deri në pafundësi të mbledhim dhimbje dhe plasim për hakmarrje, ose mund të pranojmë humbjet, armiqtë ti rehumanizojmë dhe sjellim drejtësi duke kërkuar më parë përgjegjësi sesa fajësim. Pajtimi mund të ndodhë vetëm në paqë të mirëfilltë, që nuk paraqet thjeshtë mungesë të konfliktit, por edhe ekzistencën e drejtësisë të vërtetë.

Rëndësia e këtij teksti qëndron në kuptimin e asaj që çdo luftë është e dizajnuar në themelet e dobësive të kombit të caktuar, që kryesisht mbështetet në traumën e zgjedhur. Çdo komb mban barrën e të së kaluarës së vet dhe botën e vështron përmes prizmës së konflikteve të mëparshme, viktimave të pafajshme dhe vuajtjes që nuk e ka merituar. Megjithatë, çdo konflikt i ri është hap drejtë dehumanizimit të kombit. Nuk duhet fajësuar njerëzit për këtë. Çdo luftë është pjesë e projektit të madh të elitave intelektuale dhe politike, dhe sipas fjalëve të Ajzenhauer-it, çdo pistoletë e punuar, çdo anije lufte e shtyrë dhe çdo raketë e lëshuar, në fund të fundit, janë të vjedhura prej atyre që janë të uritur, e jo të ushqyer, nga ata që janë duke u ngrirë, e janë lakuriq.

1 [1] Vamik D. Volkan, „Large-Group Identity And Chosen Trauma“, Australian Psychoanalytical Society, 2005
www.psyoanalysisdownunder.com.au/downunder/backissues/6/427/large_group_vv_pristupljeno - 19.01.2013

NDRYSHIMI

*„Errësira nuk mund ta davaritë errësirën; vetëm drita
mund ta bëjë këtë. Urrejtja nuk mund ta davaritë
urrejtjen; vetëm dashuria mund ta bëjë këtë.“*

Martin Luter King

Vendi im, Bosna dhe Hercegovina, ka dy entitete, distriktin Brčko dhe tre presidenta. Situata në vend është shumë e komplikuar për shkak të pabarazive të mëdha shoqërore, ekonomisë së dobët, institucioneve të dobëta dhe paqëndrueshmërisë politike. Për këtë arsye, Bosna dhe Hercegovina është një nga shtetet më të dobëta të rajonit. Vështirë është të thuhet kur do vijë deri tek ndryshimet pozitive. Bosna dhe Hercegovina gjatë kohë qëndron në rrugën evropjane, por bukvalisht qëndron dhe

nuk lëviz. Vet për vete, Kushtetuta e shtetit tim është diskriminatore dhe prodhon shumë probleme për pakicat në këtë shtet. Një nga shembujt e famshëm është gjithësi çështja Sjediq – Fins. Që të lëviz nga pika fillestare e rrugës drejt UE dhe për të zgjedhur problemet tjera, BH duhet së pari të zgjedhë këtë çështje. Problemi i statusit të pakicave mund të rregullohet vetëm me ndryshimin e krejt Kushtetutës. Është e vështirë të jesh i ri në Bosnjë dhe Hercegovinë sepse nuk kemi kushte as që janë afër atyre të bashkëmoshatarëve tonë evropjan. Sistemi ynë arsimor ende nuk është i definuar, Bolonja ende nuk implementohet në tërësi, shkallat e papunësisë janë të larta, ndërsa varfëria rritet derisa politikanët mbushin xhepat e tyre.

Kjo situatë është gjithësi pasojë e luftërave që kanë ndodhur në ish Jugosllavi, ndërsa BH ende është duke i përjetuar. Pyetja e parë pas luftërave ka qenë pajtimi në rajon. Si të kthejnë njerëzit besimin në njëri tjetrin? Pra, njëzet vjet mbas luftet, kjo pyetje ende nuk është zgjedhur. Hapi i parë që është i obliguar për popullin e Bosnës në rrugë drejt pajtimit rajonal është ndjekja penale e krimeve që janë bërë prej 1992 deri në vitin 1995 si dhe marrja e përgjegjësisë për gjenocid në Srebrenicë. Vendimi i gjykatës ka qenë që Serbia nuk është fajtores për gjenocid në Srebrenicë dhe se nuk mund të fajësohen njësitë që kanë bërë rrethimin e qytetit. Serbia nuk është fajtores për gjenocid, por është fajtores për atë që nuk e ka ndaluar dhe përgjegjëse që nuk ka bashkëpunuar plotësisht me Tribunalin e Hagës. Pas vendimit përfundimtar të gjykatës, kryeministri i Republikës Serbe tha se padia e BH kundra Serbisë dhe Malit të Zi nuk ka qenë e ligjshme dhe legjitime sepse nuk ka përfaqësuar qëndrimin e të gjitha institucioneve të Bosnës dhe Hercegovinës. Është fakt që populli i Bosnës dhe Hercegovinës jeton bashkë gjatë njëzet viteve të fundit dhe mundohet të vazhdoj me jetën

e vet, por gjuha e urrejtjes dhe deklaratat e politikanëve mbi Srebrenicen ende munden lehtë të ndezin zjarr. Që njerëzit të jetojnë në paqë, duke u marrë me probleme ekonomike e sociale, së pari duhet të pranojnë krimet dhe të kërkojnë falje për to. Kjo gjithsesi nuk do zvogëlonte numrin e viktimave prej të dy anëve. Një hap përpara ka qenë arrestimi i Slobodan Millosheviqit, Ratko Mlladiqit dhe Radovan Karaxhiqit, dhe sjellja e tyre para drejtësisë. Edhe një hap tjetër është teksti i protokolit mbi bashkëpunimin në ndjekjen e kriminelëve të luftës që e kanë nënshkruar Serbia dhe BH. Gjithë kjo çon drejtë pajtimit rajonal dhe ndjekjes penale të krimeve të luftës.

Unë përfaqësoj rininë e shtetit tim dhe rajonit. Nuk jam plotë paragjykime ndaj popujve tjerë dhe zemra ime është e mbushur me ambicie dhe dëshirë për një të ardhme më të mirë, dëshirë për të punuar në të, dëshirë për arsimim që i përngjan atij të bashkëmoshatarëve të mij në Evropë dhe pjesë tjetër të botës.

Jeta është tepër e shkurtër për ta kaluar me urrejtje dhe frigë, për arsye që kemi aq shumë të bëjmë në rajon, aq shumë ndërtesa për të ngritur, ekonomi të përmirsojmë, aq shumë ndryshime të bëjmë në sistemin politik, sigurimin rajonal dhe – çfarë është më e rëndësishmja – në sistemin arsimor. Aq shumë gjëra që duhet ti bëjmë së bashku. Që të arrijmë pajtimin dhe unitetin, sidomos të rinjët, duhet të investojnë në vehte dhe edukimin e vet, të zhvillojnë aftësi dhe mbledhin dituri, në mënyrë kritike të vështrojnë realitetin. Të rinjtë janë forca më e madhe dhe nëse dëshirojmë të arrijmë ndryshime pozitive në vendet tona dhe rajon, duhet të investojmë forcat tona në projekte të përbashkta, asociacione, unione dhe organizata. Vetëm me qasje pozitive dhe profesionale ndaj problemeve mund të shkaktojmë ndryshime. Pjesëmarrja në programin „Ambasadorët rinor të pajtimit“ sigurisht që tregon

gatishmërinë e të rinjëve në rajon që të jenë pjesë e ndryshimeve të mëdha që dëshirojnë të shohin në rajon, ndryshime që gjithsesi duhet të vijnë.

Bojana Milletiq
Beograd

ARRITJA E DREJTËSISË TRANZICIONALE – UDHA DREJTË PAJTIMIT

Millan Kundera, shkrimtari i famshëm Çekoslovakisë dhe një kritik i mprehtë i regjimit totalitar të krijuar në vendin e tij pas Luftës së Dytë Botërore, një herë tha se lufta për të drejtat e njeriut është luftë për njerëzimin drejtuar kundër abuzimit të pushtetit dhe një luftë

për kujtesën kundrejt të harruarit². Në këtë punim, unë së pari do të merren me drejtësinë tranzicionale, me atë çfarë ajo përfaqëson dhe cilat janë parimet e saj themelore, dhe pastaj mënyrën se si ajo është e lidhur me rrugën drejt pajtimit të mirëfilltë në shoqëritë post-konfliktuale.

Sipas Mark Frimen³ drejtësia tranzicionale përqendrohet në “sfidat e një shoqërie në tranzicion - pa marrë parasysh nëse shkojnë nga lufta në paqe apo nga shoqëria autoritare në një demokratike - mënyrën në të cilën ato përballohen me trashëgiminë e shkeljeve të të drejtave të njeriut.”⁴ Edhe pse rrënjët e idesë së drejtësisë tranzicionale mund të gjenden në gjyqet e Nurembergut, ajo me të vërtetë bëhet doktrinë relevante ligjore në epokën post-Luftës së Ftohtë. Gjatë vitit 1988, gjykimi në rastin e Velasquez- Rodriguez kundër Hondurasit ka vendosur bazën ligjore të drejtësisë tranzicionale. Ky vendim, i cili u konfirmua më pas nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut dhe në shumë dokumente të OKB-së, identifikoi pesë obligimet themelore të çdo vendi në botë. Këto detyrime janë: marrja e hapave për të parandaluar shkeljet e të drejtave të njeriut dhe hetimet në rastet kur ka ardhur deri te shkelja, identifikimi i viktimave dhe dhunuesëve, përcaktimin e dënimeve të përshtatshme për fajtorë për krime dhe sigurimi i dëmshpërblimeve për viktimat.

Këto përgjegjësi plotësohen nëpërmjet katër mekanizmeve: ndjekja penale e kryesit të krimeve më të tmerrshme - gjenocidit, krimin kundër njerëzimit dhe krimeve të luftës; krijimi i 'Komisionit të së vërtetës'; dëmshpërblime për viktimat dhe proceset e verifikimit.

2 Alex Boraine, Janet Levy, Ronel Scheffer: *“Dealing with the past-Truth and reconciliation in South Africa”* Samizdat FreeB92, 1999. p.6

3 Mark Freeman: “What is Transitional Justice?”, *Journal for Transitional Justice*, Humanitarian Law Centar, Belgrade

4 *Ibid.* p. 7

Ndjekja e gjeneralëve, njerëzve paramilitare dhe militarë, sidomos e atyre që kanë kryer krime kundër grupeve të tjera etnike në luftë, është shumë e vështirë në vendet e tyre, kryesisht për shkak të mungesës së vullnetit politik. Prandaj, gjykatat vendosen shpesh në një vend neutral dhe merren me vende të veçanta ose rajone të tilla si Jugosllavia, Sierra Leone, Timori Lindor, Ruandë, etj.

Gjithashtu, disa gjykata janë themeluar edhe gjatë konfliktit, të tilla si Tribunali Ndërkombëtar i Hagës për ish-Jugosllavinë u krijua në vitin 1993/94. Megjithatë, heret ose vonë, si në rastin e ish-Jugosllavisë, secila prej shteteve të sapoformuara ka themeluar gjykata të ndara të veçanta dhe Zyret e Prokurorit për Krime të Luftës.

Komisionet e së vërtetës janë të përkohshme, zakonisht të financuara nga shteti i huaj dhe përfaqëson mekanizma të drejtësisë tranzicionale që nuk janë të lidhur direkt me sistemin gjyqësor. Fokusi kryesor i këtyre komisioneve është në viktimat dhe vuajtjet e tyre, dhe në atë nëpër të çfarë kanë kaluar, dhe ndikimi që kjo mund të ketë në shoqëri.

Ato janë krijuar për të hetuar shkeljet masive të të drejtave të njeriut përmes raporteve të viktimave dhe familjeve të tyre. Komisioni i parë i suksesshëm të së vërtetës është themeluar në Argjentinë në vitin 1983. Ajo ishte inicuar nga Raul Alfonsin, presidenti i sapozgjedhur e Argjentinës, i cili menjëherë u distancua nga Partia e juntës ushtarake të partisë populiste të Peronit.

Kryetar i Komisionit ishte shkrimtari i famshëm argjentinës Ernesto Sabato. Ky komitet, pas më pak se një viti pune i prezantoi publikut raportin e Komisionit Kombëtar: kanë zbuluar rreth 350 kampe të përqëndri-

mit për disidentët politikë, anëtarë të guerilëve, por edhe për civilët - priftërinjtë, mësuesit, avokatët, etj. Gjithash-tu, Komisioni për të vërtetën dhe pajtim në Afrikën e Ju-gut ka qenë shumë i suksesshëm, dhe seancat që u tran-smetuan drejtpërsëdrejti në televizionin shtetëror i kanë kontribuar katarzës të të gjithë shoqërisë.

Zhdëmtimi i viktimave si mekanizëm i drejtësisë tranzicionale është një metod jo-gjyqësore që synon eliminimin e pasojave morale dhe financiare e luftës. Ata zakonisht përfshin ndihmën financiare për viktimat dhe familjet e tyre, si dhe reduktimet në përdorimin e shërbimeve publi-ke dhe private, të tilla si shëndeti, siguria, pensionet, dhe kështu me radhë.

Përveç riparimit financiar, ekziston riparimi simbolik, i cili mund të jetë më efikas dhe zakonisht është fjala për ndërtimin i përmendoreve dhe qëndrave memoriale, si një kujtesë e vazhdueshme për krime lufte.

Mekanizmi i fundit që përmend Frimen është 'procesi i verifikimit'; qëllimi i tij është që të edukojë dhe të senzi-bilizuje të punësuarit në sektorin publik në regjimet post-totalitare në mënyrë që ata të transformohen nga një in-strument i shtypjes në një instrument të integritetit dhe administratë të ndershme publike.

Për të ndërtuar një të ardhme të ndritshme, ne duhet të ndërtojmë një të tashme moralisht përgjegjëse. Është e rëndësishme ta shohim drejtësinë tranzicionale si një grup parimesh, por edhe si një plan veprimi apo strategji. Ky plan veprimi përbëhet nga vlerat e mëposhtme⁵: e vërteta,

5 Leksion Marijana Toma, redaktor Journal of Transitional Justice

drejtësia, dëmshpërblimi, demokracia, sundimi i ligjit, rritja ekonomike dhe prosperiteti, paqa dhe pajtimit në fund.

Në një konferencë gjatë shënimi të 40 vjetorit të nënshkrimit të Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut, e cila u zhvillua në vitin 1988. vjet, Meri Burton, aktiviste e Lidhjes për të Drejtat e Njeriut kujton priftin uruguajan i cili i tha një tregim për një grua në Uruguaj, bijtë e të cilës kanë qenë të rrëmbyer me sa duket nga forcat qeveritare. Ajo tha: 'O Atë, unë jam e gatshme për të falur, por unë duhet të di se kujt dhe çfarë për tu falur.'⁶

Pa zbuluar të vërtetën e asaj që ndodhi, kush kreu krim, padrejtësia ndaj viktimave do të bëhet më e madhe, kështu që është detyra jonë për të kërkuar të vërtetën. Hapi i ardhshëm duhet të jetë për të gjetur dhe ndjekur penalisht ata që janë përgjegjës për krimet. Kjo është gjithashtu shumë e rëndësishme dhe e ndërlydhur me pikëpamjen e mëparshme.

Nëse ne të gjithë e dimë se çfarë ka ndodhur, por nuk bëjmë asgjë për të gjetur dhe ndjekur penalisht kryesit, ne zgjerojnë shtypjen dhe disesi edhe vetë marrim pjesë në krim. Dëmshpërblimet simbolike - përmendoret, përkujtimet dhe faljet publike nga politikanët - mund të na ndihmojnë për t'u përballur me të kaluarën dhe gjërat që janë bërë në emrin tonë; por ende edhe më e rëndësishme, megjithatë, është se ata mund të tregojë që neve simpatojnë me viktimat në dhimbjet e tyre.

Natyrisht, këto procese nuk do të ndodhin pa demokraci, sundim të ligjit, paqë dhe zhvillim ekonomik. Albi Saks një herë tha, 'riparimi vërtetë që ne jemi duke kërkuar

6 Borraine, Scheffer and Levy...p. 14

është e lidhur direkt me kushtetutën, të drejtat, e votimit, dinjitetin, tokën, punësimin dhe arsimin.

Nëse kemi të gjitha ato dhe në qoftë se gjatë kësaj periudhe ne shohim rrugën për krijimin e një shoqërie të vërtetë që respekton dinjitetin njerëzor në këtë vend, unë mendoj se kjo do të reduktojë presionin e ushtruar mbi ata që ndjekin penalisht kriminelët dhe i dënojnë ata, dhe mbi komisionin për të vërtetën“.⁷

Në vendin tim ka një thënie 'nuk mund të ndërtohet një shtëpi nga kulmi.' Ne nuk mund të presim që të përparojmë si një komunitet nëse ne nuk bashkëpunojmë me fqinjët tanë. Ne mund edhe punojnë me ta në qoftë se ka ende një mungesë të të kuptuarit, nëse nuk dijmë ose nuk duam të dijmë të vërtetën e plotë rreth krimeve, nëse njëra palë e sheh tjetren si agresor që nuk ka bërë asgjë për të riparuar dëmet e shkaktuara nga krimet e luftës.

Ne nuk mund të përparojmë nëse nuk ekziston liria e fjalës, sundimi i ligjit, siguria sociale dhe ekonomike. Çfarëdo rrethanash të jenë, pasi ne tashmë fajësuar politikanët tanë për zgjedhje të gabuara, ne nuk duhet të harrojmë për të pyet veten - ku ishim ne kur ndodhën këto gjëra? Kush i zgjodhi këta politikanë?

Prandaj, njerëzit që mbështetën vendimet shkatërruese dhe të cilët nuk bënë asgjë për të ndaluar ata, kanë përgjegjësi për ta pranuar atë gjë. Ne, si një brez i ri i rritur në një kohë të tmerrshme, ne kemi një përgjegjësi për të thënë 'kurrë përsëri.'

Ne nuk mund të ju imponojnë viktimave pajtimin, ne nuk mund të kërkojmë atë prej tyre, por ne duhet të gjejmë

7 *Ibid.* p.36

rrugën tonë në përputhje me planin e veprimit për të arritur drejtësinë tranzicionale si një vlerë universale dhe qëllimin për të shëruar plagët e shkaktuara nga lufta dhe shkelja masive të të drejtave të njeriut.

Literatura:

Alex Boraine, Janet Levy, Ronel Scheffer: “*Dealing with the past-Truth and reconciliation in South Africa*” Samizdat Free B92, 1999;

Mark Freeman: *What is Transitional Justice?*, Journal for Transitional Justice, Humanitarian Law Center, 2007;

Damjan Jugović
Sarajevë

KRIZA MORALE – SFIDË GLOBALE

*„Nganjëherë ndiej që jeta kalon shpejtë pranë meje, në retë
e avullit, me rrotë të lëmuara e një fuqi të frikshme. Jeta
kalon, por jam unë i vetmi ai që lëviz“*

Martin Amis

Koha... Një gjë shumë e rëndësishme për mua. Gjatë shkollimit mësojmë mbi evolucionin e njerëzve, prejardhjen e njeriut, zhvillimin e civilizimit dhe shoqërinë moderne. Prindërit tonë na mësojnë që të shikojmë në orë edhe para se të nisemi në shkollë. Tik-tak, tik-tak, tik-tak, ora troket. Koha kalon. Egzistojnë shumë mendime që kalojnë nëpër koken time. Jetojmë në një shoqëri më të shpejtuar

sesa ajo në të cilën kanë jetuar paraardhësit tonë. A janë duke u rritur përgjegjësitë tona çdo ditë e më shumë? A jemi të detyruar të mendojmë më shpejtë, të sjellim vendimet tona, të mësojmë nga e kaluara? A është koha të bëhemi të vetëdijshëm për faktin që nuk do të jemi gjithmonë të rinj? Nëse koha jonë është e përkufizuar, ku jemi tani? Mund ti bëj vehtes një milion pyetje në të cilat mesiguri askush nuk ka përgjigje.

„Përpjekjet për të bashkuar urtësinë dhe fuqinë shumë rrallë kanë qenë të suksesshme, e edhe atëherë për një afat të shkurtër.“
Albert Ajnshtajni

A ka pas të drejtë Ajnshtajni? Le të jemi ata njerëz të rrallë, të urtë dhe të fuqishëm. Ata që kanë kontroll mbi të ardhmën janë gjithsesi të fuqishëm. Megjithatë, si mund të jemi të sigurtë që janë mjaft të urtë për të ndryshuar botën për mirë? Përgjigja është e thjeshtë – duhet të besojmë! E ardhmja ju përket atyre që besojnë në bukurinë e ëndërrave të tyre. Fuqia, pa marrë parasysh a është e trashëguar apo e fituar, ndryshon mënyren se si e shohim botën. Ndryshon shoqëritë dhe mënyrat e të menduarit. Nuk na ka mbetur shumë kohë. Duhet të bëjmë diçka.

„Më mirë të bëjmë diçka jo të përsosur, sesa të bëjmë hiçin e përkryer.“
Rober Shuller

Derisa neve jemi duke menduar se çfarë të bëjmë, bota ndryshon. Të tjerët qeverisin me jetën tonë. Ne vetem se i shikojmë në heshtje. Ai nuk është roli për të cilin unë

kam lindur. Neve na mbetet të sjellim vendimin për atë se çfarë dëshirojmë të bëhemi dhe si do të duket e ardhmja jonë.

Të gjithë të rinjtë në botë mund të merren vesh mbi principet themelore në të cilat do qëndroj e ardhmja jonë. E di që nuk mund të pritet që të gjithë të kemi fëmijëri të përsosur të mbushur me zhvillim shpirtëror e fizik, por e di që të gjitha luftat do ishin në gjendje për tu ndaluar sikurse të ishim më pak egoistë dhe sikur instinktë kafshore ti ndërronim me kuptim të shëndoshtë dhe tolerancë. Si mund të lejojmë që aq shumë njerëz në botë të vdesin nga uria kur e dijme sa ushqimi hedhet çdo ditë? Na duhet më shumë mirëkuptim dhe tolerance, e më pak egoizëm.

Të gjitha konfliktet në botë mund të zgjidhen në mënyrë paqësore. A mundet cili do qëllim të jetë më i rëndësishëm sesa jeta e njeriut? Kush ka të drejtë të marrë jetën e dikujt? Gjithçka çfarë duam është paqa. Nuk dëshirojmë të përsëritet historia.

Çdo ndryshim fillon me një individ. Të gjitha revolucionet, lëvizjet dhe betejat kanë pas një figurë, lider dhe lëvizës. Nëse dëshirojmë të ndryshojmë diçka në rrethin tonë, duhet të fillojmë nga vetja. Ne jemi të parët që duhet ndryshuar. Vetëm atëherë mund të drejtohemi ka shoqëria dhe bashkësitë lokale. Në atë mënyrë do mund të ishim ekipi që do kishte ndikim në sferat e larta të shoqërisë. Në opinionin publik duhet ndikuar çdo ditë për të eliminuar paragjykimet, shprehitë dhe diskriminimin. Nëse ju si individ nuk i kontriboni shoqërisë, atëherë së paku mos i bëni dëm. A jemi të kënaqur me situatën e tanishme? Pse po konfrontohemi me ikjen e trurëve në rajon? Mendoj që është koha të marrim punën në duart tona, të fillojmë ndryshimet. Së pari, është e rëndësishme të kuptojmë rëndësinë e bashkëpunimit rajonal. Kur të

punojmë së bashku, shumë më shpejtë do përparojmë. E gjithë bota, jo vetëm Evropa, shkon drejtë bashkimit global, thjeshtëzimit të të gjitha sistemeve, sistemit unik arsimor dhe tregut të hapur. Megjithatë, në Ballkan ka aq shumë dallime. A jemi aq specifik sa që nuk shofim përparësitë e bashkimit global apo jemi tepër kokëfortë për tu nisur në atë drejtim?

Le të krijojmë një vizion. Secili prej nesh duhet ta ketë. Ai vizion do jetë pika jonë e nisjes. Ai do na çoj drejtë një të ardhmeje më të mirë dhe më të sigurt. Duhet të zgjerojmë horizontet tona, dhe të kërkojmë qëllime afatgjata. Duhet të injorojmë intereset e përditshme të vogla që na tërheqin vëmëndjen prej tjerave që janë më të mëdha dhe vështira për tu arritur, por që janë shumë më të rëndësishme. Shpesh njerëzit janë të verbër me interese të vogla. Ne thjeshtë nuk jemi të vetëdijshëm që ato na udhëheqin, dhe se ato interese na largojnë nga qëllimi kryesor- që është më i vështirë për tu arritur.

Është koha të kuptojmë që politikanët në shumicën e rasteve përdorin nacionalizmin dhe gjuhën e urrejtjes për ti tërheq popullit vëmëndjen prej gjërave më të rëndësishme, prej atyre gjërave që u interesojnë njerëzve të thjeshtë e që nuk janë të interesuar për teoritë e komplotit dhe që nuk besojnë se qëllimi i dikujt është për ti mashtruar. Ata thjeshtë duan siguri, punë, kujdes më të mirë shëndetësor, shkollim falas dhe kualitativ, dhe mundësinë që fëmijët ti dërgojnë jashtë shtetit në studime. Ata dëshirojnë që shteti i tyre të ju mundësoj kushte normale për punë. Ata nuk kërkojnë shumë, por kërkesat e tyre kryesisht nuk plotësohen. Është koha për nisjen e reformave. Qëllimi i kyçjes në Union Evropjan nuk ka të bëjë me të si të tillë, as me liberalizimin e vizave, por është fjala për të gjitha ato reforma që janë të nevojshme për tu bërë anëtare e UE.

Këto reforma përmbajnë vlerat më të mira, kualitete dhe mundësi.

Çdo ditë konfrontohemi me krizën morale në shoqëritë tona. Korupcioni, nepotizmi dhe keqpërdorimi i pushtetit; të gjitha këto janë gjëra që bëjnë probleme serioze në shoqëri sikurse është dhuna, delikuenca e të miturve dhe gjithë të tjerat. Në të ardhmen do të na duhet të përkujdesemi më shumë për rolin e familjes si bazë ku do formohet shoqëria e re. Familja është themel prej të cilit zhvillohemi më tej. Më vonë paraqitet ndikimi i shoqërisë, por atë mund ta zgjedhi vetë, për dallim prej familjes.

Na nevojiten medijat që të përkrahin ndryshimet në shoqëri. Ata formësojnë opinionin publik dhe qëndrimet. Jetojmë në erën e mas medijave të cilët udhëheqin dhe shkatërrojnë shoqëritë. Liria e medijave duhet të jetë e garantuar, por mendoj që duhet të egzistojnë kufijtë që medijat nuk guxojnë ti shkelin. Na duhet një akcion i gjërë shoqëror që më në vund do themelonte gjëra pozitive, histori dhe njerëz në vendin e tyre në media. Ato histori do zënin vendin e lajmëve të këqija që gjinden në ballina. Vëmëndja për huliganët dhe kriminelët promovon dhunën që pengon zhvillimin normal të individit. Këta njerëz sot e kanë roolin e idhujve tek të rinjtë.

Unë besoj në këtë shoqëri dhe besoj në ndryshime. Dëshiroj të besoj që kur jemi të motivuar me qëllime të rëndësishme, ëndrra që duhet realizuar, vetëm atëherë jetojmë vërtetë. Kuptimi i jetës është në optimizem, në besim që shtyn shoqëritë me shekuj, edhe në kohërat më të vështira. Në fund, ora troket... Ka trokitur *ora përfundimtare*.

„Yjet shihen vetëm kur është mjaft terr.“
Sharll Bird

KONFRONTIMI

Gjermania, si Berlini, ka qenë e ndarë midis aleatëve pas Luftës së Dytë Botërore. Ky kufi ka ndarë demokracinë nga komunizmi. Muri i Berlinit, përkundër faktit se ka qenë vija midis dy ideologjive, ajo ishte një mur i vërtetë në brendësi të qytetit. Rënia e murit shënoi fundin e Luftës së Ftohtë. Me rënien e tij, filloi procesi i tranzicionit në Evropën Lindore.

Tranzicioni ka qenë kryesisht paqësor, por ky nuk ishte rasti me Jugosllavinë. Elitat politike kanë përdorur një sistem multi-partiak për të krijuar një shtet-komb. Në kohën e tranzicionit nga sistemi autoritar komunist në nacionalist-autoritar gjeti justifikimin e vet në idenë se çdo popull ka të drejtë për të jetuar në një shtet të veçantë.

Kjo çoi deri te një luftë civile në dekadën e fundit të shekullit të njëzetë dhe krizat e shumta në shoqëritë tona. Rezultatet e këtyre luftërave ishin armiqësitë midis popujve, ksenofobia dhe jotoleranca.

Megjithatë, pse është historia e Gjermanisë të ndarë dhe Berlinit kaq e rëndësishme? Sepse askush nuk besonte se pas Luftës së Ftohtë do ketë ndonjë qytet të ndarë fizikisht. Sot, ne kemi, megjithatë, një situatë të ngjashme në Ballkan. Mitrovica e Kosovës është një qytet i ndarë në shekullin njëzet e një. Ura mbi lumin Ibër është vija ndarëse në mes të veriut dhe jugut të Mitrovicës.

Njerëzit thonë se urat lidhin njerëzit, por ky nuk është rasti me urën mbi lumin Ibër. Kjo pengesë është rezultat i luftës, por edhe keqkuptimit të problemeve, situatave dhe frikës tek njerëzit. Edhe pse lufta e Kosovës përfundoi zyrtarisht me Marrëveshjen e Kumanovës, problemet nuk janë zgjidhur ende.

Vonesa e zgjidhjes dhe fillimi i vonuar i negociatave e kanë rënduar më tej situatën. Përveç problemeve që lidhen me politikën e lartë, mbeten shumë pyetje të përditshme për të cilat ska ende asnjë përgjigje. Përveç kësaj, të njëjtat probleme janë në secilën prej republikave të ish-Jugosllavisë, ato të gjithë konfrontohem me intolerancë dhe armiqësi ndaj grupeve tjera etnike.

Për shumë vite, të folurit për krimet e kryera në emrin tonë dhe viktimat të njerëzve të tjerë ishte tabu. Secila nga palët në luftë është konsideruar të ketë një të drejtë legjitime për të mbrojtur territorin e vet dhe popullin, ndërsa politikanët e kanë mohuar keqbërjen. Situata ka ndryshuar qysh atëherë, por jo plotësisht. Megjithatë, ende nuk ka vullnet real politik për t'u përballur me të kaluarën.

Nga ana tjetër, është pozitive që ka breza të rinj që duan të kthehen kah e ardhmja, ti respektojnë viktimat dhe të vazhdojnë për të ndërtuar marrëdhënie të mëtjeshme. Gjithashtu, ajo është po aq e rëndësishme përpjekja që bëjnë organizatat joqeveritare për themelimin e KOMRA-s. KOMRA do të jetë një Komision për të Vërtetën i përqëndruar në viktimat dhe qëllimi i tij do të ishte të hetojë dhe të raportojë në periudhat në të cilat janë shkelë të drejtat e njeriut, të propozojë masat e dëmshpërblymit, si dhe mënyrat për të parandaluar konfliktet në të ardhmen.

Është e rëndësishme për t'u përballur me krimet dhe të nderojmë viktimat e të gjitha nacionaliteteve, sepse çdo viktimë është e barabartë dhe meriton respekt. Ky komision do përbëhet nga njëzet anëtarë nga të gjitha pjesët e ish-Jugosllavisë, ku do merrej parasysh përfaqësimi i barabartë i të gjitha grupeve etnike. Objektivi i tij kryesor do ishte për të zbuluar faktet mbi krimet e luftës dhe shkeljet tjera të të drejtave të njeriut të kryera në territorin e Jugosllavisë nga janari 1991 deri me 31. dhjetor 2001.

Gjithashtu, për të nxjerrë në pah krimet dhe shkeljet e të drejtave të njeriut, si dhe pasojat e tyre.

Përveç kësaj, një nga qëllimet është njohja e padrejtësisë që u është bërë viktimave, si dhe ndërtimi i një kulture të solidaritetit dhe mirëkuptimit, si dhe të kontribuojnë në sqarimin e fatit të personave të pagjetur. Një gjë shumë e rëndësishme për këtë komision është për të ndihmuar në parandalimin e krimeve të luftës dhe shkeljeve tjera të të drejtave të njeriut. Draft statuti i KOMRA-s thekson se

është e domosdoshme që elitat politike të shoqërive tona të pranojnë faktet⁸.

Unë do të thoja se ky komision ka një detyrë shumë të vështirë dhe kjo do të jetë shumë e vështirë për të arritur atë, por se qëllimi i tij është shumë i rëndësishëm për ne dhe për brezat e ardhshëm. Koalicioni për KOMRA, e cila aktualisht ka më shumë se 1800 organizata jo-qeveritare dhe njerëz nga e gjithë ish-Jugosllavia, aktualisht është duke u përpjekur për të lobuar për mbështetje në mesin e partive politike në mënyrë që të fitojë legjitimitet dhe mbështetje nga shtetet.

Ne mund të shohim se ka një tendosje e organizatave jo-qeveritare për të kryer një projekt kaq të rëndësishëm, por është e nevojshme edhe mbështetja nga institucionet qeveritare. Kjo mund të bëhet deri në fund të këtij viti, vitin e ardhshëm apo në të ardhmen, kështu që ne kemi nevojë për të vepruar në disa plane përnjëherë. Takimet ndërkulturore dhe bashkëpunimi në mesin e të rinjve janë shumë të rëndësishëm. Nëpërmjet këtyre gjërave të rinjtë të mësojnë për kulturat e tjera në rajon.

Gjithashtu, kjo është një mënyrë e mirë për të thyer stereotipet mbi grupet tjera etnike dhe sjelljen e tyre. Për shembull, Nisma e të Rinjve për të Drejtat e Njeriut organizon programe të vizitave që synojnë thyerjen e barrierave përmes kontaktit të drejtpërdrejtë në mes të serbëve dhe shqiptarëve. Programi ka filluar në 2003 dhe deri më sot, ka përfshirë më shumë se 2.000 njerëz të rinj.

Përveç kësaj, Komiteti i të Rinjve për Arsim organizoi një projekt të quajtur 'Ambasadorët Rinor të Pajtitimit' gjatë të

8 http://www.zarekom.org/uploads/documents/2011/04/i_836/f_20/f_1857_sr.pdf, anëtar13,, 08.10.2012.

cilit janë lidhni studentët nga Serbia, Bosnje dhe Hercegovina dhe Kosova për të promovuar bashkëpunimin mes shoqërive tona, për tejkalimin e problemeve me të cilat përballemi që nga lufta, dhe paragjytimeve të ndryshme që ne ushqejmë.

Këta janë njerëz të rinj të cilët dëshirojnë për të treguar se lufta ka përfunduar që moti dhe se është e mundur për të bashkëpunuar me grupet e tjera etnike. Ata duan të merren me trashëgiminë e së kaluarës. Ata e kuptojnë se për vendet e Ballkanit është shumë e rëndësishme që të punojnë së bashku për të kapërcyer problemet dhe për të ndarë përvojën e tranzicionit.

Problemi i fjalëve të bukura në letër është se si për t'i realizuar ato. Shumica e njerëzve që jetojnë në Ballkan dëshirojnë paqe dhe marrëdhënie miqësore me fqinjët e saj. Kjo është arsyeja pse ne duhet të pyesim se çfarë na pengon për të bërë këtë. Unë do të thoja se kjo është më së shumti frikë se ne do të kuptojmë që stereotipet dhe paragjykimet tona janë të pabaza. Ndoshta frikë se ne do të dalim qesharak.

Disa njerëz ende mendojnë se është e pamundur për të jetuar në paqe me fqinjët në Ballkan, por ato janë paragjytime të imponuara. Pra, ne kemi nevojë për ti treguar vetes se ne mund të jetojmë në paqe. Mënyra më e mirë për ta arritur është bashkëpunimin rajonal, me qëllim promovimi të multikulturalizmit dhe miqësisë. Kur ne të kuptojmë se dallimet tona nuk na rrezikojnë, vetëm atëherë do mund të kuptojmë njëri-tjetrin. Kjo është pika e fillimit nga e cilat ne do të ndërtojmë marrëdhënie paqësore dhe bashkëpunimi.

Kristina Ivanović
Lesković

KONTRIBUTI IM PËR PROCESIN I PAJTIMIT NË BALLKAN

*„Sy për sy bën të gjithë botë të verbër“
Mahatma Gandhi*

Shumica e njerëzve në rajonin tonë nuk është ende gati për të bërë hapin e parë dhe të fillojnë të besojnë se e vetmja jetë që vlen për ta jetuar është - jeta në paqe, harmoni dhe marrëdhënie miqësore me fqinjët e tyre, jeta pa luftëra dhe pa vuajtje të të pafajshmëve. Njerëzit janë

të verbër, kështu që ata kanë nevojë për dikë që do të ju hapin sytë dhe ndriçojnë mendjet e tyre në mënyrë që ata të mund të fillojnë të mendojnë për pajtimin dhe për të jetuar të fokusuar në të ardhmen.

Kjo është arsyeja pse ne jemi këtu. Ambasadorët e Pajtimit do të ua hapin sytë e tyre dhe kështu të sjellin dritë në këtë rajon, e cila është shkatërruar nga luftërat dhe e mbuluar me errësirë.

Si për të bërë atë? Kjo është një pyetje që është bërë zakonisht kur përballemi me çdo problem të madh të kohës sonë. Përgjigja është shumë e thjeshtë pasi që vendet e rajonit tonë nuk janë vetëm në problemet e tyre, probleme të ngjashme kanë hasur edhe shumë vende të tjera që kanë gjetur disa përgjigje për to. E vetmja gjë që ju duhet të bëni është që të 'vëzhgojmë'.

Një shembull i mirë se si të zgjidhet armiqësia mes dy vendeve është modeli franko-gjerman i bashkëpunimit. Pas Luftës së Dytë Botërore, Franca dhe Gjermania ishin armiq të betuar. Dekadat e konfliktit ishin pas tyre dhe e ardhmja ishte e pasigurt. Megjithatë, në fund u kuptua që kto vende do lulëzojnë dhe të përparojnë vetëm nëse harrojnë armiqësinë e tyre dhe në qoftë se vjen deri te pajtimi. Rezultati ishte 'Deklarata e miqësisë' në mes të Francës dhe Gjermanisë, që u nënshkrua me 1963 dhe që atëherë, marrëdhëniet e të dy vendeve forcohen.

Sot ata janë ndër ekonomitë më të zhvilluara të Bashkimit Evropian dhe gjithashtu garantuesit më të mëdhenj të paqes dhe sigurisë evropiane. Rajoni ynë duhet të ndjekin shembullin e tyre. Udhëheqësit tanë janë ata që duhet të bëjnë hapin e parë drejt paqes, ashtu siç bën para disa dekadash De Gol dhe Adenauer, duke falur njeri-tjetrit krimet nga e kaluara.

Kjo do të jetë një shenjë e qartë për qytetarët se është koha për të filluar bashkëpunimin dhe në fund të bashkohemi në një qëllim të përbashkët - të ardhmen evropiane.

Siç mund ta shikojm nga shembulli franko-gjerman, ky problem është zgjidhur nga maja - De Gol dhe Adenauer kishin bërë hapin e parë. Megjithatë, pyetja e vërtetë është se si të bëjë unë, si një qytetare e zakonshme e vendit të vogël ballkanik, për të kontribuar në procesin e pajtimit në mes të vendit tim dhe fqinjëve të saj.

Gjithashtu, çfarën mund të bëjn njerëzit e rinj për të ndryshuar të kaluarën dhe të ardhmen dhe të kontribuojnë për një jetë më të mirë për të gjithë? A ekziston diçka që ne mund të bëjmë?

Në epokën e teknologjive të reja, të rinjtë mund të bëjnë shumë, sikur unë. Rrjetet sociale japin, atyre që kanë shumë kohë për të shpenzuar në kompjuter, shumë mundësi për të ndikuar në opinionin publik. Kam planifikuar të filloj të shkruaj artikuj në lidhje me rëndësinë e pajtimit dhe t'i publikojë ato në facebook, Tviteru, blogje, dhe vende të tjera të përshtatshme të komunikimit në Internet.

Qëllimi im është për tu treguar njerëzve të tjerë ka asish që mendojnë ndryshe prej shumices, dhe unë shpresoj se njerëzit pas leximit të teksteve të mia do gjejnë kurajo për të ndryshuar mendjen e tyre dhe të fillojnë të përdorin sens të shëndoshtë. Dikush ka nevojë për të filluar një proces të edukimit mbi rëndësinë e bashkëpunimit mes vendeve të Ballkanit, dhe rëndësinë e paqes në rajon.

Gjithashtu, njerëzit duhet të mësojnë se si për të edukuar miqtë e tyre dhe anëtarët e familjes në lidhje me këtë temë të rëndësishme. Edhe para Konferencës 'Ambasadorët e rinj të Pajtimit' uë jam përpjekur për të edukuar fami-

ljen time dhe miqtë në lidhje me rëndësinë e bashkëjetesës paqësore me fqinjët dhe kam pasur shumë sukses duke bërë kështu. Prandaj, unë jam goxha esigurt se unë mund të bindë njerëzit e tjerë për rëndësinë e pajtimit.

Përveç këtyre ideve, të rinjtë të cilët janë të përkushtuar për detyrën e të pasurit të një avantazhi që De Gaulle dhe Adenauer në kohën e tij nuk e kanë pas- të ardhmen e Bashkimit Evropian. Integrimet Evropiane janë shumë të rëndësishme për rajonin, sepse të gjitha vendet e rajonit duan të bëhen anëtarë të BE-së, dhe për shkak se kushtet ishin në përgjithësi të njëjta për të gjithë.

Mënyra e vetme për të përshpejtuar këtë proces është bashkëpunimi i të gjitha vendeve të Ballkanit. Vetëm së bashku ne mund të përfundojmë procesin dhe të luftojmë korrupsionin, krimin e organizuar, migracionin e paligjshëm dhe trashëgiminë e së kaluarës. Kjo është arsyeja pse unë kam në plan me kolegët e mi të organizoj një sërë seminaresh që nuk do të merreshin vetëm me rëndësinë e pajtimit, por edhe rolin i integritetit evropian në krijimin e një paqe të qëndrueshme në rajon.

Pasi të gjitha vendet e Ballkanit të bëhen anëtarë të BE-së, më nuk do të ketë asnjë kufizim as arsye për të luftuar për territorin, sepse të gjithë njerëzit do të jenë në gjendje të udhëtojnë dhe të jetojnë në të gjitha pjesët e Evropës. Prandaj, ne duhet të bëjmë një përpjekje që të përshpejtojmë procesin e integritetit dhe pajtimit, dhe ata të dy ti përfundojmë me sukses.

Gjëja e fundit që kam në plan të organizojë së bashku me miqtë e mi nga konferenca është një fushatë për nënshkrimin e Deklaratës së miqësisë midis vendeve të Ballkanit. Unë mendoj se kjo nuk do të jetë një punë e vështirë, sepse unë besoj se njerëzit e zakonshëm do ishin të lumtur

për të pranuar një gjë të tillë. Këto deklaratatë do ishin she-
një e vullnetit të mirë dhe hapi i parë drejt pajtimit, dhe
gjithashtu për të demonstruar se bashkëpunimi është i
mundur dhe se qeveritë tona duhet të punojnë së bashku.

Suksesi i këtyre deklaratave është pothuajse i garantuar:
nëse Franca dhe Gjermania arritën të bëjnë diçka të tillë,
pse jo neve?

Siç mund ta shikoni, kontributi im në procesin e pajtimit
ka tri pikat kyçe. Së pari, ne duhet të gjejmë mënyra për
të edukuar njerëzit në lidhje me procesin e pajtimit dhe se
sa e rëndësishme është kjo. Pastaj, ne kemi nevojë për të
lidhur këtë çështje me procesin e integritimit evropian dhe
për të bindur njerëzit se dy proceset janë të lidhura dhe
duhet në atë mënyrë edhe të zgjidhen.

Së fundi, ne duhet së bashku të gjejmë një mënyrë për të
ndikuar ne qeverinë tonë për të nënshkruar një Deklaratë
të miqësisë për të treguar që të gjithë qytetarët të mund
të punojnë së bashku kur ajo tregon vullnetin e mirë. Zgji-
dhja e këtyre tri problemeve do të çojë në një të ardhme të
ndritshme për ne dhe për fëmijët tanë.

Unë jam goxha e sigurt se e gjithë kjo mund të bëhet
vetëm nëse ne të gjithë punojmë së bashku dhe respek-
tojmë njëri-tjetrin. Kur të arrijmë këto qëllime, ndoshta
mënyra jonë e ballafaqimit me të kaluarën, mund të përdoret
në vende të tjera që kanë për të filluar procesin ose
janë aktualisht në konflikt. Në këtë mënyrë, do të kontri-
buojmë për paqen në botë dhe sigurinë.

Marko Potiq
Pirrot

VIZIONI IM I PAJTIMIT TË TË RINJËVE NË BALLKAN: KONCEPTI DHE PLANI I PËRGJITHSHËM

“Të nëntëdhjetat. Vitet të cilat në shtetet e Unionit Evropian kujtohen si dekada në të cilën UE është përforcuar, në të cilën është përmirësuar statusi i qytetarëve, kur kanë ndodhur ndryshimet mëdha në sistemet gjyqësore

dhe reformat në të gjitha sferat e jetës- shumë mendojnë që kjo ka qenë dekada e artë e Evropës moderne. Por, situata nuk ka qënë e tillë në Ballkan. Ndërkohë që shtetet evropjane kanë pësuar lulëzim në të gjitha aspektet e jetës, rajoni i Ballkanit Përëndimor, të nderuar studentët e mij, ka qenë i shkatërruar në luftë, varfëri, mizori dhe vuajtje.

Kriminelët e luftës, të qetë kanë bërë krime ndaj njerëzve që janë lutur për jetat e tyre; mbas të gjithave, vetë ata kriminel janë shpallë heroj dhe janë marrë si shembuj të mirë të sjelljes. Fotografitë e tyre dhe grafitet që kanë folur mirë për ta kanë zbukuruar muret e shumë shkollave fillore dhe të mesme: të rinjtë të informuar keq kanë shikuar në ta si në idola. „Kjo është arsyeja pse tani jemi të mbërthyer në këtë tokë të askujt, që sillena rreth mjerimit tonë, të frikësuar që do lëndohemi përsëri, të frikësuar të bashkëpunojmë me dikë që është më i mirë se neve“.

Shumë mirë i kujtoj fjalët e mësuesit tim të historisë, fjalëve me të cilat është munduar të dobësoj ndikimin e shoqërisë ndaj nesh, ndikimin që vazhdon të na shtyj në fund dhe të na sjedhë ka zemërimi dhe urrejtja. Me gjithë respektin e duhur, mendoj që kanë ekzistuar shumë që kanë mbajtur biseda të tilla para tij, por pa një efekt të madh. Për këtë arsye, unë kam dëshirë të madhe të shpreh pikëpamjet e mija mbi mënyrat në të cilat këto probleme mund të zgjidhen, si mund të tejkalohet e kaluara dhe si mund të krijohet politika e re- politika e pajtimit të të rinjëve.

Ekziston një thënie që nuk mund të diskutohet: „Bota u përket të rinjëve“. Megjithatë, të rriturit na kanë lënë në një situatë të ndërlikuar që mund të zgjidhet vetëm me mundimin tonë. Kjo është sfida e parë – konfrontimi me probleme në vënd të shtyrjes së tyre nën qilim me

skepticizëm dhe sarkazëm. Ne jemi të vetmit që mund të zgjedhin këto probleme. Kur ta kuptojmë këtë, kemi bërë hapin e parë. Hapi i dytë kishte me qënë gatishmëria e të gjithë të rinjëve nga të gjitha shtetet e ish Jugosllavisë të bashkëpunojnë përmes „dialogut dhe me ndihmën e mjeteve tjera legjitime“, siç ka thënë sekretari gjeneral i Kombëve të Bashkuara Ban-Ki Mun. Çdo shtet do kishte një organ të autorizuar ose institucion për të rinj në nivel kombëtar- ai trup ose institucion do organizonte debata, konkurse, seminare që do përfshijshin të rinj nga Kroacia, Bosna dhe Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia, Sërbia dhe nga Kosova. Në këtë mënyrë, të rinjtë mund të vijnë në kontakt dhe kuptojnë që kanë shumë gjëra të përbashkëta; do kuptonin që konforntohen me të njëjtat probleme, dhe do fitonin mundësi të krijojnë shoqëri të reja që do zgjasin tërë jetën.

Mund të shtrojmë pyetjen ku ti marrim paratë për diçka të tillë! Në vend që të harxhojmë para në tregtinë e armëve që shërbejnë vetëm për destruksion, është e qartë që paratë duhet ti investojmë në projekte që promovojnë paqë dhe tolerancë. Çdo shtet do kishte fitim prej kësaj. Kjo qasje e problemit është e vetmja që do i jepte kontribut ndryshimit real, sepse, të jeni të bindur, që asgjë e mirë nuk mund të dalë nga dhuna. Për fat të mirë, forcat e së keqës gjithmonë kanë pasur kundërshtarët e tyre në forcat që kanë synuar ka e mira- drejtë paqës dhe sigurisë në botë. Këtij qëllimi, që kërkon shumë entuzijazëm, rrezik dhe luftë, unë jam i gatshëm ti bashkangjitem sepse mendoj që ai është i arritshëm, dhe çfarë është më e rëndësishme, i dobishëm.

Të rinjtë duhet të kthehen ka qëllimi i pajtimit dhe të njoftohen me të- ky është qëllimi që do mbesë në ta sikur direktiva prezente kudo që të shkojnë dhe çfarëdo që të bëjnë. Kodeksi moral duhet të kultivohet në familje dhe

të nënkuptoj orijentim kundra dhunës, dhe drejtë promovimit të dashurisë, dashamirësisë, njerëzimit dhe faljes. Të përfundoj: ajo çfarë është më e rëndësishmja është organizimi i mirë dhe dëshira për të rënë në kontakt me shtetet tjera në rajon- të krijohen lidhje speciale përmes projekteve të ndryshme të të rinjëve që do merreshin me promovimin e qëllimeve pozitive. Investimi në të rinjë kurrë nuk është humbje e parave. Por e kundërta- ai është investimi më i mirë i mundshëm.

UDHA IME

Unë e konsideroj veten njëzetënjë-vjeçar me fat, i cili është duke u përpjekur për të gjetur një rrugë të sigurt përmes jetës dhe që dëshiron të japë një kontribut pozitiv shoqërisë në të cilën ai jeton. Unë jam aktualisht në vitin e tretë të studimeve të biznesit dhe administratës në Universitetin e Evropës Juglindore.

Udhëtimi im jashtë shtetit filloi shtatorin e kaluar, kur unë isha me fat të mjaftueshem për të marrë një bursë si një student këmbimi në Lubjanë. Unë nuk di shumë për Slloveninë, përveç se ne kemi qenë dikur një vend - Jugosllavia, të cilën shumica e të rinjve në vendin tim e lidhin me kujtimin e luftës dhe përvojat shumë negative.

Kjo ishte për mua hera e parë që unë kam shkuar për të jetuar në një vend të huaj, dhe nga ideja ndjeva një

drithërimë në trup, megjithëse jashtë ishte pasdite me diell. Megjithatë, ai ishte një lajm i madh për familjen time. Krenaria, lumturia dhe gjitha ndjenjat e tjera të bukura që janë pasojë e faktit që isha student i vetmi shqiptar nga Kosova, të cilit u dha një bursë, përveç pesë nxënësve të tjerë maqedonas.

Kjo ishte më në fund një ndryshim në jetën time. Ashtu si të gjitha vendet e tjera në të cilat kam pasur mundësi për të udhëtuar gjatë viteve të fundit, Sllovenia më ka dhënë mua një përvojë mjaft unike. Për mua qyteti Ljubljana është qytet simpatik me arhitekturë të bukur. Përveç kësaj, ekziston një alternativë, jeta urbane e natës që shkon nëpërmes squats me plotë grafitë, skulptura, mbishkrime dhe terreneve sportive të shkatërruara.

Në Slloveni, takova njerëz nga e gjithë bota, kam bërë shumë miq, shkëmbyem kontakte dhe kam dëgjuar shumë lloje të muzikës nga hitet pop të Ballkanit deri tek zëri i Tom Waits dhe muzikë hindu popullore.

Programi për FELU ishte gjithashtu shumë i pasur me kulturë. Kolegët e mi vinin nga vende të tilla si Kazakistan, Korea e Jugut, Australia, Islanda apo Spanja. Në fund doli se Sllovenia nuk ishte aq e ftohtë. Por unë mund të kem kapur një 'vit të mirë', siç e quashin meteorologët Slloven.

Pasi që unë kam qenë në BE, unë në fund mund të udhëtosha kudo që kam dëshiruar. Çdo qytet i çdo vendi që unë vizitova kishte diçka të re për të më ofruar mua. Shtutgarti, Venecia, Zagrebi dhe Novi Sad. Emrat të rinj të qytetit, fytyra të ndryshme dhe një dyqan i vogël libri nga lumi ku pashë disa gjëra që në mua ngjallen nostalgji për vendlindjen time.

Megjithatë, 'përralla e BE-së', ka përfunduar. Viti kishte përfunduar dhe unë kisha udhëtuar prapa në kohë dhe hapësirë. Unë u ktheva në shtëpi me një valixhe plotë përvoja të reja, disa rroba të reja, libra dhe dhurata për familjen time dhe miqtë.

Përsëri, të shetisja rrugëve të qytetit tim dukej e çuditshme. Unë nuk jam i vetmi që ka ndryshuar, vendi im dhe banorët e saj janë ndryshuar gjithashtu, duke filluar me familjen time dhe miqtë. Punë të re apo makina, martesë, dhe histori të ngjashme kam dëgjuar në çdo hap. Të gjitha që unë njihja ishin duke u përpjekur për të gjetur një mënyrë për të tejkaluar një periudhë të vështirë.

Në çdo rast, udhëtimi në vendet e tjera dhe takimi i njerëzve nga kulturat të ndryshme me histori të vogla të jetës tyre vazhdon të jetë diçka që më pëlqen dhe unë nuk mund të ndalet ta bëj këtë, sepse ajo ndihmon mua që të kuptoj historinë time. Unë jam i etur për të gjitha bisedat, debatet dhe për qeshur me sa më shumë njerëz.

Pra, me të gjitha problemet e provimeve të fundit në universitet, dhe socializimit me miqtë, unë nuk e zbulova pse e kaluara ime është një barrë e tillë. Mendova se gjërat do të shkojnë përsëri në vend, sepse unë nuk njoftova shumë histori të trishtuara gjatë udhëtimit tim. Megjithatë, siç thotë majmun i mençur në Lion King, filmin vizatimor tim të preferuar nga fëmijëria 'ose mëson nga e kaluara, ose ik nga ajo.'

Idetë e tilla më kanë dhënë mua një mision të ri: kësaj here ishte për të zbuluar historinë e Jugosllavisë së madhe dhe mënyrat në të cilat ajo ka dhe vazhdon të ndikojë në vendin tim. Unë isha zgjedhur për të marrë pjesë në një seminar pesë-ditor 'Ambasadorët e rinjë të Pajtitimit', i cili

u mbajt në shtator. Atje takova 'ambasadorët rinor' të ardhshëm nga Bosnja, Serbia dhe Kosova.

Gjatë pesë ditëve kemi vizituar institucione të ndryshme si psh Kuvendin e Republikës së Serbisë, kemi kaluar kohë në kalanë e Beogradit dhe diskutuar çështjet që na kanë shkaktuar për të reaguar dhe debatuar. Unë kam fituar një shans për të parë anën tjetër të së njëjtës monedhë.

Njoftimi me njerëz në rrugët e Beogradit dhe politikanë ishin të njëjtë si në qytetet e tjera në Ballkan. Ndava tregime të mira dhe të këqija me ta rreth asaj se si ndihen ata rreth vetes dhe vendit tonë. 'Ka gjëra të mira dhe të këqija që ndodhin kudo, dhe kështu edhe në këtë kohë dhe në këtë vend' ishte thënia e një gruaje të moshuar të Beogradit me të cilët kam biseduar në rrugë, duke u përpjekur për të lexuar në mes të linjave me të kuptuarit tim të dobët të gjuhës serbe.

Me qenë në shtëpi përsëri pas gjithë këtyre përvojave është pak e lodhshme, por një ndjenjë e këndshme. Unë mendojnë se të rinjtë duhet të jetë lakmues për të zbuluar të kaluarën e tyre dhe për të mësuar nga ajo përvojë. Të gjithë njerëzit nga vendet që dikur ishin apo aktualisht janë në konflikt me histori të ngjashme kanë histori të ngjajshme. Kështu që, për të mundur ne të rinjtë të krijojmë një botë më të mirë dhe shoqëri me vlerat më të sakta dhe të standardeve të larta morale, ne duhet të përballemi me të kaluarën tonë, dhe pastaj të krijojmë një të ardhme të ndritshme.

Sabina Pstrocki-Shehoviq
Sarajevë

KONTRIBUTI IM PËR PAQË NË RAJON

Unë besoj se kontributi im për pajtimin në rajon ka filluar që moti, madje edhe me përfshirje aktive në organizatat joqeveritare në Bosnje dhe Hercegovinë, dhe pasi kam mbaruar studimet postdiplomike në Britani të Madhe. E kuptova se çdo projekt që të filloni (unë këtu nënkuptoj projekte që kanë të bëjnë me pajtimin dhe vendosjen e paqes) duke bërë një hap të vogël por shumë të rëndësishëm.

Çfarë ndodhi në vitet e nëntëdhjeta këtë fushë është një makth, por tani që kur ka mbaruar konflikti, çdo herë e më shumë njerëz janë të vetëdijshëm për nevojën e pajtimit.

Nga ana tjetër, hapësira politike ende është e infektuar me diskursin e terrorit dhe gjuhës së urrejtjes, dhe çdo individ duhet të jenë i kujdesshëm dhe të jetë shumë kritik që të jetë në gjendje që të merret me këtë, dhe gjatë kësaj nuk guxon të pranojë, madje edhe pa vetëdije, një sistem vlerash të bazuar mbi racizmin ose nacionalizmin. Problemi është se elitat politike të shumë vendeve politizojnë çështjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, duke prodhuar konflikte të reja dhe mashtruese brezit të ri.

Ne që jetojmë në shekullin njëzet e një, ne shpesh ndjejmë nevojën t'i përkasim një grupi, komuniteti apo partie me pikëpamjet e të ciliës jemi dakord dhe me të cilën ne mund të ndryshojmë realitetin përreth nesh. Megjithatë, e vërteta është e trishtuar, siç Emerson shkruan në esenë e tij mbi politikën se 'ne duhet të jemi të vetëdijshëm që jetojmë në një kohë të trishtuar për botën, dhe edhe pse ne nuk duam, paguajmë haraç për qeveritë që mbështeten në fuqi.'

Tjetra, ne duhet të jemi të vetëdijshëm se 'Nuk është, madje edhe në mesin e njerëzve më fetar dhe kombet më fetare, besimi në moralin dhe besimi i fortë në unikalitetin, që do bindte njerëzit se shoqëria mund të mbahet pa kufizime artificiale, siç bën sistemi diellor. '(Emerson, ese dhe ligjerata, Biblioteka e Amerikës, në vitin 1984. 570 faqe).

Pasi që ne nuk jemi në sistem diellor të rregulluar dhe të përsosur, ne duhet të jemi aktivistë, të përfshirë në mënyrë të tërthortë në politikë dhe qeveri, në mënyrë që ne të mund të ndryshojmë gjërat.

Secili grup, të cilit përkohësisht ose përgjithmonë i përkasim, na ndryshon pak në një farë mënyre dhe përforcon apo modifikon pikëpamjet tona. Ana e mirë e këtij 'procesi të cilit i përkasim' është që më shumë kthehem kundër

mallrave materialiste, të paktën disa prej nesh, dhe nuk mendojnë qa shumë për paratë dhe se si të shpenzojnë ato, por mendojmë për ndotjen e planetit dhe luftërat që janë ende ndezur në kontinent pranë nesh, apo edhe në vendet fqinje.

Në këtë mënyrë, ne vuajmë; sepse nuk përjetojmë vuajtje të vërtetë në jetët tona shumë të shpejta dhe të mbushura me njerëz, ku nuk ka kohë për emocionet.

Mendimi për vuajtjen e të tjerëve është gjithashtu i rëndësishëm për procesin e pajtimit, sepse ata vuajnë sot, dhe nesër mund të jetë secili prej nesh: ne mund të bëhemi viktimë të reja të konfliktit me të cilin nuk kemi asnjë lidhje. Në procesin e pajtimit, është e rëndësishme që të jeni origjinal, pranë veprimit në grupe të vogla dhe qëndrimit kritik ndaj konflikteve. Ne duhet të jemi origjinal në mënyrë që të na mbajnë mend.

Për mua, kjo do të thotë se në qoftë se unë punoj për një OJQ, duhet të filloj projekte origjinale, ato që do të kenë një ndikim të qëndrueshëm dhe produkte, dhe që do dallohet në detin e projekteve joqeveritare me origjinalitetin e saj. Unë gjithashtu besoj se është e rëndësishme për të filluar me iniciativa të vogla që do të jenë të drejtuara drejt një numri të kufizuar të njerëzve dhe për këtë arsye mund të jetë efektive. Edhe pse ka vetëm disa qindra përdorues të projektit, ajo është ende e rëndësishme dhe lë një shenjë që do të mbahet mend.

Një tjetër gjë e rëndësishme kur bëhet fjalë për rajonin tonë dhe pajtim është puna e arsimit dhe analfabetizmit. Nuk ka mënyrë më të mirë për të shprehur pikëpamjet tuaja, me ndikim të madh, nga të shkruarit e një libri apo përkthim të autorit që ju pëlqen, dhe të shkruarit mbi një temë që ju intereson.

Nëse është fjala për pajtimin, ju merrni pikë shtesë për të mirën e përbashkët dhe i gjithë procesi merr një dimension të ri, sepse, përveç kënaqësisë personale, ka edhe një anë arsimore e këtij dokumenti pasi ajo është e lidhur me të tjerët dhe ndryshojnë qëndrimet e tyre dhe të menduarit.

Popujt e Ballkanit kanë qenë gjithmonë të pangopur dhe më xheloz se sa njerëzit në pjesët e tjera të botës sepse ata janë injorantë; dhe për më tepër, kritikojnë të tjerët në vend që të punojnë në vete. Emerson në esenë e tij Vetëbesimi thotë se 'Ka një pikë në edukimin e çdo njeriu, në të cilën ai e kupton se zilia është në fakt injorancë ...' (Emerson, Ese dhe ligjerata, Biblioteka e Amerikës, në vitin 1984. Faqeve. 259).

Për të qenë dikush një kritik i mirë, duhet të ketë njohuri të gjerë dhe kurrë mos të jetë i kënaqur me nivel të caktuar të arsimit, edhe nëse ai është erudit, duhet të dij se njohja është gjë e brishtë dhe duhet të rinovohet çdo ditë.

Megjithatë, në qoftë se ne flasim për Bosnjën dhe Hercegovinën, si një nga tri shtetet anëtare të programit të 'Ambasadorëve të Pajtimit', na duket se ky është vendi me numrin më të madh të problemeve. Është interesante se shumë njerëz të zakonshëm, dhe madje disa prej mësuesve, nuk dijnë për problemet tona - të tilla si, për shembull, fakti se Kushtetuta e Republikës së Serbisë përcakton dënimin me vdekje, i cili në Evropë nuk ekziston që në fillim të shekullit të njëzetë.

Ne vetëm mund të shpresojmë se ky është gabim i autorit të panjohur që përgatiti versionin e kushtetutës si material online.

KONTRIBUTI IM PAJTIMIT NË RAJON

Mark Frimen në artikullin e vet Çfarë është drejtësia tranzicionale definon drejtësinë tranzicionale si disiplinë relativisht të re, me një fushë më të gjërë të veprimit sesa ajo e të drejtave të njeriut. Siç i thotë vetë emri, drejtësia tranzicionale fokusohet në sfidat me të cilat konfrontohen shoqëritë në tranzicion nga lufta në paqë dhe nga diktatura në demokraci.

Në të dy rastet, gjatë luftës dhe diktaturës, vjen deri tek shkelja masovike e të drejtave të njeriut. Mbas asaj, shteti është, herët ose vonë, i detyruar që të konfrontohet me të kaluarën. Kryesisht, për shkak të mungesës së vullnetit

politik dhe kurajos nga ana e shtetit dhe liderëve, tejkalimi i së kaluarës ndodh më vonë- kur ai proces i vështirë bëhet edhe më i komplikuar.

Mbas shkatërrimit të Jugosllavisë, qytetarët e republikave të reja kanë qenë dëshmitar të shkeljeve të mëdha të drejtave të njeriut sikurse janë gjenocidi, pastrimet etnike dhe krimet e luftës. Edhe një shembull i asaj që gjërat shpesh „shtyhen nën qilim“ është shembulli i ish Jugosllavisë. Kjo shtyrje nën qilim sjell deri tek hapësira e madhe për eksploatim të viktimave për shkaqe politike. Për momentim jemi dëshmitar të këtij procesi. Pavarësisht nga vendosmëria e qartë për tu shkëputur nga e kaluara, ndodh që qeveria e re demokratike nuk është e gatshme për të kërkuar falje sinqerisht (ato më vonë bëhen të detyrueshme), ose keqardhje, sepse ajo konsideron që për ngjarjet e mëparshme është fajtoare qeveria e fundit. Dhe këtu ka të vërtetë.

Shembulli më i mirë i kësaj është kryeministri i parë i Serbisë mbas rrëzimit të Millosheviqit- Zoran Gjingjiqi. Ai është simbol i padiskutueshëm i ndryshimeve dhe qasjes së ndryshme politikës. Gjingjiqi ka thënë që askuj nuk do ti kërkoj falje në emër të Serbisë për luftërat në Kroaci, Bosnë dhe Kosovë, dhe se për krime kundër Serbëve duhet vendosur përgjegjësi individuale, e jo kolektive. Unë do isha dakord me ish kryeministrin në atë që nuk duhet të themelohet përgjegjësinë kolektive, por do shtoja që përgjegjësia e kombit qëndron në ata që i ka dhënë legjitimitet pushtetit nacionalist që është i përgjegjshëm për krime lufte.

Mirëpo, duhet të krijojmë përgjegjësi individuale, por gjithashtu edhe përgjegjësinë e institucioneve shtetërore. Në këtë rast, përgjegjësinë e Republikës së Serbisë, institucionet e së cilës kanë qenë në mënyrë direkte ose indi-

rekte, të përfshira në shkelje masovike të drejtave të njeriut përmes krimeve të luftës dhe gjenocid kundër grupeve tjera etnike ose fetare. Nga kryeministri i Sërbisë, Zoran Gjingjiq, nuk është kërkuar të kërkoj falje në emër të Sërbisë dhe popullit saj, por në emër të institucioneve të shtetit, për të ndaluar kontinuitetin me regjimin e vjetër dhe për të hyrë në një epokë të ndryshme politike me një gjest simbolik që do tregonte që matrica politike nuk është ndryshuar vetëm *de jure*, por edhe *de facto* – sinqerisht edhe nga rrënjët.

Për shkak të shmangjes së politikanëve për tu konfrontuar me problemet e dhimbshme, të rinjtë është dasht të marrin mbi vehte këtë detyrë, edhe pse nuk kanë marrë pjesë në konflikte dhe nuk ndjejnë urrejtje ndaj grupeve tjera etnike dhe fetare. Në programin „Ambasadorët e rinj të pajtimit“ kam gjetur kësi njerëzish nga Bosna dhe Hercegovina, Sërbia dhe Kosova*.

Siç kam thënë në formen time të aplikimit për këtë program, nga ky kam pritur të më lidh me njerëz të rinj që janë ambicioz, entuzijastik, plotë energji dhe ideja të mira dhe me vullnet të bëjnë ndryshime përmes mësimit dhe arritjes të aftësive të reja. Kam prit shansin për ti njoftuar dhe me ta të filloj të punoj në ndryshimet në këtë rajon me histori të pasur me luftëra dhe konflikte. Dhe këtë kam fituar.

Mbas seminarit, neve jemi lidhur në rrjet që i ka kontribuar forcimit të bashkëpunimit të përbashkët. Së bashku me pjesëmarrësit tjerë të programit, kam qenë një ndër nismëtarët e themelimit të Asociacionit të studentëve të shkencave politike nga shtetet e ish Jugosllavisë. Kjo ka rezultuar me nënshkrimin e Deklaratës së përbashkët për bashkëpunim mes shoqatave studentore të studentëve të shkencave politike të fakulteteve në rajon.

Ky program gjithsesi ka qenë inkurajues për edukimin tim të ardhshëm. Në vitin e katërt të studimeve të mija të përgjithshme, planifikoj të zgjedhi modulën Integrimet evropjane, dhe pastaj studimet master nga kjo lëmi. Jam shumë ambicioz dhe deri tani kam arritur të arrij rezultatet që më shtyjnë të vazhdoj me përpjekjet e mija që të mund të jem një nga bartësit e ndryshimeve në shoqërinë time ashtu që do merrem me politik. Politika serioze kërkon dituri të madhe dhe eksperiencë, që unë jam i gatshëm për ta fituar, dhe që kam fituar gjatë këtij programi.

Politika përfshin edhe promovimin i kulturës së kujtesës. Shoqëritë stabile dëshirojnë të kujtohen sepse ato e meritojnë, dhe jo për të zvogluar përgjegjësinë e dikujt. Deri tek zvoglimi i përgjegjësisë vjen për shkak të asaj që „ai që kontrollon të kaluarën...kontrollon edhe të ardhmen, ndërsa ai që kontrollon të tashmën, kontrollon të kaluarën.“

A duhet të presim në zhvendosjen e gjeneratave, siç kanë bërë gjermanët, që krimet ti „tresin më lehtë“? A por do të jetë tepër vonë ater? Është normale që njerëzit që kanë qenë pjesëmarrës aktiv në ato ngjarje dëshirojnë ti harrojnë sa më parë; shpesh në mënyrën e asaj thënies popullore „çfarë është e kaluar, është e kaluar.“ Megjithatë, ata çfarë mund të jetë në shikim të parë e habitshme është që njerëzit që nuk kanë marrë pjesë në luftë, përkundrazi, njerëzit që kanë qenë kundërshtarët më të mëdhenj të luftës, kanë edhe ata pikëpamje të ngjajshme – „nuk duhet zgjuar demonët e fjetur“ ose „nuk duhet vënë kripë në plagë.“

Në njërën anë, qëndrimi i tyre është i kuptueshëm sepse kujtimi kolektiv bjen deri tek nevojat negative për hakmarrje, jo për momentin, por një moment në të ardhmën, kur për të të lind mundësia. Si shembull më të qartë, do

përdori një rast nga e kaluara. Kur gjenerali Ratko Mladiq ka hy në Srebrenicë me 11. korrik 1995. ai ka thënë: „...Po ja fali këtë qytet popullit Serb. Ka ardhur koha të ju hakmerremi Turqëve...“ Për shkak të këtyre qëndrimeve, njerëzit që kanë qenë kundër luftës dëshirojnë ta harrojnë, por varrët janë ende të hapura. Në plagë të mbyllur mund të hedhni sa të doni kripë, ajo nuk do të ju dhimb më, por varra do ekzistoj përgjithmonë që të ju përkujtoj në të. Kur fëmiu digjet në stufë të nxehtë, ai nuk do ta vëj gishtin përsëri aty. Por, nëse harron këtë gjë, përsëri do të digjet.

Do parafrazoj Frojddin, që ka thënë që ata që nuk njohin diçka tani, janë të dënuar në tmerret që do përsëriten. Vetëm ato shoqëri që kujtojnë dhe kuptojnë historinë e vet dhe shkaqet e konflikteve të kaluara, vetëm ato nuk do lejojnë që të njëjtat gjëra të përsëriten.

“UNË KAM NJË ËNDËRR”⁹

Çdonjëri prej neve ka një mision special në jetë, disa më shumë se të tjerët, dhe ata janë të zgjedhurit, sikurse ne. Ne të njëzetët jemi Ambasadorët e rinj të pajtimit në Ballkanin Përendimor, dhe kjo nuk është punë e lehtë. Misioni ynë është të shpërndajmë mirëkuptim e bashkëpunim, dhe të zhvillojmë integritet dhe pajtim në këtë rajon 'senzitiv'.

Kur njerëzit dëgjojnë fjalën ambasador, kryesisht mendojnë në privilegjet dhe beneficionet që kanë diplomatët në përgjithësi, dhe ata njerëz janë sipas mendimit tonë

⁹ Titulli i fjalimit të Martin Luter King mbi të drejtat e njeriut.

sipërfaqësor. Të jesh ambasador, në veçanti me një mision të tillë, është një nder, por edhe përgjegjësi e madhe dhe obligim. Megjithatë, kjo nuk do të thotë që ky mision është i pamundur.

Ne, Ambasadorët e pajtimit, të gjithë kemi kaluar për të njëjtat gjëra në kuadër të këtij programi. Tani na jepet mundësia të fillojmë të ndryshojmë botën, së paku në mikro nivel. Edhe pse të gjithë vijmë nga mjediset e ndryshme, kemi modele të ndryshme kulture, jemi të religjioneve të ndryshme dhe flasim gjuhë të ngjajshme ose ndryshme, mbi të gjitha jemi njerëz, dhe këtë duhet ta kemi parasysh.

Kanë kaluar tri javë nga kjo vizitë studimore, por kjo nuk është asgjë në krahasim me kohën që e kemi kaluar duke jetuar në mënyrë pasive dhe padituri! Ekziston një thënie në vendin nga i cili vij: „Nëse dëshiron ta ndryshosh botën, fillo nga vetja.“ Në fillim të programit, neve, Ambasadorët e pajtimit, kemi qenë të ndryshëm, por në të njëjtën kohë edhe të ngjajshëm: kemi dëgjuar të njëjtat ligjërata, ngrënë të njëjtin ushqim, kemi ndarë momente të gëzuara të jetës shoqërore, por edhe përvoja të dhimbshme nga e kaluara e popujve tonë. Por, kemi dalë të ndryshëm dhe më të vendosur sesa kemi qenë para këtij momenti të përbashkët të „kthjellimit“.

Edhe pse gjithmonë jam përpjekur të zgjidhi paragjykimet e mija (dhe gjithmonë do mundohem), më duhet të pranoj që kam zbuluar gjëra që as që kam patur mundësi të imagjinoj. Isha e tmerruar, tronditur... Kam qenë e ndriçuar. Kam dëgjuar mbi krimet e luftës, gjenocidet, vrasjet që kanë ndodhur. Kam menduar që di shumë, por gjërat e reja vetëm vinin dhe u zbulojshin, sikur dikush ta kisht hapur kutinë e Pandorës. Kjo gjë, në fakt, ka shkaktuar ortek. E dija se më duhej të bëja diçka lidhur me procesin

e pajtimit, sepshe kjo ishte detyrë imja morale dhe nevojë personale. Këtë e kisha edhe atëherë në qënien time të brëndshme dhe kjo kurrë nuk ka qenë në konflikt me ndjenjat personale të mija, sfondin intelektual dhe standardet morale. E dija që më duhet të filloj të bë diçka. E dija se ishte vendimtare për të vepruar, e jo folur, siç ka thënë një herë ish presidenti amerikan Teodor Ruzvelt: „... meritat i përkasin atij që është në fushëbetejë, fytyra e të cilit është e lyer me pluhur dhe djersë dhe gjak, i cili me guxim lufton, i cili mposhtet e përsëri humb, sepse nuk ka mundim pa gabime ose humbje, por i cili njihet entuzijazëm të madh, përkushtim të madh, që jep diçka të vlefshme; i cili, në rastin më të mirë, në fund, njofton trijumfin e arritjes të lartë, dhe i cili, në rastin më të keq, nëse dështon, atë e bënë me guxim të madh, kështu që vendi i tij kurrë mos të jetë mes atyre shpirtërave të ftohtë dhe të frigësuar që nuk njohin as fitimin as humbjen.“ (Teodor Ruzvelt, „Shtetësia në Republikë“, fjalimi ne Sorbona, Paris, 23. prill 1910.)

Duke pas parasysh që kurrë nuk kam qenë skllave e stereotipeve, paragjykimeve dhe thashethemeve, jam e gatshme të përcjelli ndjenjat e mija dhe moralin, që është i modeluar me edukimin tim, kulturen dhe arsimimin. Sipas opinionit tim, nuk është e nevojshme të keni vend të caktuar për veprim dhe aktivitete të drejtuara drejtë procesit të pajtimit. Ata mund ta bëni kur të doni dhe ku të doni. Youth Reconciliation ambassadors nuk guxojnë të kenë orar pune (dhe zyre), sepse kjo është punë që bëhet 24 orët e dites, shtatë ditët e javës.

Për ti plotësuar deklaratat e mësipërme, do përmendi një hap që definitivisht do e bëj dhe që do i kontribuoj procesit të pajtimit në rajon.

Së pari, mbasi puna ime është për të mësuar njerëzit, unë kam mundësi të shpërndaj mendime pozitive dhe atmos-

ferë mes të rinjve, siç janë, në numër të madh studentët, derisa bisedoj për forcimin bashkëpunimin mes njerëzve të Ballkanit Përendimor. Disa nga ata as që nuk kanë qenë të lindur kur ka filluar lufta në ish Jugosllavi dhe ndoshta nuk janë të njoftuar me atë çfarë ka ndodhur në të vërtetë. Ndoshta kanë jetuar (dhe ende jetojnë) të brumosur me urrejtje, fanatizëm dhe jotolerancë. Sytë e tyre duhet hapur përsëri, sepse duhet të vazhdojmë përpara, duhet të rindërtojmë urat që kanë qenë të rrëzuara njëherë dhe të hedhim themelet për fazat e reja të marëdhënieve të Ballkanit.

Së dyti, unë jam student i studimeve kulturore, ku më së shumti takohem me fenomenet e multikulturalizmit, gjatë së cilave jam mësuar me respektuar diverzitetet dhe të promovoj zhvillimin e marëdhënieve multilaterale në të gjitha nivelet dhe të gjitha fushat. Prandaj, për mua është e natyrshme që të jetoj sipas modelit *pluribus unum*¹⁰, dhe me gjithë kënaqësi do shpërndaja këtë temë përmes punimeve që shkruaj, përmes studimeve që bëj dhe ndër qarqet akademike në të cilat sillem.

Si e fundit, por jo më pak e rëndësishme, do mundohesha që, duke përdorur përpjekjet maksimale, që të njoftoj njerëzit rreth meje me iniciativën që kam ndërmarrë, dhe të mundohem në ndonjë mënyrë që ti inkuadroj në procesin e pajtimit rajonal. Gjithashtu do mundohem që të jem qytetar më aktiv, dhe të marr pjesë në aktivitete që do çonin drejtë arritjes të atij qëllimi. Vendosmërisht besoj që është shumë e rëndësishme të formojmë rrjetin e njerëzve që do merrnin pjesë në mënyrë aktive, dhe tu përhapin mesazhin të tjerëve.

¹⁰ Të bashkuar në diversitet.

Siç ka thënë një president amerikan: „Fati ynë nuk ofron një filxhan dëshprimi, por një kupë mundësishë. Hajde pra ta përdorim, jo në frigë, por në lumturi, dhe „kalorës në Tokë“, le të shkojmë përpara, të fortë në bindjen tonë, të palëkundur në qellimet tona, të kujdesshëm nga rreziku; por të mbështetur në besimin tonë në vullnetin e Hyut dhe premtimin e njeriut. (Riçard Milhaus Nikson, Fjalimi i parë i inaugurimit 20. januar, 1969.)

YOUTH RECONCILIATION AMBASSADORS

Selected Essays

Contents

Acknowledgements	141
Preface	145
Adnan Smajić DESIGNING A WAR	149
Amina Herak CHANGE	153
Bojana Miletić ACHIEVING TRANSITIONAL JUSTICE – THE ROAD TO RECONCILIATION	157
Damjan Jugović MORAL CRISIS – GLOBAL CHALLENGE	163
Jelena Vraneš DEALING WITH THE PAST	169

Kristina Ivanović MY CONTRIBUTION TO THE PROCESS OF RECONCILIATION IN THE BALKAN REGION	175
Marko Potić MY VISION OF RECONCILING THE YOUTH IN THE BALKANS REGION: CONCEPT AND PLAN IN GENERAL	181
Xevat Kastrati MY PATH	185
Sabina Pstrocki-Šehović MY CONTRIBUTION TO REGIONAL RECONCILIATION	189
Predrag Panić MY CONTRIBUTION TO THE REGIONAL RECONCILIATION	195
Jasmina Karatošić I HAVE A DREAM	201

Acknowledgements

Throughout the entire process of informing about reconciliation and sub-products arising from efforts equipment the youth, who come from areas where twenty years ago war was raging, with knowledge and skills to overcome bigotry and fascistic social climate, involved many individuals, experts, enthusiasts, volunteers, NGOs, government institutions, universities, diplomatic missions and donors.

They have invested a lot of effort and energy by contributing to the humane and emphatic relation to the victims. At the same time educating about the causes and consequences of the war in the former Yugoslavia, and working on their own ideas about it, but without the justification of inhumane treatment of their fellow citizens and neighbors, developing new perspectives directed towards the European model of development in post-socialist countries that were included in the democratic transition. All that was shared during the regional project of Youth Ambassadors of Reconciliation.

The entire program of explaining/clarifying factors, elements and cause-and-effect relationships that were destroyed ie. material, ideological and value-devastated areas in which after the war of every man against all it was

necessary to restore the functioning of the system, repair, and, finally, completely built with the help of laws, rules and institutions that guarantee security and safety for all members of society.

Eminent is that the work on improving the mechanisms of the rule of law and building a worldview that allows progressive attitude towards fairness requires effort and patience. For this reason, the Youth Board of Education thanks the whole collective and network of people who made this project come alive and develop in the region. Instead of collective thanks, I'll try to name each person by name who participated in the implementation of this project, I apologize in advance if someone is left out. These are the people from whom we learned a lot, and that are open to upgrade their knowledge and review their own perspective, which proves that man is a thinking being located on a trip where by each new day he upgrades, grows and learns and thus becomes nobler, more valuable and richer individual.

For these and a million more reasons I want to give a big and immensely thank you to the British Embassy which has enabled resources to put our ideas into practice. I own gratefulness to the OSCE Mission to Serbia and the Government of Switzerland who helped publishing this collection.

Thanks to Ivanu Graheku for the support, advice, translations of texts and constructive criticism.

Thank you volunteers on good ideas, their efforts and knowledge: Milan Škobić, Vladislava Stojmenovic, Jovana Djurovic, Neda Zivanovic, Bojan Miletic, Hana Hudak, Tamara Ratkovići and Tibor Moldvaiu.

A huge thank you for professional advice to Youth Education Committee- Tamara Tomasevic, Nebojsa Tasic and Srđjan Milosevic for sharing the experience and operating instructions.

Thank Humanitarian Law fund which generously helped us with the understanding of transitional justice by sharing with us the information collected for many years and left an invaluable mark in the development of a democratic and pacifist society.

Thank Equality Commissioner Petrušić Nevena and her collaborators, the Commissioner for Information of Public Importance, Ombudsman Sasa Jankovic, Zorana Markovic and Tatjana Babic, former and current director of the Anti-Corruption Bruno Vekarić and other experts from the Prosecutor's Office war crimes, Ivana Ćirović Director of Government office for cooperation with Civil Society, Milan PAJEVIĆ, Director of the EU Integration and Maja Bobic Director of the European Movement in Serbia, they always find time for the youth ambassadors and equip them with knowledge about the mechanisms of functioning of active citizenship and learn more about them with the principles of human rights.

Thank you, teachers, lecturers, coaches and trainers: Du-bravki Stojanović, Tanji Mišćević, Žarku Koraću, Ivanu Jovanoviću, Marijani Tomi, Dušanu Jovanoviću, Katarini Janković, Milici Delević, Srđanu Miloševiću, Milošu Hrnjazu, Jeleni Bujanji, Jeleni Milić, Tamari Tomašević, Nebojši Tasiću, Ivanu Kuzminoviću, Marku Stanisavljeviću, Aleksandru Gajiću (...) who helped in a striking and inspiring way to our students, participants in this regional project to gather knowledge of history and of European integration and to understand the role of their countries and their own role in the process of breaking prejudices and

stereotypes and to understand the importance of reconciliation in the region.

Thank embassies of Great Britain, Bosnia and Herzegovina, Germany and Slovenia which have hosted us and exchanged views with youth ambassadors of reconciliation in relation to the progress of the region's European integration.

I thank Mark Vukomanović for the speed and efficiency in the design of this collection.

Thank Tourist Organization of Belgrade Tourist Organization of Serbia and Peščanik for the materials and literature for Youth ambassadors of reconciliation program participants.

Special thanks to all the youth ambassadors of reconciliation in their texts and post-seminar activities that assure us that it is worth to continue working with young people in the region because there are so many things which connect us instead of building walls.

Thank you to all those who believe that it is possible to make the world a better place by investing in future decision-makers will refer to his role in a responsible and fair manner, in a manner that is contrary to what was the practice of the former leaders of the region during the period when the war the only scenes that we knew of.

Naim Leo Beširi
Youth Education Committee - Executive
Director and Programme Manager

Preface

“War, even the longest, just jolts the questions for which it started in the first place, and its solution is left for the times that follow the conclusion of peace.”

Ivo Andrić

In front of us is anthology, a collection of essays on the reconciliation from the perspective of students who find themselves in the role of youth ambassadors of reconciliation. This is where we have installed a whirl of information, desires, aspirations and personal experiences on the reconciliation in the region. These are the stories of all of us.

At this place, instead of toys and balloons, children were brought up by the rumbling of the guns from sky and earth, and fear and uncertainty in the air. These children who grew up in the times of war, are today in the same place and they have become young and educated individuals who are trying to replace image of war casualties with better and happier pictures.

They are the ones investing in their own education by providing a hand of reconciliation to its neighbors, by active listening of those who belong to another “group” (national / religious / political / sexual ...), by researching and questioning the information they were given with the tendency to apologetically approach them, they provide a good example to all those who are still scared and from that same fear they hate. Those who are not yet ready to foster reconciliation nurture xenophobia and intolerance as an evil plant that destroys healthy tissue and prevents the prosperity of society. The exclusivity which limits is poor and backward for the entire region. Consolidation of democracy and the establishment of the rule of law are among the main tasks of the post-socialist countries that emerged after the dissolution of Yugoslavia. During the course of the process, however, other streams appear which work to set back the efforts to make a progressive social habitat. However, if the installation of institutions and implementation mechanisms for their operation were the only challenge faced by the countries that have been conflicted before more than twenty years, perhaps we would now live in a much healthier and more advanced social orders.

What scares is the fact that in the area we are just talking about, exist nationalistic fractions that still deny the crimes and practice methods of inhumane relations towards the victims. However, the hope is instilled by the intellectual groups which have a healthy and rational relationship to the definition of the past and present. They look positively to the joint future of development and cooperation.

Such civic and humanistic stream is consisted of young people and their wording marked work which we hold in our hands at the moment. They realize the impact of poor

outcome and warmongering discourse which is marked by an exaggerated fear of neighbors and fellow citizens of other nationalities.

Youth ambassadors of reconciliation are brave young men, eager for knowledge and thirst for the truth. They're not afraid to talk about the past, which is traumatic and inhumane while exchanging experiences, views and knowledge with neighbors, and through discussions and joint projects they build a network of reconciliation which results with fellowship in the region, accelerating the process of strengthening democracy and coexistence.

Their moderate and rational attitude questions every theory, supports every statement by the facts and quotes from philosophers, scientists and eminent experts . They look and learn, they upgrade the previous knowledge, and they eagerly collect the unknown by building a mosaic of truth and righteousness. These works testify how much they are aware that the state order in which they currently live in is not the most ideal form of democracy and the rule of law, it is not a hive of justice and righteousness, it is not entirely neutral space that opens up the possibility for strengthening and implementation of human rights since the consequences of the war are in all pores of the society, but is likely to become more secure and stable place to live. Not for a month, but over a longer period it is possible to provide a better and more just society. By small, but firm steps we are getting closer to the goal of peace and stability. It is important to foster awareness that each of us carries a part of the responsibility, and that it is possible to operate at the micro level so that accumulated small changes could make a larger and more significant one. The development of critical thinking is a good way to mark totalitarianism and indoctrinating as one of the main problems in the region.

Exploring the phenomena of political realities, historical factors, the means of manipulating public opinion, these young people guarantee that a mature society without stereotyping and labeling can be made on the ground of the former Yugoslavia.

Dijana Ljubanović
Head of the Human Rights Department
and Programme Coordinator

Adnan Smajić
Banja Luka

DESIGNING A WAR

In the lecture titled “The Misuse of History”, a highly regarded professor of University of Belgrade, Dubravka Stojanović, closed one of her topics stating the following: “Then the war was produced”. Exactly that statement summarized the essence of the whole history of human conflicts. Contrary to what the popular media broadcast, in modern history, not a single conflict has occurred all of a sudden, even though there is a constant tendency to assure the public that certain event have triggered a chain of reactions. However, there is a long and careful process of spreading propaganda, manufacturing consent and changing context of history in order to initiate and catalyse conflicts. That process might be referred to as designing a war.

Through past century, history has been used as an experimental science for preparing people for future conflicts. It has always been necessary to change the past by all possible means in order to change the present. When it comes to Former Yugoslavia, propaganda has started years before the actual conflicts. For years, the intellectual elite of Yugoslavia, led by historians, was publishing articles with an alternative history; it has discussed and developed a new biased historical context during television debates and changed textbooks in order to prepare children for the continuity of hatred. What is more, a change of history was essential in order to justify the war. Such policy contained many examples of proof by assertions or commonly known as a proverb stating that “a lie told for many times becomes the truth”.

But why is changing of historical context necessary? A comprehensive understanding of conflicts between large groups must always include a psychological dimension. If we recall cases of conflicts in the last century, or even further in the past, we won't stumble upon a single event presented as aggression or invasion by leading military countries. There was no Russian invasion of Afghanistan, but rather Russian defence of Afghanistan; nor was there the United States' invasion of South Vietnam, El Salvador, etc. False representations went so far that concentration camps, surrounded by barbed wire and guarded with armed soldiers, were called “strategic villages”. War propaganda was advanced to that extent that even Orwell himself would be surprised. Yet, one of the main aims of war propaganda is self-victimization, which Stojanović defined as a crucial moment of history. Through self-victimization, we create a notion of *political indulgence*, which liberates political future for further conducts. If the public is presented as a victim, then people are easily pushed into conflicts. Therefore, it doesn't matter

which historical point of view we take, our nation never did anything wrong and every war is self-liberating and a self-defence one.

The process of self-victimization has also taken place prior to the Yugoslavian war, placing a burden of aggression upon previous conflicts, going back to WWII, during the Independent State of Croatia, or even during the Ottoman occupation. So, when it came to the rising tendencies in the 90s, the ultimate justification and unique explanation of the war had already been prepared. A history without responsibility was created and there was no doubt in the justness of the cause. A striking example of this is the behaviour of Slobodan Milošević, reactivating the Serbs' chosen trauma of the memory of the Battle of Kosovo (June 28, 1389).

After a relatively brief description of designing a war, the following issue is related to the aftermath – what happens after the war is produced? In order to re-establish the priority of human needs, we tend to create the aforementioned *chosen trauma*. The concept of chosen trauma is closely related to the process of self-victimization and selective belief, and is often used as grounds for further conflicts and political ideologies. According to Vamik, *the term “chosen trauma” accurately reflects a large group's unconscious “choice” to add a past generation's mental representation of a shared event to its own identity. The chosen trauma makes thousands and millions of people designated – “chosen” – to be linked together through their shared mental representation of that trauma.*¹ One of the most important

1 Vamik D. Volkan, „Large-Group Identity And Chosen Trauma“, Australian Psychoanalytical Society, 2005
www.psychoanalysisdownunder.com.au/downunder/backissues/6/427/large_group_vv, accessed- 19.01.2013

parts of any reconciliation is overcoming chosen trauma and establishing a relevant truth. We might choose to endlessly accumulate pain, and scream for vengeance, or we might accept the loss, re-humanize the enemy and establish justice by provoking responsibility, rather than guilt. Reconciliation can occur only in true peace, which is not a mere absence of conflict, but the presence of genuine justice.

The importance of this text lies in understanding that every war is designed upon weaknesses of a certain society, most commonly based on chosen trauma. Every single nation is carrying a burden of history on its backs, observing a world through a prism of preceding conflicts, innocent victims and undeserved suffering. Yet, every new conflict is a step towards the abyss of humanity within the nation. And people are not the ones to be blamed. Each war is part of a grand design by the intellectual and political elite of the nations, and by words of D. Eisenhower, every gun that is made, every warship launched, every rocket fired, signifies in the final sense a theft from those who are hungry and are not fed, those who are cold and are not clothed.

Amina Herak
Goražde

CHANGE

*“Darkness cannot drive out darkness,
Only light can do that.
Hate cannot drive out hate,
Only love can do that.”*
Martin Luther King

My homeland, Bosnia and Herzegovina, has 2 entities, Brčko District and 3 presidents. The situation in the country is extremely complicated because of the strong social cleavages, weak economy, institutional weakness and political instability. Due to such matters, Bosnia and Herzegovina is one of the weakest countries in the region. When will a positive change come, as a step forward, it's hard to say. Bosnia and Herzegovina has been standing on the

European path for a long time, but literally standing, not moving. In itself, the B&H Constitution is discriminatory and constitutes many inconveniences and feelings of inferiority for minority groups in this country. One of the most famous examples of this case is definitely a case Sejdović - Finns. For B&H to move from the "start" of the path towards the EU and resolve other issues, first it should resolve this question. The problem of minority groups can be resolved only by changing the entire constitution. It's hard to be a young person in Bosnia and Herzegovina, because we do not have nearly the same conditions as the European youth. Our education system is still undefined, the Bologna process is still not implemented consistently, unemployment rates are high at the top of the pyramid of problems of B&H; poverty also took its momentum while the state officials fill their pockets.

This situation is certainly a consequence of the wars that have rushed through the states of the former Yugoslavia, so Bosnia and Herzegovina is reliving the situation across the region. The first post-war issue was interregional reconciliation – how do people get back the faith they once had in each other? So, 20 years after the war, this issue is still actively working on its implementation. The first thing that is obligatory for Bosnian people on the path of regional reconciliation would certainly be the prosecution of crimes in the war of 1992 – 1995, and the acceptance of responsibility for the genocide that took part in Srebrenica. Decision of the court, to remind you, was that Serbia is not guilty for the genocide in Srebrenica, and that the forces that besieged the city are to blame, as the Court declared. Serbia is not guilty for the genocide, but it is responsible and guilty for not preventing it and not cooperating enough with the Hague Tribunal. After the final judgment, the Prime Minister of the RS expressed the view that the lawsuit of B&H against Serbia and Monte-

negro is illegal and illegitimate, because it was not a reflection of all the institutions of Bosnia and Herzegovina. The fact is that the people of Bosnia and Herzegovina, for the past 20 years of living together, are trying to move on, but still, hate speech and squabbling politicians about the genocide in Srebrenica and national issues are matches that could well light a fire! For people to live together in harmony, working on economic and social issues, they must previously confess to crimes they have committed against each other and apologize for them, not that it would reduce the number of victims at both sides, which are attributed to collateral damage. Each victim has a name, like any criminal. One step forward certainly is the arrest of Slobodan Milosevic, Ratko Mladic and Radovan Karadzic and bringing them to justice. One step forward on this issue also is the text of the protocol on cooperative prosecution of Serbia and Bosnia and Herzegovina in the prosecution of perpetrators of war crimes. Protocol Office of Bosnia and Herzegovina and the Office of the War Crimes of the Republic of Serbia on cooperation in the prosecution of perpetrators of war crimes, crimes against humanity and genocide, provides the modalities of exchange of information and evidence in war crime cases. All this is an additional point in the standings of regional reconciliation and efficient prosecution of war crimes.

I represent the youth of my country and the region, I am not prejudiced towards other nations, my heart is filled with ambition, the desire for a better future, a desire to work toward a better future, the desire for education as young people have it in Europe and the world. Life is too short to spend it in hatred and fear, because we have so much to do in the region, so many buildings to raise, building the economy, improving the political system, social policy, regional security and, the most important - education. So many ways to be run over but together. To achieve

the goal of reconciliation and unity, people, especially young people, need to invest in themselves and their education, to develop as many skills as possible, collect as much knowledge from as many areas, because the function of education is to teach one to think intensively and critically. Young people are the greatest force, and if they want to achieve positive change in their own countries and in the region, they need to leverage knowledge gained in creating common projects, associations, unions and organizations. Only a positive and professional approach to certain situations and problems can induce some change. Participation in the program YRA certainly shows a willingness of young people in the region to be part of the big changes they want to see in the region, changes that must and should definitely come.

We have to start accepting the basic facts about the past, face them, and boldly move towards European integration. And as long as we live in the past, we will not have a better present or future.

Bojana Miletić
Belgrade

ACHIEVING TRANSITIONAL JUSTICE – THE ROAD TO RECONCILIATION

Famous Czechoslovakian writer and harsh critic of totalitarian regime in his country after the Second World War, Milan Kundera, once said that struggle for human rights is the struggle for humanity, set against the abuse of governmental power, that it is the struggle for remembrance

and against oblivion.² In this paper firstly, I will reflect on transitional justice, what it represents, its core principles, and secondly, how it is connected to building and obtaining honest reconciliation in post-conflict region.

According to Mark Freeman³, transitional justice is focused on “challenges of the transitional societies - whether they are transitioning from war to peace or from an authoritarian to a democratic society - how they cope with the heritage of mass violation of human rights.”⁴ Even though their roots can be found in Nurnberg trials, it is portrayed as becoming a relevant law doctrine in the post cold War period. In 1988, the Velasquez-Rodriguez vs. Honduras ruling laid the basis for the field in which transitional justice started to operate and drew its main principles. This ruling, which was confirmed later by the European Court for Human Rights and various UN documents, had established five basic obligations for every country in the world. These obligations are: taking steps in preventing human rights violation and conducting an investigation in the cases where violation had occurred, identifying the victims and perpetrators of those crimes, determining adequate penalties for those responsible and providing reparations for victims. Basically, these obligations are implemented through four main mechanisms: criminal prosecution for the most horrific crimes - genocide, crimes against humanity and war crimes, “truth commissions”, reparations for the victims and “vetting” programs.

Given that criminal prosecution of generals, paramilitary and military officials, specifically those who had com-

2 Alex Boraine, Janet Levy, Ronel Scheffer: “*Dealing with the past-Truth and reconciliation in South Africa*” Samizdat FreeB92, 1999. p.6

3 Mark Freeman: “What is Transitional Justice?”, *Journal for Transitional Justice*, Humanitarian Law Center, Belgrade, 2007

4 Ibid. pg. 7

mitted crimes against other ethnic groups in civil wars, is very hard to conduct in their own country, usually due to a lack of political willingness and consciousness, almost all of the courts were established in some neutral third country dealing with specific countries and regions like Ruanda, Former Yugoslavia, Sierra Leone, East Timor; also because some of the courts began their work while the conflict was still going on- the International Court Tribunal For Former Yugoslavia in Hague was established in 1993/4. Still, sooner or later, as in the case of FRY, every new country formed their own special court and Office of war crimes prosecutor.

Truth commissions are temporary, usually state-funded non-legal mechanisms of transitional justice. The main focus is on the victims and their suffering, what they have been through, which can have a great social and psychological effect on the whole public. They are founded in order to investigate and report on massive human right violations, told about by their victims and their families. The first successful truth commission was held in Argentine in 1983. It was founded by Raul Alfonsin, a newly elected Argentinean president, who immediately distanced himself from the military junta and Peron's Populist Party. The head of commission was the famous Argentinean writer Ernesto Sabato, and, in less than one year they presented to the public the National Commission report. They have discovered around 350 concentration camps with political dissidents, members of armed guerilla but also a lot of civilians - priests, lawyers, professors etc. Also, the South African truth and reconciliation commission is well known for its public, nationally broadcasted hearings that were important bearers of national catharsis.

Reparation, as a mechanism of transitional justice, represents extrajudicial methods indented at repairing financi-

al and moral consequences of war. That compensation often includes material support to victims and their families followed by privileged or special access to public or private services like social security, healthcare, pensions etc. Besides financial support, there are symbolic reparations which can be more efficient and more needed, such as memorial centers that honor the victims and are a constant reminder of the committed crimes.

The last mechanism, according to Mark Freeman, is a “vetting“ program; it aims at educating, accomplishing sensitization and training of public workers in post totalitarian regimes in order for them to evolve from instruments of oppression to instruments of integrity and honorable public administration.

In order for us to have a brighter future we must build a morally responsible present. It is important to recognize transitional justice as a set of principles, but also as an action plan, a strategy. That action plan is consisted of these merits⁵: Truth, Justice, Reparations, Democracy, Rule of Law, Economic growth and prosperity, Peace and finally Reconciliation.

In 1988, at the conference marking 40 years of signing of the Universal Declaration Of Human Rights, Mary Burton, activist and patroness of Human Rights League, remembered a Uruguayan priest who was telling a story about a women in Uruguay, whose child had been abducted, probably by governmental forces. She said: “Father, I am ready to forgive, but I need to know to whom and what

5 I have attended a lecture by Ms. Marijana Toma, Journal for Transitional Justice editor and coordinator of the school of Transitional Justice in Humanitarian Law Center. These principles were Ms. Toma 's conclusions after years of experience and analysis of transitional countries. I am very thankful for her insight.

I am forgiving”⁶. Without finding out the truth, what had happened, who had done it, the injustice that was done to the victims and their families will only get larger, so it should be our duty to demand the truth. The next step would be finding and persecuting those responsible for crimes. This is also essential and closely connected to the latter. If we all know what had happened but do nothing to find and persecute those who are responsible, we are continuing with oppression, in some way, committing crimes ourselves. Symbolic reparations- memorial centers, commemorations, public apologies to victims by highest ranking politicians can help face us with the past and with the things that were done in our names, but, more importantly, it can show to the victims that we feel their pain, that it is important to remember our crimes so as not to repeat them ever again. Self evidently, Democracy, Rule of Law, Peace and Economic Development are an institutional and political framework and foundation for these steps to happen. Or, as Albie Sachs had said: “The true reparation that we seek is directly tied with constitution, voting, dignity, land, employment and education. If we are provided with it, and if during this period we see a decent step forward to creating a nation and truly respecting common human dignity in this country, I think that the pressure directed to persecution, punishing and truth commissions will decrease.”⁷

There is a saying:”One cannot build the house starting with the roof”. We can’t expect to move forward as a community, if we are not cooperating with our neighbors. We can’t productively cooperate with them if there are misunderstandings, if we don’t know or don’t want to know the whole truth about crimes, if one side sees another as

6 Borraine, Scheffer and Levy...Pg. 14

7 Ibid. Pg.36

an aggressor who didn't persecute, who had done nothing to repair the damage caused by its war criminals, if there is no freedom of speech in our community, no free elections, no rule of law, if there is no social or economic security and progress. Whatever the circumstances, after we had blamed our politicians for terrible choices and political moves, we must not forget to ask ourselves - where were we when that happened? Who had chosen those politicians? So, in that way, people who had supported those who made terrible choices and did almost nothing to stop it, have a responsibility to acknowledge it, and we, as a future generation, who grew up in those horrific times, have a responsibility to know the truth and to say 'never again'. We can't impose reconciliation upon victims, we can't demand it from them, we must only work our way, according to this "action plan" for achieving transitional justice as a universal merit for dealing and repairing the damages caused by wars and massive human rights violations.

Bibliography:

Alex Boraine, Janet Levy, Ronel Scheffer: "*Dealing with the past-Truth and reconciliation in South Africa*" Samizdat Free B92, 1999;

Mark Freeman: *What is Transitional Justice?*, Journal for Transitional Justice, Humanitarian Law Center, 2007;

Damjan Jugović
Sarajevo

MORAL CRISIS – GLOBAL CHALLENGE

*“Sometimes I feel that life is passing me by,
not slowly either, but with ropes of steam and spark-
spattered wheels and a hoarse roar of power or terror.
It's passing, yet I'm the one who's doing all the moving.”*

Martin Amis.

Time... One of the most important things in life for me. During school days, we study human evolution, the origin of man, the development of civilization and the modern society. Our parents teach us to tell the time even before we

start school. Tick-tack, tick-tack, the clock is ticking. Time is passing by. There are so many thoughts running through my head. We live in a much faster paced world than our ancestors did. Do our responsibilities considerably increase every day as well? Are we far more required to think fast, to make our own decisions, to learn the lessons from the past? Is it high time we became well aware of the fact that we will not be young forever? If our time is limited, where are we now? I can ask myself a million questions that probably no one could answer.

“The attempt to combine wisdom and power has only rarely been successful and then only for a short while.”
Albert Einstein

Was Albert Einstein right? Let us try to be the rare ones, wise and powerful. Those in charge of our future have to be very powerful. Yet, how can we be sure that they are wise enough to change it for the better? The answer is simple - we have to believe! The future belongs to those who believe in the beauty of their dreams. Power, no matter whether it is inherited or gained, changes our view of the world. It changes societies and ways of thinking. We don't have much time left. We have to do something.

“Better to do something imperfectly than to do nothing flawlessly.”
Robert Schuller

While we are thinking of what to do, the world is changing. Others rule our lives. We are just watching them in silence. That is not the role I was born to play. It is up to

us to make a decision who we want to be and what our future will be like.

All the youth of the world can agree on the basic principles that should be integrated in our future. I know it is not realistic to expect everyone to have an ideal childhood filled with physical and spiritual care, but I also know that all the wars of today could be stopped only if we were less selfish, if we replaced animal instincts with common sense and tolerance. How can we let so many people starve to death all over the world knowing the fact that so much food is wasted every day? We need more understanding, more tolerance and less selfishness.

All the conflicts in the world can be overcome by peaceful means. Can any goal be more important than a human life? Who has the right to take someone's life away? All we want is peace. We do not want history to repeat itself.

Any change has to start with an individual. All revolutions, all the movements, all battles had a prominent figure, a leader, an initiator. If we want to change something in our environment, we always have to start with ourselves. *We* have to change first. Then we can move on to a narrower society and local communities. That way we could be a team which could influence the higher levels of society. Public opinion and awareness have to be influenced every day if we want to change certain prejudices, habits and discrimination. If you as an individual can not contribute to society, then you should at least not hinder it. Are we satisfied with the current situation? Why are we facing youth "brain drain" in the region? I think it is high time for us to take action, to take some important steps. Firstly, it is necessary for us to realize that regional cooperation is very important. When united, we can make progress much faster. The whole world, not just Europe, seeks glo-

bal unification, simplification of all systems, a unique educational system and an open market. Yet, the Balkans has so much diversity. Are we so specific that we do not see the benefits and advantages of a global merging, or are we just too stubborn to give in to some simple steps?

Let's create a vision. Each of us should have it. We should all agree on it. That vision will be our cynosure. It will lead us to a better and safer future every day. We need to broaden our horizons, to strive for long-term goals. Ignore everyday petty interests, which draw our attention from much larger ones, far more difficult to reach, but far more important. It is not uncommon for people to be blinded by petty interests. We are just not aware of the fact that we are misled by them, that those petty interests push the ultimate goal ever further from us - the one that can be reached a little harder.

I think it is about time for us to realize that, in most cases, politicians use nationalism and hate speech to draw people's attention from very important issues that should concern us most, which concern "*ordinary people*" who are not interested in stories about conspiracy theories and who do not believe that anybody's goal is to deceive them. They just want security, jobs, better health care, free and high-quality education, the opportunity to send their students to study at prestigious universities abroad. They want their country to provide normal working conditions and jobs for them after their studies. That is not too much they ask for, but they are usually not satisfied. It's time to start the reforms. The aim of joining the European Union is not about the European Union itself, nor the visa liberalization and freedom of movement, it is also all the reforms that are a condition of access to the European Union. These reforms will promote the best values, qualities and possibilities.

We are facing a day to day moral crisis in society. Corruptions, nepotism, abuse of power, are things that cause serious problems in the society, ranging from violence, juvenile delinquency, to all the others. In the future, we will have to pay more attention to the role of the family as the basis, which will create new pillars of society. Family is the foundation from which we further expand. Later on, the role of society appears, but we can choose our society, not the family.

We need the media to support changes in the society. Media shapes public opinions and attitudes. We live in an era of mass media, which drives and destroys societies. Media freedom has to be guaranteed, but I also believe that there should be some limits that the media should not step over. We need a broader social action to finally put positive things, stories and heroes in the right places in the media, not just the bad news on the front page. Putting criminals or hooligans in the spotlight promotes violence, which undermines normal development of an individual. They serve as role models for the younger generations.

I believe in this society, I believe in changes. I want to believe, because when we are motivated by goals that have deep meaning, by dreams that need completion, only then can we truly live our lives. The meaning of life lies in optimism, in faith that has managed to run the society for centuries in the most difficult moments of the history of civilization. Finally, the clock is ticking...It strikes *'high time'*.

"When it is dark enough, you can see the stars."
Charles Beard

Jelena Vraneš
Belgrade

DEALING WITH THE PAST

As we all know, Germany, as well as Berlin, was divided between allies in the Second World War. It was the border between democracy and communism. The Berlin wall, aside from being the dividing line of two ideologies, was an actual wall built in the city. The fall of the Berlin wall, symbolized the end of the Cold war. With the fall of the Berlin wall, the process of transition in Eastern European countries began. Transition was mainly peaceful, but that was not the case in Yugoslavia. The political elite used the multi-party system to start the fight for national states. At that time, the transfer from communist authoritarianism to national authoritarianism was justified with the right of one nation to live within one country. It led to civil wars during the last decade of the 20th century, and our societi-

es were faced with many crises. The result of the wars was animosity among nations, xenophobia and intolerance.

However, why is the story of the divided Germany and Berlin so important? Well, no one could believe that after the Cold war there would be another physically divided city. Now we have a similar situation in the Balkans. Kosovska Mitrovica is a divided city in the 21st century. Bridge across the river Ibar is the line between the north and south part of Mitrovica. People say that bridges connect people, but this is not case with this one. It is a border between two ethnic groups. This barrier is a result of the war, but also, a result of the misunderstanding of problems, situation and fears between people. Although the war in Kosovo formally ended with the Kumanovo treaty, some problems still remain. Postponing the solution and the late start of negotiations worsened the situation. Besides issues of high politics, there are still many everyday questions that we do not have answers to. In addition, there are same problems in every republic of the former Yugoslavia; they are all facing intolerance and animosity among different ethnic groups.

For many years, it was taboo to speak about the war crimes and victims from other nations, because every side thought that it had the right to defend its territory and people. In addition, many politicians denied the crimes. The situation has changed, but not completely. Still, there is political unwillingness to deal with the past in a proper way. Nevertheless, a positive thing is the fact that there are younger generations who want to look to the future and acknowledge the victims, give honour to them and, on that basis, build further relations. Equally important is the effort of NGOs to pressure governments to found RECOM. RECOM would be a Commission of truth, with the focus on victims, and its goal would be to investigate and report on criti-

cal periods of violation of human rights, suggest reparation and measures of prevention in the future. It is important to face the crimes and honour the victims of all nationalities, because every victim is equal and all of them deserve respect. This Commission would have twenty members from all parts of ex-Yugoslavia, taking care of the equal representation of ethnic groups. Its main purpose would be to establish facts about war crimes and other violations of human rights that have been committed on the territory of SFRJ from the 1st of January 1991 till the 31st of December 2001. Also, to point out political and social circumstances that had influence on these acts and consequences of crimes and violations of human rights.

In addition, one of the objectives is the recognition of injustice inflicted to victims with the purpose of building a culture of solidarity and sympathy, as well as contributing in lightening the destinies of the ones who disappeared. A critical thing for this Commission is to contribute in preventing war crimes and other violations of human rights from happening again. The draft of the Statute of RECOM emphasizes that it is necessary that the politic elites and our societies accept facts⁸. I would say that this particular commission has a very difficult task and that it will be very hard to do all those things in and for our societies, but, at the same time, this is very important for all of us and for generations to come. The coalition for RECOM, which is gendering more than 1.800 NGOs and individuals from all of the ex-Yugoslav countries, is now trying to lobby amongst politicians to found this commission so that this would not be just another NGO project, but a true regional commission with support from all the states.

8 Available on: http://www.zarekom.org/uploads/documents/2011/04/i_836/f_20/f_1857_sr.pdf, article 13., downloaded on 08.10.2012.

We can see that there is an effort to make a very significant project, started by non-governmental organizations, that needs approval from the governments. This can be done till the end of this year, the next year or sometime in future, and consequently, we need more actions going in different directions. Intercultural meetings and cooperation amongst younger generations are very important. Through this, young people can be introduced to other cultures in the region. It is also a good way to break down stereotypes about nations, their behaviour and (un)hospitality. For example, the Youth Initiative for Human Rights is organizing Visiting programs with a goal to break down barriers between Serbs and Albanians through direct contact. This program was started in 2003 and it was attended by more than 2.000 participants. Also, the Youth Education Committee organized a project called “Youth Reconciliation Ambassadors” as a way to connect young people from Serbia, Bosnia and Herzegovina and Kosovo and to promote cooperation among our societies, to work on overcoming obstacles which we have been facing since the end of the wars, to share our experiences and make new friends. These initiatives mean a lot to young people, mainly because, more or less, we are all facing with some kind of prejudice, and this is the best way to overcome them. These are all young people who want to show that the war ended long ago, and that it is possible to get along with other ethnic groups, if they want to handle the mess from the past. Moreover, all of them realize that for the Balkan countries it is essential to work together to overcome barriers and share experiences of transition.

A problem with nice words written on paper is realizing them. Most of the people living in the Balkans want peace and friendly relationships with their neighbours. So, we have to ask ourselves what prevents us from achieving this. I would say – mainly fear, when we realize that our

stereotypes and prejudices are not real. We are, possibly, scared to look foolish. Some people still think that it is impossible to live in peace with neighbours in the Balkans, but this is still just a prejudice imposed by the others. Therefore, we need to prove to ourselves that we can live peacefully. The best way to do this is by regional cooperation with a goal to promote multiculturalism and friendliness. When we realize that our differences do not threaten us, we can achieve understanding between us. This is the starting point of peaceful relations and cooperation.

Kristina Ivanović
Leskovac

**MY
CONTRIBUTION
TO THE
PROCESS OF
RECONCILIATION
IN THE BALKAN
REGION**

“An eye for an eye makes the whole world blind”
Mahatma Gandhi

Most people in our region are not yet ready to make a first step and start believing that only life of peace, harmony and friendship with our neighbours, life without wars and sufferings of innocent people, is worth living. People are blind, and that's why they need someone to open their eyes and bring light into their minds, so they can start thinking about forgiving and start living the future. That's why we are here. Ambassadors of reconciliation will make them see and, in that way, we are going to bring light into this region which is tormented by war, and covered by darkness.

How to do that? That's the most common question in every great problem of our time. The answer is quite simple, since those countries in the region are not unique in their problems, because people from all over the world are facing the same problems as we are today, and some of them found the answers on how to deal with that. The only thing what we have to do is "watch".

One good example of how to settle hostilities between nations is the Franco-German model of cooperation. After the Second World War, France and Germany were ferocious enemies. Decades of hostility were behind them, and the future was pretty hazy. But, they finally understood that their countries can prosper in the future only if they set their disputes aside and start forgiving. The final result was the "Declaration of Friendship" between France and Germany, which was signed in 1963, and from that time these bonds that connect the two countries grew stronger. Today, these two countries possess the most prosperous economies in the EU, and also the greatest guarantee for European peace and security. Their example should be followed by our region. Our leaders have to make the first move towards peace, as De Gaul and Adenauer had done four decades ago, and to forgive each other for atrocities

made in the past. It will be a clear sign for common people, that it is time for all of us to start talking and cooperate, finally uniting under a common goal – the European future.

As far as we can understand, the Franco-German problem was settled from the top - De Gaul and Adenauer made the first step. But, the real question is - how could I, as an ordinary citizen of a small Balkan country, contribute to the process of the reconciliation in my country and its neighbours? And, also, what can young people do to change the past and future, and make life easier for everyone? Can we do anything at all?

In the age of new technologies, young people can do a lot, and so can I. Social networks provide, for those who have the time to spend many hours in front of the computer, many opportunities for influencing the public opinion. I am planning to start writing texts about the importance of reconciliation, and publish them on Facebook, Twitter, Blogs and other places useful for internet communication. My goal is to show to other people that there are some of us who think differently than the majority of the population, and I hope that other people will, after they read my texts, find the courage to change their opinion and to start using common sense. Someone has to start the large process of educating people about the importance of cooperation between Balkan countries and peace in this region, and to teach them how they can also educate their friends, relatives and family about this important issue. Even before the Youth Reconciliation Ambassadors conference, I was trying to educate my family and friends about the importance of living in peace with your neighbors, and I had lots of success. That's way I am quite sure that I can convince other people about the importance of reconciliation.

Besides these ideas, young people that are committed to this education processes have one advantage which De Gaul and Adenauer didn't have back in their time – a future in the European Union. Euro-integrations are also very important for this region because all countries want to become a part of the EU one day, and the conditions are pretty much the same for every country. The only way to make that process faster is by means of cooperation between countries in the Balkans. Only together can we finish that process and deal with corruption, criminal, illegal migrations and heritage from the past. That's the way in which I am planning to organize a few seminars with my colleges, not only about the importance of the reconciliation process but also about the great importance of the European integrations for peace in the region. Once all Balkans countries are a part of the EU, there will be no borders and, also, no reasons for fighting for territory because everybody will be able to go, live and work anywhere in the Europe. That's why we need to make great efforts and to speed up the EU integration process and the process of reconciliation in order to finish both processes successfully.

The last thing I am intending to do is to organize, together with my friends from the conference, a campaign for signing Declarations of Friendship amongst Balkan countries. I think that will not be a hard job, because I think ordinary people actually want to see something like that being done. Those Declarations should be a sign of good will, and the first step towards reconciliation, and they will show that cooperation is possible and that our governments actually can work together and make a deal. The success of these declarations is almost certain because it worked in the case of France and Germany, so why wouldn't it work here, too?

As you can see, my contribution to the process of reconciliation has three main points. Firstly, I have to find a way to educate people about the process of reconciliation and how important it is. Then, I have to connect that issue with the EU integration process and to persuade people that these two processes can be finished successfully only if we solve them together. And, in the end, I have to find the way, together with my colleges, to make influence our governments to sign the Declarations of Friendship and to show to ordinary citizens that everyone can cooperate when there is good will. Solving these three problems will create a brighter future for us and our children.

I am quite sure that this can be done only if we work together and respect each other. When we accomplish these goals, then maybe our model of dealing with the reconciliation process can be used by other countries in the world to settle their own disputes. That's how we can contribute to world peace and security.

Marko Potić
Pirot

MY VISION OF RECONCILING THE YOUTH IN THE BALKANS REGION: CONCEPT AND PLAN IN GENERAL

“The nineties. Remembered by the European countries as a decade of establishing the European Union, improving citizens' life standard, making numerous adjustments in the judicial system, and, in general, reforming all spheres of life – it is considered, by many, to be the golden age of modern Europe. This, however, does not apply to the

countries of the Balkan region. While the rest of the European countries were flourishing in all areas of life, the territory of the Western Balkans, my dear students, was destroyed and exhausted by war turmoil, poverty, grief and inhumanity.

War criminals, in cold blood, committed genocides against people begging for their lives, and after all that horrors, the perpetrators were represented as war heroes in their countries and respected as role models. Many of them had their images turned into graffiti art on the walls of elementary and high schools – the susceptible, poorly informed youth saw them as idols. This is the reason why we are stuck here, in this neverland, we spin around our own misery, afraid of being harmed again, of dealing with someone better than us...”

I remember these words of my history teacher very vividly, the words he tried to wane our passions with and lessen the influence of society, which continues to drag us down and turn us towards hatred and aggression. With all due respect, I think that there are many of those who held that kind of speech before my teacher, but in reality it had no good results. Thus I am in a dire need of expressing my attitude towards the ways of solving all of these problems, overcoming the past and creating new politics – youth reconciliation politics.

There is an indisputable saying: “The world belongs to the young”. Nevertheless, the elderly left us in a very complicated position, which can only be handled by our own efforts. That was the first obstacle – facing all the troubles, not sweeping them under the rug and blending them with sarcasm and skepticism. We are the only ones who can solve these problems. Having that settled, we made the first step. The second step would be the readiness of

the young, from all the countries which participated in the '90s affairs, to cooperate “through dialogue and other legitimate channels”, as the Secretary-General of the United Nations, Ban Ki-moon, has said. Every country respectively would have an authorized body or institution for the youth on a national level –one that organizes debates, competitions and seminars where young people from Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Macedonia, Serbia and Kosovo could get in touch, embrace the fact that they have a lot of things in common, deal with mutual problems, and, as a reward, make life-long friends.

One could ask where the money for such an endeavor comes from...?! Instead of wasting money on weapon trafficking, which serves destructive causes solely, it is abundantly clear that the money should be spent for projects of tolerance and peace. Every country would benefit from it. This approach to the matter is the only one that makes a noticeable change, because, rest assured, nothing good can come out of practicing violence. Fortunately, the evil forces have always had an antidote, and it is contained in those forces which function for the greater good – for the safety of our world. For this reason, I am more than willing to contribute to the project which demands a lot of enthusiasm, risk and struggle, but is quite possible, objective and, most importantly, fruitful.

The young should be turned to and familiarized with the goal of reconciliation – the goal which would stay in their minds as some kind of guidebook to look into wherever they go, and whatever they do. This moral codex should be nurtured within the family, given that it condemns fighting and hostility, and celebrates love, good will, humanity and forgiveness.

In conclusion, what matters most is good organization and the will to interact with other countries of the region – a special bond achieved through various projects made by young people's teams for monitoring and implementing good-hearted ideals. Investing in the youth is never a waste of money. Quite the opposite – it is the money best spent.

Xhevat Kastrati
Gnjilane/Gjilan

MY PATH

I consider myself to be a lucky 21 year old guy, who is trying to find a safe path through life and wants to be a positive factor in the society he lives in. I am a third year student, studying Business and Administration in a South East European University.

My journey abroad started last September when I was lucky enough to gain a scholarship through my faculty to study the last year as an exchange student in Ljubljana, Slovenia. I hadn't had any great knowledge about that country except that we once were one country under the name of Yugoslavia, which, to most of the young citizens in my country, is related to the last war that tore us apart, being the last country along with Serbia to tear apart from Yugoslavia, whose name still affects the conscience of young citizens of my country in a negative way.

It was the first time for me to go and live in a foreign country and that idea made my body shiver with the warm breeze of the afternoon. However, it was great news to my family. Pride, joy and all of the other comforting feelings which made me feel happy about being an Albanian student from Kosovo, gainer of the scholarship, among five other Macedonian students. Finally, I was expecting a change in my life. As all of the other countries in the world that I happened to travel to during the last year, Slovenia offered me quite a unique experience. Ljubljana, to me, is a sweet little town with very pretty architecture. It also has some independent, urban nightlife in an ex-squat area filled with millions of graffiti, sculptures and a rusty playground around the tree in the middle of Metelkova, the ex-squat. There I met people from all over the world, gained lots of friends, exchanged social network profiles and listened to different kinds of music from the mainstream Balkan hits to Tom Waits' old scratchy voice or Hindu trashy folk music.

The programme in the FELU was, likewise, very culturally rich. Countries like Kazakhstan, South Korea, Australia, Iceland and Spain where just a few of which my fellow students came from. Slovenia didn't turn out to be so cold after all. Or maybe I happened to be in a good year, as the Slovenian weather forecast scientists may call it. Since I was in the EU, I could travel freely, finally. Every city of every EU and non-EU country that I had visited had something completely new to offer to me. Stuttgart, Venice, Zagreb, Novi Sad. New names of cities, different faces and another cute, small bookshop by the river where some of the things I witnessed made me forget about nostalgia for my hometown.

Anyway, the 'EU fairytale' had an end. The year was over and I was travelling back through time and space. I came

back home with a big luggage of new experiences, some new clothes, books and some gifts for my family and friends.

Being again on the streets of my home town felt strange. I was not the only one who had changed, my country and its citizens have also changed, starting from my friends and family. A new job, a car, or new marriages were some of the stories I have been hearing since my return back to Kosovo. Everyone I know or don't, trying to find a way to move on with the different seasons.

However, travelling to other countries to meet people from different backgrounds, but with the same story, is still a thing I can't stop doing, since it helps me in revealing my own story. I am eager for more and more talks, confrontations and laughter with more people. Therefore, with all my doubts about finishing the last exams back at my faculty, staying home or going out for a beer, I hadn't found out why my past is such a big burden to me. I thought things should be back to their rightful place, since I didn't notice a lot of sad stories back in my one year journey. But, as the wise monkey tells the grown lion, in *Lion King* (my favourite cartoon as a kid): "you either learn from the past or you run from it."

These ideas put me on another quest, this time to reveal the past of the mighty Yugoslavia, and the ways it provokes me and affects my country. This time I got accepted for a five day seminar called "Youth Reconciliation Ambassadors" which was held in September. There I met young future 'reconciliation ambassadors' from Bosnia, Kosovo and Serbia. During those five days, we went to see different legal institutions such as the Parliament of Serbia, hung out by the castle of the city and debate on topics that provoked us all to react and talk. I got the chance to see another side of the same story. Meeting with random

people in the streets of Belgrade, or the politicians, was all the same as being in one of the other cities of the Balkans. I shared good and bad stories with them about how we feel about our countries and ourselves. 'There are good and bad things happening everywhere at this time and place as well'- I recall an old lady in the streets of Belgrade talking to me while I, with my little understanding of her words, tried to read between her lines.

Being back home now, after all these experiences, is a bit tiring, but provokes a comforting feeling. I feel like the people of my generation should be eager to face their own past in order to grow and learn from it. All the people from the countries that have had or are experiencing conflicts right now, have similar stories. Therefore, in order for us, the younger generations, to be able to create a better world or a society that has higher values and better moral standards, we should be able to face our own past, and create a brighter future.

Sabina Pstrocki-Šehović
Sarajevo

MY CONTRIBUTION TO REGIONAL RECONCILIATION

I believe that my contribution to regional reconciliation started a long time ago, with active engagement in non-governmental organizations and their work in Bosnia and Herzegovina, after completing my Masters course in the United Kingdom. I realized that, no matter which project you undertake (of course, having in mind projects that aim to reconcile and bring peace), you are making a very small step, but it is still very important. Thinking about what happened in our region in the beginning of the 90s reminds of the “worst nightmare”, but as the conflicts ended,

many individuals and communities became more aware of the overall need for reconciliation.

On the other hand, political space remains poisoned with discourse of terror, even taboo, and hate-speech, and an individual has to be very aware and critical in order to be able to fight against this, and in order not to undertake, even subconsciously, some twisted system of values that is based on racism or nationalism. The problem is that the intellectual elite of many countries or nations is always the first and the most listened to when it comes to politicizing human rights and fundamental freedoms, creating for us stories and history that will bring new conflict and blurring the innocent youth, even when it is taking the left-wing direction.

In 'our times', and that is also the beginning of the 21st century, the number that evokes the 'future' by all means, we often feel that we need to be part of a certain group, community and party that fits our opinions or seeking, and so that we can, in the way we wish, somehow change the reality that dissatisfies us. But, the sad truth is, as Emerson has written in his essay on *Politics* that: 'We live in a very low state of the world, and pay unwilling tribute to governments founded on force'. Furthermore, we have to be aware that: 'There is not, among the most religious and instructed men of the most religious and civil nations, a reliance on the moral sentiment, and a sufficient belief in the unity of things to persuade them that society can be maintained without artificial restraints, as well as the solar system.' (*Emerson, Essays and Lectures, The Library of America, 1984. page 570*). Since we are not in an ordered and perfect solar system, we have to be 'activists' or, at least, indirectly involved in the politics and government, in order to be able to change something.

Each group, to which we temporarily or permanently belong, manages to modify us slightly and, in a certain way, to perhaps even fortify or change our opinions. The good side of this 'belonging process' is that we are more and more turning away from materialist or worldly things, at least some of us, and we are not thinking so much about money and how to spend it, but we ponder in sorrow over our polluted planet, and the war that rages on the continent next to us, or even in the country nearby. This is how we try to suffer, since we don't experience much suffering in our real and busy lives, while doing our everyday duties like robots, not having the time to be emotional.

Thinking about the others who are in trouble is also what matters in the process of reconciliation, because today it is them, and tomorrow it can be any one of us, who can become a new victim of the conflict that we think and sincerely believe we have nothing to do with. The point in the reconciliation process, besides acting in small groups, academies or even just criticizing behaviour that will lead to, or bring again, the conflict, according to my opinion, is also to be very original. And we need to be original in order to be remembered. For me, this means that if I work in a non-governmental organization, I will try to initiate original projects, ones that will have long-term impacts and products, and that will spring out among the sea of non-governmental projects (that are happening right now, implemented by dozens of civil society organizations), for their originality and inventiveness. I believe it is also important to make small initiatives oriented towards several or a limited number of people in order to be effective. Though it can only be a few hundred beneficiaries, the voice is still heard and it leaves its trace to be remembered.

Another important thing, when we talk about the region, and if we wish to achieve reconciliation, is to work on edu-

cation and literacy. There is no better way of showing your views, directly, but also discretely, and with great impact, than writing a book or translating an author that you like, about the topic that you are interested in. If it has to do with reconciliation, you get one more point for common good and the whole process gets a new dimension, besides private satisfaction, and the educative power of the action reaches individuals, eventually influencing or changing their views. People in the Balkans have always been more greedy and jealous than in some other parts of the world, and why, because they were always more ignorant, and rather than improving themselves, they were criticizing others. Emerson, in his essay *Self-Reliance*, also suggests that: 'There is a time in every man's education when he arrives at a conviction that envy is ignorance...' (*Emerson, Essays and Lectures, The Library of America 1984, page 259*). The point is that in order to be a good critic, one first has to be very knowledgeable, and must never be satisfied with the level of their present knowledge, even if a person is really an erudite, but has to be aware that knowledge is fragile and it has to be renewed every day.

Still, speaking about Bosnia and Herzegovina, among the three countries that joined the programme 'Reconciliation Ambassadors', it seems that it is the country that has the most problems. It is interesting that many ordinary people, even some of the lecturers, don't know about our 'pains and sorrows', like, for instance the fact that the Constitution of RS establishes the 'death penalty', at a time when we are awaiting entrance to the EU, and the 'death penalty' was abolished in Europe centuries ago or has never existed since the beginning of 20th century in the European space. We can only hope that this is the mistake of the unknown author who prepared the Constitution of RS as online material for public exam takers.

In relation to the above mentioned, that important projects will try to insist on literacy and education, is also the fact, as it was mentioned during the first lecture in Belgrade *Introduction to Yugoslavia? Ideas and Experience*, that our region was primarily and for a long time agrarian, and that it was not so refined or aristocratic as the society of big European countries like England, France, Italy, even Germany and Russia, at about the same historical period. One has to go back to the middle ages to understand what happened in the Balkans in the 90s. The reconciliation process is much easier if diversity is at a lower rate than it is in our region, but consoling is the fact that the pure national states like that, that existed in the 18th and 19th century, are not so common anymore.

Thinking about the national conflict stops when we have to think about other conflicts, small conflicts at war, in the family or in smaller types of communities to which we may belong, like political parties or academia. However, all these types of conflicts often show the same causes and results, and, of course, if we offend someone, we can expect that the person will not treat us nicely, or if we feel offended and hurt, or even discriminated, we will not act friendly and we will rage about our status whenever possible. These laws of cause and consequence exist on all levels, and we know about them, though, at times, we may pretend that we don't. It is important that we think about ourselves, and that we are aware of our behaviours, our speech, statements, maybe even the prejudice that may be hidden. Then, in combination with knowledge that we build up on, from day to day, and the original idea or even a good team of co-operators, we can maximize the chance of resolving conflict and we can act as true, original and erudite 'reconciliators'!

Predrag Panić
Pirot

MY CONTRIBUTION TO THE REGIONAL RECONCILIATION

Mark Freeman, in his article *What is Transitional Justice*, defines Transitional Justice as a relatively new discipline within the wider field of human rights. As the name says, transitional justice focuses on the challenges of transitional societies in the transition from war to peace or from dictatorship to democracy.

In both cases, during the course of war and dictatorship, massive human rights violations occur. In the aftermath, the state is forced to deal with the past, sooner or later. Usually, because of the lack of political will and lack of courage from the state and its leaders, dealing with the past occurs later - when such a painful process becomes even more difficult.

After the dissolution of Yugoslavia, the citizens of the newly established republics have become witnesses of human rights abuses such as genocide, ethnic cleansing and war crimes. One more proof that things are often "swept under the rug" is the example of the former Yugoslavia. "Sweeping it under the rug" later produced larger counter effects with a huge space for exploitation of victims for political purposes. Currently, we are witnessing these counter effects. Despite a clear commitment to break off from the past, what happens is that the new democratic leadership is not ready for a sincere apology (that apology later becomes extorted), nor remorse, because people consider it responsible for the crimes of the previous regime. And that's partly true.

The best example of this is the post-Milosević Serbian Prime Minister Zoran Đinđić, the man who is the undisputed symbol of change and a different approach to politics. The former Serbian Prime Minister said that, in the name of Serbia, for crimes committed in Croatia, Bosnia and Kosovo he "will not apologize to anyone," and that "for the crimes committed against Serbs and others, we should establish a personal responsibility rather than a collective responsibility." I would agree with the former Prime Minister's statement that we should not establish the responsibility of an entire nation. I would add that the responsibility of a nation lies in the decision to provide legiti-

macy by choosing a nationalistic government that is guilty of war crimes.

However, we need to establish a personal responsibility of individuals, but also - a responsibility of the state institutions. In this case, the responsibility of the Republic of Serbia, whose institutions, whether directly or indirectly, on a case by case basis, were involved in massive violations of human rights by committing war crimes and genocide against other ethnic and religious groups. So, the Prime Minister of Serbia, Zoran Đinđić, was not demanded of to apologize on behalf of any nation and all citizens of Serbia, but to apologize on behalf of the institutions of the state, in order to break the continuity with the previous regime and to enter an era of different kind of politics via a symbolic gesture that would make clear that the political matrix does not change only de jure, but also de facto - from the roots and sincerely.

Because of the reluctance of politicians to deal with painful issues, young people had to take over this task. Young people who were not involved in hostilities, and who feel no hatred towards others just because of their nation, religious or any other group. In the Youth Reconciliation Ambassadors program, I found exactly that kind of people from Bosnia and Herzegovina, Serbia and Kosovo *.

As I said in my application letter for Youth Reconciliation Ambassadors, from this program I expected young and ambitious people full of enthusiasm, energy and good ideas, willing to make a change, as well as to gain new knowledge and skills. I expected an opportunity to establish contacts and to interconnect with other young people in order for us to become the carriers of change in this region with a rich history of wars and conflicts. That is exactly what I have gotten.

After the seminar, I networked with people from the region, which has contributed to the strengthening of mutual cooperation. Along with one of the participants, I was one of the initiators of binding together of Students' Associations of Faculties of Political Sciences from the former Yugoslavia. It resulted in a mutual Declaration of Cooperation between student organizations from all Political Science Faculties in the region.

This program was surely an encouragement for my further education and life. In my fourth year of studies, I intend to choose an electoral module of European Integrations, and, after that, to gain a MA degree, also in this specific field. I'm very ambitious and so far I've managed to achieve results that require of me to go on and persevere in my efforts, intending to be one of the carriers of changes in our society, by seriously engaging in politics. Serious politics presupposes great knowledge and experience that I am eager of acquiring, and which I have gained throughout this program.

Politics involves guidance and promoting of the culture of remembrance. Stable societies are willing to remember the victims for the sake of tribute, not because of calculations for reducing one's guilt. Reducing guilt is often the case because "he who controls the past ... controls the future, he who controls the present controls the past."

Do we have to wait for the change of generations, as the Germans did, in order for the crimes to be "easier to digest"? Or will it be too late then? It is normal that people who were direct participants in those events want to forget them; often under the pretext of the famous saying "what's passed is past." But, what may be surprising at the first glance, is that the people who were not participants in the war, but, instead, the biggest proponents of

peace, come out with a similar attitude – "you do not need to wake up dormant demons" or "you do not need to add salt to open wounds".

On the one hand, their stance is understandable, because the engraved collective memory produces a negative urge for revenge, not necessarily immediately, but sometime in the future when the opportunity presents itself. Collective memory can become a driving force of various retrograde social forces. This kind of collective memory can be put into service of some new nationalism in the future. As the most obvious example, I will take an event from our recent past. When General Ratko Mladić entered Srebrenica on the 11th of July 1995, he said "...I give this city to the Serbian people as a gift. The time has come to take revenge on the Turks...". Because of this kind of attitude, people who were against the war would not like to remember it anymore, but still, it is an open wound. On a sutured wound you can pour salt as much as you like and it will not hurt you, but you will forever have the scar to remind you of that wound. When a child gets burned on a hot stove, it will never again dare lay fingers on it. When the child forgets, then it will get burned again.

I will paraphrase Freud, who said that those who do not recognize now, are those who are condemned to the horrors that will continue to happen. And only those societies that do remember and understand the history and the reasons of the past conflicts are the ones that do not allow them to happen again.

I HAVE A DRAEM⁹

Each of us has some special missions in his or her life, but some people have more than others, and they are the chosen ones, as we are. The twenty of us are Youth Reconciliation Ambassadors in the region of Western Balkans, and that is not an easy task to do. Our mission is to spread understanding and cooperation and to develop integrations and reconciliation in this 'sensitive region'.

When people hear the word ambassador, they usually think of privileges and benefits that diplomats typically have, but those are the opinions of the superficial ones. To be an ambassador, especially with such a delicate mission, is an honour, but also both a great responsibility and an obligation. However, it does not imply it's a mission impossible.

We, Youth Reconciliation Ambassadors, all went through the same things within the programme 'European integrations as a tool for regional cooperation'. Now, we are given an opportunity to start changing our world, at least on a micro level. Although we all come from different surroundings, share different cultural patterns, practise different religions and speak different or similar languages, above all, we are humans, and we should bear that in our minds.

Three weeks have passed after this study visit is finished, but it is nothing compared to how much time we spent living and being ignorant and passive! There is one dictum in the country which I come from: if You want to change the world, You should change yourself first. At the beginning of the Programme, we, Youth Reconciliation Ambassadors, were different, but identical at the same time: we listened to the same lectures, ate the same food, shared happy moments of social life, but also painful experiences from the past of our peoples. We might have had suspicions related to the outcome of this programme, we might not have. But, we went out different and more decisive than we have ever been before this common moment of 'sobering up'.

Even though I have always tried not to have prejudices (and always will), I must confess that I found out things that I could never dream of. I was shocked, I was appalled... I was enlightened. I heard about the war crimes, genocides, murders... that did occur. I thought I knew many things, but even more things came up and were revealed, as if Pandora's box was opened. Actually, it has just set an avalanche into motion. I knew that I had to do something in terms of the reconciliation process, because it is both my moral duty and personal need. I have already had that in my inner being and that has never been in collision with my personal feelings, intellectual background and moral standards. I knew that I had to start doing something. I

knew that it was crucial to be an actor, not a talker, because, as the American president Theodore Roosevelt once said: "...the credit belongs to the man who is actually in the arena, whose face is marred by dust and sweat and blood, who strives valiantly, who errs and comes up short again and again, because there is no effort without error or shortcoming, but who knows the great enthusiasms, the great devotions, who spends himself for a worthy cause; who, at the best, knows, in the end, the triumph of high achievement, and who, at the worst, if he fails, at least he fails while daring greatly, so that his place shall never be with those cold and timid souls who knew neither victory nor defeat." (Theodore Roosevelt, "Citizenship in a Republic", Speech at the Sorbonne, Paris, April 23, 1910).

Since I have never been a slave to stereotypes, prejudice and rumours, I am ready to follow my feelings and moral, that have been moulded by my upbringing, culture and education. In my opinion, it is not necessary to have specific places for the actions and activities directed at the process of reconciliation. It could be anywhere and anytime. Youth Reconciliation Ambassadors must not have a working time (and office), because this is a job for 24/7 doers.

In order to support the previous statements, I will mention the steps that I fully intend to undertake and that will surely contribute to the reconciliation process in the Region.

First, since my job is to educate people, I have an opportunity to spread positive thoughts and atmosphere when talking about boosting cooperation among the peoples of Western Balkans within young people, such as students, and a large number of them. Some of them were not even born when the war outbreaked in ex-Yugoslavia and they might not be familiar with what was really happening. They might have lived (and still live) imbued with hatred,

narrow-mindedness and intolerance. Their eyes should be re-opened, because we have to go on, we have to re-build bridges that once collapsed and make foundations for the new phase of Balkans' relations.

Second, I am also a student of cultural studies, at which I mostly deal with the phenomena of multiculturalism, through which I also learned to respect differences and to promote development of multi-lateral relations at all levels and in all fields. Consequently, living according to the motto *pluribus unum*¹⁰ is something natural to me, so I would gladly widen this topic through my works that I am writing, academic circles that I have been moving through and researches that I have been working on.

Last, but not least, I would, with the utmost effort, try to familiarise all people around myself with the initiative I have taken and also try to involve them in the process of regional reconciliation in some way. I would also try to be a more active citizen and take more part in the activities that would lead to the achievement of that goal. I strongly believe that it is significant to create a network of people who will be actively involved, spreading the message to others.

As one other American president said: “Our destiny offers, not the cup of despair, but the chalice of opportunity”. So let us seize it, not in fear, but in gladness—and, "riders on the earth together," let us go forward, firm in our faith, steadfast in our purpose, cautious of the dangers; but sustained by our confidence in the will of God and the promise of man.” (Richard Milhous Nixon, First Inaugural Address, January 20th, 1969).

¹⁰ United in differences